de Strandloper

51e jaargang • nummer 1 maart 2019

Vereniging voor Natuur & Vogelbescherming Noordwijk

foto: Kees Putman

Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

Bestuur

Voorzitter vacature, voorzitter@strandloper.nl
G.C.H.A. Hageman (George), secretaris, Van Struykstraat 27, 2203HC Noordwijk 071-3617510
secretaris@strandloper.nl
R.F.M. Sluijs (Robert) penningmeester, 0647114354, penningmeester@strandloper.nl
S. van der Meij (Sam), Voorhouterweg 75a, 2231 ND Rijnsburg spardrop@gmail.com
A.C. de Willigen-Lindhout (Annet), Albert Plesmanlaan 22, 2171 RE Sassenheim annetdewilligen@live.nl
P. Sonius (Petra) p.sonius@gmail.com
A. Marijnis (Annelies) 071-4025425

Ledenadministratie

Contributie € 10,- (minimaal) per jaar.
Rekeningnummer: NL39INGB0002573795 t.n.v. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.
Bij de eerste Strandloper van het nieuwe jaar wordt een verzoek tot contributiebetaling meegestuurd.
Adreswijzigingen en aanmelden nieuwe leden: R.F.M. Sluijs, 0647114354, penningmeester@strandloper.nl

De Strandloper

De Strandloper is het kwartaalblad van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.
Oplage: 610 exemplaren.
De redactie bestaat uit: H. de Bruijn, C. Erkelens, W.J. Kuijper en C.M.J. Verweij.
Inleveren kopij: Stakman Bossestraat 68, 2203 GL Noordwijk
of via E-mail: keeserkelens@hotmail.com of redactie@strandloper.nl

Homepage vereniging: http://www.strandloper.nl

Het laatstverschenen nummer van de Strandloper en oude nummers zijn ook te downloaden vanaf onze website.

Jan Verwey Natuurcentrum

Het Jan Verwey Natuurcentrum is gevestigd in de bibliotheek van Noordwijk, Zilverschoon 20, 2201 SX Noordwijk. Onze uitgebreide natuurbibliotheek, die regelmatig wordt aangevuld met nieuwe uitgaven, heeft hier ook een plaats gekregen. Informatie over de natuur in en rond Noordwijk wordt gegeven met behulp van informatiepanelen en informatieve stands.
Voor groepsbezoek (schoolklassen en dergelijke) is het centrum het gehele jaar geopend. Contactadres: janverweycentrum@strandloper.nl
Het Natuurcentrum is verder geopend tijdens de inloopochtenden op iedere eerste zaterdag van de maand tussen 10.00 en 12.00 uur. Zie hiervoor ook de bijgesloten agenda.

De Strandloper wordt gedrukt op FSC® gecertificeerd papier.
Druk: Multicopy, Katwijk

ISSN:2589-2762 print ISSN: 2589-2770 online

Sluitingsdatum inleveren kopij voor De Strandloper 51e jaargang nummer 1: 10 mei 2019

Niets uit dit tijdschrift, met uitzondering van korte citaten, mag worden gereproduceerd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in welke vorm dan ook, zonder schriftelijke toestemming van het bestuur van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

Inhoud:

Voorplaat: Havik *foto: Kees Putman* pag. 1

Activiteitenagenda, *George Hageman* pag. 4

Agenda voorjaar 2019 pag. 7

Bestuursmededelingen, *George Hageman* pag. 8

Jaarverslag 2018, *George Hageman, Jaap Eisenga* pag. 12

Uitnodiging voor de jaarvergadering 2018, *George Hageman* pag. 18

Jaarrekening 2018 VNVN, *Robert Sluijs* pag. 19

Cursus vogelgeluiden voor gevorderden, *Gab de Croock* pag. 21

Broedvogelontwikkeling in het Langevelderduin en De Blink. Pag. 22
Inclusief de BMP-resultaten van 2018, *Leo Schaap en Mark van Til*

Broedvogelmonitoring (BMP) verslagen:

- AWD Boeveld-west 2018, *Willem Baalbergen* pag. 29
- AWD Gijs Kokkieshoek 2018, *Jan Jacobs* pag. 30
- AWD Hoekgatterduin 2018**,** *George Hageman* pag. 32
- AWD Schrama 2018, *George Hageman* pag. 34
- AWD Westhoek 2018, *Hanneke Oltheten* pag. 36
- AWD Wolfsveld-West 2018, *Koene Vegter* pag. 37
- ZHL-Langeveld- Vogelaardreef, *Gab de Croock* pag. 39
- Samenvattend verslag van de broedvogelinventarisaties 2018, *Leo Schaap* pag. 40

Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek, *Jelle van Dijk en Arie Dwarswaard* pag. 42

- Henny Ketelaar e.a. 2018. **Planten van hier.**
  Praktijkboek voor een duurzame leefomgeving met inheemse flora.
- Rob Chrispijn 2018. **Paddenstoelengeluk. Van Vliegenzwam tot Toverchampignon**.

Vrijwilligersvacature duinconsulent Noordwijk, *Stichting Duinbehoud* pag. 44

Duik in de boeiende wereld van paddenstoelen, *Arie Dwarswaard* pag. 45

Marker Wadden, *Jelle van Dijk* pag. 46

Waddenweekend 2018, *Ruurd Eisenga* pag. 48

Waarnemingen oktober, november en december 2018, *Peter Spierenburg* pag. 49

Bij de voorplaat:

Havik
Foto: Kees Putman

Sinds twee jaar woon ik aan de Langevelderweg, naast Sancta Maria, dus dicht bij de duinen, buiten het dorp. In mijn tuin scharrelden drie kippen, de drie gratiën: Eufrosine, Achlaia en Thalia, bruin, zwart en wit. Een fraaie Havik, volgens mij een vrouwtje, liet haar oog erop vallen en dus scharrelen mijn kippen niet meer door mijn tuin. Eerst was Eufrosine spoorloos verdwenen. Op een middag, kortgeleden, kwam ik thuis en zag de Havik op het onthoofde lijkje van Achlaia zitten. Thalia zat doodsbang aan de andere kant van de tuin onder de struiken, naar ik dacht veilig. De Havik had geduld. Eind van de middag liep Thalia gewoontegetrouw naar haar hok. Ik hoorde een kreet, maar het was al te laat. De drie gratiën zijn wijlen. Ik heb alleen nog foto's. Mij rest niets dan een kip- en havikvriendelijke manier te vinden om weer nieuwe gratiën te laten scharrelen.
Kees Putman

Activiteitenagenda

Inloopochtenden 2019

Zaterdag 6 april	10.00 – 12.00 uur
Zaterdag 4 mei	10.00 – 12.00 uur
Zaterdag 1 juni	10.00 – 12.00 uur
Zaterdag 6 juli	10.00 – 12.00 uur

Algemene ledenvergadering

Vrijdag 29 maart 2019
Aanvang: 20:00 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20, Noordwijk
Agenda: zie elders in deze Strandloper. Aansluitend is er een lezing.

Jeugdactiviteiten

De jeugdactiviteiten zijn bestemd voor de jeugd van 6-12 jaar, tenzij anders vermeld. De kosten bedragen € 1 per kind. Deelnemen is alleen mogelijk na aanmelden via het e-mailadres: jeugdnatuurclub@strandloper.nl. Je krijgt een e-mail ter bevestiging. In verband met de maximale groepsgrootte is het helaas niet mogelijk deel te nemen zonder aanmelding vooraf! Tijdens de activiteiten worden soms foto's gemaakt, bedoeld voor publicatie op de website of in de Strandloper. Als u er bezwaar tegen heeft dat uw kind herkenbaar in beeld komt, gaarne melden aan de fotograaf.
De meeste binnenactiviteiten van de jeugdclub vinden plaats in het Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20 in Noordwijk.

Verenworkshop

Zaterdag 9 maart 2019
Tijd: 13:30 - 15:00 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum
Altijd al alles willen weten over veren en vleugels? Kom dan deze middag naar het Jan Verwey Natuurcentrum! Henk van Haastregt geeft samen met Petra Sonius een bijzondere workshop om ons alles te laten ontdekken over vogelveren. Waarom hebben veren kleuren? Waarom zijn sommige stug en andere donzig? Hoe zien ze eruit onder de microscoop. Dit zijn enkele vragen waar we deze middag antwoord op krijgen.

Inloopmiddag voor de jeugd: insectenhotel maken

Zaterdag 18 mei 2019
Tijd: 14:00 – 16:00 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum

Bijenhotel - foto: Ben Ghiggino

Boerderijexcursie foto: George Hageman

Boerderijexcursie

Op een zaterdag in mei 2019 (precieze datum komt later; zie de website)
Tijd: 9.30 tot +/- 11.30 uur Vertrekpunt: Jan Verwey Natuurcentrum
Deze ochtend gaan wij op bezoek bij een boerderij in Valkenburg. Het is een melkveehouderij met koeien en schapen. De boer zal ons rondleiden over zijn bedrijf. Er zullen nu veel jonge dieren zijn en misschien hebben we geluk dat we een kalfje of lammetje geboren zien worden. Trek je laarzen aan en ga mee!

Slootjesexcursie - foto: Annet de Willigen

Slootjesexcursie

Zaterdag 15 juni 2019
Tijd: 10.00 – 11.15 uur Locatie: Varkensboslaan (achter landgoed Offem)
Wat leeft er onder de waterspiegel van een schoon slootje? Onder leiding van waterbeestjesexpert Wim Kuijper gaan we met schepnetjes op zoek naar allerlei spannende waterdiertjes, zoals kikkervisjes, bootmannetjes, libellenlarven, stekelbaarsjes enz. Wie weet vang jij dit keer de grote waterkever! Nadat eenieder de beestjes goed bekeken heeft, gaan ze weer terug de sloot in.

Excursies

Het algemene e-mailadres voor informatie over of aanmelden voor de excursies is: excursies@strandloper.nl Bij auto-excursies wordt ervan uitgegaan dat de chauffeurs een inzittenden-verzekering hebben. Tijdens excursies worden vaak foto's gemaakt, die gepubliceerd worden op de website en in de Strandloper. Als u er bezwaar tegen heeft om herkenbaar in beeld te komen, wilt u dit dan aan de fotograaf melden?

Landje van Geijsel en Waverhoek - foto: Jos Zonneveld

Vogels op het Landje van Geijsel

Zondag 24 maart 2019
Tijd: 8.00 - 12.00u Plaats: vertrek vanaf parkeerplaats Duinwetering
In het voorjaar staat dit poldertje onder water. Dit trekt honderden Grutto's aan die hier 'opvetten' voordat ze zich verspreiden om te gaan broeden. Verder zijn hier Tureluurs, Kemphanen, Smienten en Slobeenden te zien. Terug langs de Waverhoek, waar ook veel watervogels foerageren. Aanmelden bij Gab de Croock (0641462765) of via excursies@strandloper.nl

Nachtegalen in de Noordduinen

Woensdag 24 april 2019
Tijd: 20.30 - 22.00u
Plaats: eerste parkeerplaats na kantoor SBB aan de Duinweg
Alleen in dichte duinstruwelen zijn tegenwoordig nog Nachtegalen te horen. Elders in ons land, enkele moeras-gebieden uitgezonderd, is zijn welluidende zang zelden meer te horen.
Omdat er nog geen blad aan bomen en struiken zit, laat de Nachtegaal zich in april niet alleen horen, maar ook goed zien.

Vooraf aanmelden is niet nodig.

Buitenplaats Beeckestijn

Zaterdag 4 mei 2019
Tijd: 8.30 - 12.00u Plaats: vertrek vanaf parkeerplaats Duinwetering
Bij Velsen ligt het prachtige landgoed Beeckestijn, in beheer bij Natuurmonumenten. Hier zijn veel soorten stinzenplanten te bewonderen, waarbij het Haarlems klokkenspel het meest opvalt. Daarnaast groeien hier soorten als Wilde hyacint, Daslook, Donkere ooievaarsbek en Muskuskruid. In het park wemelt het van Boomklevers en spechten. Aanmelden bij Frank-Peter Scheenstra (0252-377733) of via excursies@strandloper.nl

De Blink - foto: Frank-Peter Scheenstra

Duingebied De Blink

Zaterdag 8 juni 2019
Tijd: 7.00 - 10.30u Plaats: parkeerplaats Randweg bij Stayokay
Dit duingebied, in beheer bij Zuid-Hollands Landschap, Waternet en Staatsbosbeheer, is gesloten voor publiek. Het beheer bestaat uit 'niets doen'. Ook in het verleden werden verstuivingen niet vastgelegd met helmaanplant. Het is het meest natuurlijke duingebied in de wijde omgeving. Begin juni zingen er nog veel vogels en heeft ook de flora zich goed ontwikkeld. In het gebied zijn geen paden. Alleen geschikt voor liefhebbers die goed ter been zijn!
Aanmelden bij Frank-Peter Scheenstra (0252-377733) of via excursies@strandloper.nl

Nachtegalenexcursie - foto: George Hageman

Lezingen

Elke laatste vrijdag van de maand in voor- en najaar vindt een lezing plaats in het Jan Verwey Natuurcentrum, adres: Zilverschoon 20. Voor de vaste vrijdagavondlezingen geldt:

- De toegang is gratis.
- De zaal gaat open om 19.30 uur. Vol = vol.
- Reserveren is niet mogelijk. Kom op tijd!

Het 5000-soortenjaar in Nationaal Park Hollandse Duinen

Vrijdag 29 maart 2019
Aanvang: aansluitend aan de Algemene ledenvergadering, ca. 20:30 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum, zilverschoon 20,
Noordwijk

Het 5000-soortenjaar is een initiatief van Dunea, Staatsbosbeheer, EIS kenniscentrum insecten en Waarneming.nl.
In 2018 werd een jaar lang de natuur in Nationaal Park Hollandse Duinen in kaart gebracht. Het doel van dit themajaar was: laten zien hoe rijk en bijzonder de flora en fauna in dit gebied is door het vinden van meer dan 5000 verschillende soorten. Het soortenjaar is een ideale gelegenheid om kennis te maken met een hoeveelheid aan soorten in het gebied en met de verschillende natuurorganisaties die in het duin actief zijn. Tevens worden de verzamelde gegevens gebruikt voor het natuurbeheer en voor onderzoek. Aan het eind van 2018 was het aantal van 5000 soorten ruimschoots gehaald. De teller stond op **6812** soorten. **Vincent Kalkman**, verbonden aan het project namens EIS Kenniscentrum / Naturalis, doet verslag van de opvallende resultaten en hoogtepunten van dit bijzondere jaar.

Zeevogels op de Noordzee

Vrijdag 26 april 2019
Aanvang: 20:00 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20, Noordwijk
Steve Geelhoed houdt zich bij 'Wageningen Marine Research', voorheen IMARES, bezig met zeevogels en zeezoogdieren. Al sinds de jaren tachtig bestudeert hij zeevogels. In eerste instantie vanaf land door zeetrek te tellen in Bloemendaal aan Zee, maar in tweede instantie ook op zee vanaf schepen of een enkele keer vanuit een vliegtuig.
In zijn lezing schetst **Steve Geelhoed** een beeld van het voorkomen en de ecologie van vogels op de Noordzee. Net als op land hebben zeevogels soortspecifieke verspreidingspatronen en seizoenspatronen. Op de Noordzee komt een breed spectrum voor, variërend van kustgebonden soorten tot min of meer kustmijdende soorten. Zo zijn duikers kustgebonden en is hun voorkomen beperkt tot het winterhalfjaar. Papegaaiduikers daarentegen kunnen bijna het gehele jaar op het Nederlands deel van de Noordzee gevonden worden. Ze komen echter verder uit de kust voor. Andere soorten trekken alleen door.
Nieuwsgierig naar het voorkomen van deze soorten? Dan is deze lezing van harte aanbevolen.

Korte agenda voorjaar 2019

Vereniging voor Natuur &Vogelbescherming Noordwijk

Inloopochtenden 2019

Zaterdag 6 april 10.00 – 12.00 uur
Zaterdag 4 mei 10.00 – 12.00 uur
Zaterdag 1 juni 10.00 – 12.00 uur
Zaterdag 6 juli 10.00 – 12.00 uur

Inloopmiddag voor de jeugd

zaterdag 18 mei 14.00 - 16.00 uur

Verenworkshop (jeugd)

Zaterdag 9 maart 2019
Tijd: 13:30 - 15:00 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum
Henk van Haastregt geeft samen met **Petra Sonius** een bijzondere workshop om ons alles te laten ontdekken over vogelveren.

Vogels op het Landje van Geijsel (excursie)

Zondag 24 maart 2019
Tijd: 8.00 - 12.00u Plaats: vertrek vanaf parkeerplaats Duinwetering
Aanmelden bij Gab de Croock (0641462765) of via excursies@strandloper.nl

Algemene ledenvergadering

Vrijdag 29 maart 2019 Aanvang: 20:00 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20, Noordwijk

Het 5000-soortenjaar in Nationaal Park Hollandse Duinen (lezing)

Vrijdag 29 maart 2019
Aanvang: aansluitend aan de Algemene ledenvergadering, ca. 20:30 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum.
Vincent Kalkman, verbonden aan het project namens EIS Kenniscentrum/Naturalis, doet verslag van de opvallende resultaten en hoogtepunten van dit bijzondere jaar.

Nachtegalen in de Noordduinen (excursie)

Woensdag 24 april 2019
Tijd: 20.30 - 22.00u Plaats: eerste parkeerplaats na kantoor SBB aan de Duinweg.
Vooraf aanmelden is niet nodig.

Zeevogels op de Noordzee (lezing)

Vrijdag 26 april 2019
Aanvang: 20:00 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20, Noordwijk
In deze lezing schetst **Steve Geelhoed** een beeld van het voorkomen en de ecologie van vogels op de Noordzee.

Buitenplaats Beeckestijn (excursie)

Zaterdag 4 mei 2019
Tijd: 8.30 - 12.00u Plaats: vertrek vanaf parkeerplaats Duinwetering
Aanmelden bij Frank-Peter Scheenstra (0252-377733) of via excursies@strandloper.nl

Inloopmiddag: insectenhotel (jeugd)

Zaterdag 18 mei 2019 Tijd: 14:00 – 16:00 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum

Boerderijexcursie (jeugd)

Op een zaterdag in mei 2019 (precieze datum komt later; zie de website)
Tijd: 9.30 tot +/- 11.30 uur Vertrekpunt: Jan Verwey Natuurcentrum
Deze ochtend gaan wij op bezoek bij een boerderij in Valkenburg.

Duingebied De Blink (excursie)

Zaterdag 8 juni 2019
Tijd: 7.00 - 10.30u Plaats: parkeerplaats Randweg bij Stayokay
Aanmelden bij Frank-Peter Scheenstra (0252-377733) of via excursies@strandloper.nl

Slootjesexcursie (jeugd)

Zaterdag 15 juni 2019
Tijd: 10.00 – 11.15 uur Locatie: Varkensboslaan (achter landgoed Offem)

Bestuursmededelingen maart 2019

Nieuwjaarsreceptie - foto: Mariska de Graaff

Goed nieuws voor onze vereniging! Witte rook! Tijdens de Nieuwjaarsreceptie kon plaatsvervangend voorzitter en secretaris George Hageman meedelen dat er een **kandidaat-voorzitter** is. Tijdens de **Algemene Ledenvergadering van 29 maart** a.s. zal Gab de Croock voorgedragen worden. Zijn kandidatuur werd tijdens de Nieuwjaarsreceptie met gejuich ontvangen. Gab kent de vereniging al sinds zijn jeugd.

Nel erelid! - Foto: George Hageman

Een ander heuglijk feit is de benoeming van **Nel Nooijen** tot **erelid**. Tijdens de vrijwilligersavond van 23 november verraste scheidend voorzitter Jaap Eisenga haar met deze eretitel. Nel is jaren bestuurslid geweest en heeft zich als vrijwilliger tientallen jaren ingezet voor de vereniging, met name voor de jeugdeducatie. Een week later werd ze ook nog gehuldigd als Noordwijks vrijwilliger van het jaar! Tijdens de vrijwilligersavond heeft de vereniging afscheid genomen van interim-voorzitter **Jaap Eisenga**. Vanwege het ontbreken van een opvolger is Jaap nog een half jaar aangebleven. Door Annet de Willigen werd hij bedankt voor zijn inzet. De viering van het 50-jarig jubileum in 2016 en de presentatie van de nieuwe Flora van de Duin- en Bollenstreek in 2018 waren de hoogtepunten in zijn voorzittersperiode van drie-en-een-half jaar. Jaap blijft betrokken bij de jeugdeducatie, het groenoverleg met de gemeente Noordwijk, en het strandreservaat Noordvoort.

Jaap Eisenga; Afscheid als voorzitter - foto: George Hageman

Op zaterdag 2 februari was er een bijzondere inloopochtend. In december heeft de jaarlijkse **muzikale kerstwandeling** in Noordwijk Binnen plaats gevonden. Dit wordt altijd gekoppeld aan een goed doel en dit jaar is onze vereniging uitgekozen. Tijdens de inloopochtend was de officiële bekendmaking en overhandiging van de cheque. Het was een gezellige drukte met bestuursleden van De Oude Dorpskern, pers en andere 'inlopers'. Dhr. Frans Bruinzeel hield een toespraak en maakte het mooie bedrag van **€ 3000** bekend!
De **donatie** zal besteed worden aan het maken van een **educatief magazine** voor kinderen van groep 6 van alle Noordwijkse scholen. Het blad gaat over de natuur in en rondom Noordwijk. Er is inmiddels al een commissie begonnen met het verzamelen van ideeën om dit te kunnen realiseren.

Overhandiging cheque van De Oude Dorpskern
Foto: Gab de Croock

Nog meer goed nieuws: de **Huiszwaluwen** van het Westeinde gaan online bij "**Beleef de Lente**".
Beleef de Lente is sinds 2007 de gratis website van Vogelbescherming Nederland waar iedereen ongeveer tussen 1 maart en 1 juli met webcams live kan kijken naar vogels in hun nest. Miljoenen bezoekers over de hele wereld hebben zo de afgelopen jaren de spectaculaire en verborgen gebeurtenissen van de broedvogels gevolgd.
Beleef de Lente is te vinden via vogelbescherming.nl/beleefdelente
Dit jaar kunnen we meekijken bij de Bosuil, Kerkuil, Steenuil, Koolmees, Ooievaar, Slechtvalk en Groene Specht. Nieuwkomers zijn Lepelaar en Huiszwaluw. De Huiszwaluwen op het Westeinde worden dit jaar van minuut tot minuut gevolgd. Hun avonturen worden via "blogs" beschreven door o.a. Hein Verkade, Annelies Marijnis en Adrie Duivenvoorden (de gastvrouw op het Westeinde).
Zodra de Huiszwaluwen terug zijn, zal er op de website www.strandloper.nl een "button" komen om direct mee te kijken. Dat zal in de maand april worden. Nu maar hopen dat ze het nestje bij de webcam uitkiezen!
Voor de **Gierzwaluwen** bij Hein Verkade geldt ook dat hun verrichtingen online via onze website gevolgd kunnen worden, zodra ze terug zijn in de nestkast aan de Douzastraat.

De nieuwe gemeenteraad en het nieuwe college van wethouders is begin januari geïnstalleerd. Voor de portefeuille "Natuur" is **wethouder Sjaak van den Berg** verantwoordelijk. Binnenkort zullen we hem ontvangen in het Jan Verwey Natuurcentrum. Een delegatie van het bestuur zal met hem in gesprek gaan over de natuurbeleidsplannen voor het nieuwe Noordwijk.

Eind januari bezocht verslaggever Merlijn Schneiders van het radioprogramma Vroege Vogels het project **Noordvoort**. Samen met de ambtelijk vertegenwoordigers van Noordwijk, Hannie Korthof, en Zandvoort, Gert-Jan Overpelt werd Leo Schaap geïnterviewd. Noordvoort is momenteel in aanleg. Op strand worden palen gezet om het strandreservaat te markeren en in de zeereep wordt een pad uitgezet. Er worden bovendien twee uitzichtpunten aangelegd. De verwachting is dat voor het einde van de maand februari het project klaar is. Daarna volgt natuurlijk een officiële opening.

In de duinstrook op de Koningin Astridboulevard, staat verscholen een hutje van onze vereniging: de **zeetrekhut**. Vanuit deze observatiepost wordt dagelijks naar zeetrek gekeken. Je ziet Jan-van-genten, Zeekoeten, Alken, Futen, Roodkeelduikers, Zwarte Zee-eenden, Aalscholvers, Jagers etc. Soms ook Bruinvissen. Al deze gegevens worden geregistreerd via www.trektellen.nl en zijn van belang voor de ecologie van zeevogels en zeezoogdieren. In april is er een extra lezing over dit onderwerp!
Onze zeetrekhut staat helaas op instorten, niet verwonderlijk na zoveel jaren en op zo'n plaats. Hij heeft

De oude zeetrekhut - foto: George Hageman

al heel wat stormen doorstaan. Om een nieuwe zeetrekhut te financieren heeft de vereniging een aanvraag ingediend bij het **Eneco Luchterduinen Fonds**. Dit Fonds is opgericht om bewoners van de kustgemeenten in de omgeving van het Windpark Eneco Luchterduinen in de gelegenheid te stellen actief bij te dragen aan verduurzaming of aan het versterken van de kustbeleving. De aanvraag voor de zeetrekhut is genomineerd voor de publieksjurering. Dat wil zeggen dat mensen kunnen stemmen op dit project, zodra Eneco het sein heeft gegeven dat er gestemd kan worden. Stemmen gebeurt via internet. Houd de website in de gaten en probeer anderen enthousiast te maken om op ons project te stemmen. Maar, nog even geduld. Zodra je mag stemmen, is dat op de website en via Facebook te lezen.

Noordvoort in Vroege Vogels - foto: PR

Een werkgroep binnen de vereniging (Hein Verkade, Gab de Croock, Kees Erkelens) is bezig om oude **Strandlopers** te **digitaliseren**, zodat ze ook online te raadplegen zijn. Dat is waardevol voor het historisch archief van de vereniging, maar opent ook de mogelijkheid om bepaalde artikelen terug te vinden via de website www.natuurtijdschriften.nl die in beheer is bij Naturalis. Inmiddels nadert dit monnikenwerk zijn voltooiing. Alleen de jaargangen 1979 t/m 1984 moeten nog gedaan worden. Neem eens een kijkje en verwonder u over de pennenvruchten en waarnemingen van vele (oud)leden. Bijzonder leuk zijn ook de specials over Gierzwaluwen (april 2005) en de jubileumnummers bij het 40- en 50-jarig jubileum van de vereniging.
Voor het archief zie:
http://www.strandloper.nl/publicaties/de-strandloper/archief-strandlopers/
Ikzelf zocht een artikel over de Tapuit in de Amsterdamse Waterleidingduinen en kwam in de jaargang 1998 een leuk artikel tegen van Ees Aartse.
http://natuurtijdschriften.nl/search?identifier=660387

Al jaren geeft Dineke Kistemaker in voor- en najaar vogelcursussen voor beginnende vogelaars. Voor 2019 heeft Dineke aangekondigd een sabbatical te nemen, wat betreft de vogelcursussen. Om toch aan de vraag naar een cursus tegemoet te komen, hebben Gab de Croock en Annelies Marijnis het initiatief genomen om een vervangende **vogelcursus** voor gevorderden te geven, bestaande uit twee avonden en twee ochtendexcursies. De nadruk in de cursus ligt op de vogelzang. In de natuur, waar de vogels vaak door elkaar zingen is het soms lastig om de individuele soorten te herkennen. De ochtend-excursies vinden plaats in onze directe omgeving, nabij het Langeveld. Zie voor verdere informatie elders in deze Strandloper.

Door onze vereniging worden diverse gebieden op broedvogels geïnventariseerd volgens de **Broedvogel Monitoring Project** (BMP)-methode: een groot deel van de zuidelijke Amsterdamse Waterleiding Duinen, de Coepelduynen, het landgoed Nieuw-Leeuwenhorst, het perceel de Blink, het Overbosch, het perceel Vogelaardreef en de Noordwijkse Golfbaan. Dit inventariseren gebeurt tegenwoordig grotendeels digitaal, op een smartphone of tablet met GPS-locatiebepaling, maar levert bij sommige vogels vaak vragen op. “Lastige” soorten zijn bijvoorbeeld Koekoek, Grote Bonte Specht, Kneu en ook kolonievogels als Spreeuw, Kauw en Halsbandparkiet. Hoe bepaal je op de juiste wijze of er een territorium is. Op 11 februari kwam de landelijke expert van SOVON, Jan-Willem Vergeer, naar het Jan Verwey Natuurcentrum om dit soort vragen te beantwoorden voor de groep van ca. 30 vogeltellers van onze vereniging. Een nuttige bijeenkomst en een goede voorbereiding op het aanstaande broedseizoen.

Op vrijdag 30 november waren bij de lezing ruim 50 belangstellenden aanwezig om te kijken en te luisteren naar het boeiende verhaal van **Petra de Goeij**, een autoriteit als het om **Lepelaars** gaat. Het is enorm hoe veelzijdig het werk van vogelonderzoekers en -beschermers is. Petra heeft al vele (co-) producties op haar naam staan, o.a. met Theunis Piersma en andere onderzoekers. In de nieuwe Sovonatlas staat een artikel over de Lepelaars van haar hand. Petra volgde met haar team de Lepelaars via metalen ringen, later kleurringen, zenders, en recent via plastic ringen met internationaal afgesproken coderingen. Een heel interessant verhaal van een groep gedreven onderzoekers.

Lezing roofvogeltrek Georgië - foto: George Hageman

Een aantal mensen van onze vereniging is in september 2018 naar Batumi geweest, naar het gebied in **Georgië** waar in het najaar meer dan een miljoen roofvogels langs trekken. Op sommige dagen passeren duizenden Wespendieven, Zwarte Wouwen en Steppebuizerden. **Gab de Croock**, die al diverse malen in Batumi is geweest, heeft op 25 januari in een lezing verslag gedaan van deze reis en de indrukwekkende vogeltrek. Een volle zaal luisterde geboeid naar zijn verhaal, geïllustreerd met prachtige foto’s van de passerende roofvogels, maar ook van Zwarte Ooievaars en Bijeneters. In het gebied wordt van oudsher ook gejaagd op trekvogels.

Gab liet zien dat Batumi Raptor Count (BRC), een natuurbeschermingsorganisatie, zich inzet voor de monitoring en bescherming van de roofvogels en de lokale schooljeugd bewust maakt van de grote waarde van het gebied voor de vogeltrek. Voor geïnteresseerde leden bestaat de mogelijkheid om in september 2019 mee te gaan naar Batumi.

In 2018 is met inzet van honderden amateur-specialisten de biodiversiteit van het Nationaal Park Hollandse Duinen zichtbaar gemaakt. Het **5000-soortenjaar** zorgde er niet alleen voor dat meer mensen dan ooit naar de natuur in Nationaal Park Hollandse Duinen hebben gekeken, maar leidde ook tot aandacht voor allerlei 'vergeten' dier- en plantengroepen. Slakken, paddenstoelen, nachtvlinders en andere insecten krijgen vaak minder aandacht dan vogels en zoogdieren. Op 31 december is het aantal van 5000 soorten ruimschoots gehaald. De teller is gekomen tot 6812. Op 29 maart, aansluitend aan de Algemene Ledenvergadering, zal **Vincent Kalkman** in een lezing aandacht besteden aan de hoogtepunten van dit 5000-soortenjaar.

In de maanden november, december en januari zat het weer niet mee tijdens de excursies. De excursie naar de **Kop van Noord-Holland** op zondag 25 november trok zeven doorzetters, die zich niet lieten afschrikken door de weersvoorspelling. De route langs Camperduin, Callantsoog, Balgzand, Den Oever en het Robbenoordbos liet, naast een Ruigpootbuizerd, vooral veel ganzen zien, met als kers op de taart een tweetal Roodhalsganzen.
De **Delta-excursie** op zaterdag 29 december telde maar liefst 31 deelnemers. Bij Battenoord lieten 55 Flamingo's zich mooi bekijken. Langs de Grevelingendam, Bruinisse en Sirjansland reed de karavaan naar Dijkwater, waar geen consensus bestond over het soort zwaan: Kleine of Wilde. Helaas bleken de polders uitgestorven en zagen we niet de verwachte groepen Toendrarietganzen. Vanaf de inlaagweg zorgden 140 opvliegende Kluten voor een prachtige show. Bij de Brouwersdam helaas weinig vogels door de harde wind en de kitesurfers. Wel zoals altijd nieuwsgierige Grijze Zeehonden van dichtbij.
De **natuurwandeling in de AWD** op 27 januari vanaf Panneland viel deels in het water. Vijf mensen op de parkeerplaats in Noordwijk, in de stromende regen, besloten niet te gaan. Frank-Peter toog naar Panneland om te zien of daar nog iemand kwam opdagen. Er stonden toch vijf diehards vol verwachting klaar. Het werd ook al

Natuurwandeling in de AWD - foto: Frank-Peter Scheenstra

een beetje lichter, dus besloot men toch te gaan. De wandeling, grotendeels onder de paraplu, leverde toch nog mooie waarnemingen op van Brilduikers en Krooneenden. Tenslotte snel de pas erin, naar het haardvuur van Boshut 't Panneland.

Tijdens de **inloopmiddag voor de jeugd** op zaterdag 26 januari was er weer veel belangstelling. Onder het motto "help de vogels de winter door" konden ca. 20 kinderen zich uitleven bij het maken van pindaslingers en vetbollen. Het was weer een gezellige drukte.

Voor in de agenda: 29 maart - **Algemene Ledenvergadering** – aanvang 20:00 uur

Namens het bestuur,

George Hageman, secretaris

Delta excursie 2018 - foto: George Hageman

Jaarverslag 2018 - Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

De Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk (VNVN) wil de prachtige, maar ook kwetsbare natuurgebieden en landgoederen rondom Noordwijk behouden en iedereen de mogelijkheid bieden er meer over te leren en ervan te genieten.
Om dit te bereiken doen we onderzoek, organiseren we educatieve activiteiten, geven we informatie over de natuur en behartigen we de belangen van de natuur in Noordwijk en omgeving. Daarnaast vinden wij ook de sociale functie van onze vereniging zeer belangrijk: gezamenlijk dingen ondernemen en van elkaar leren.

Bestuur

Het bestuur is in 2018 tien keer bij elkaar gekomen. De samenstelling van het bestuur veranderde in maart 2018. Jaap Eisenga nam na 3 jaar afscheid als voorzitter. Omdat het bestuur er nog niet in geslaagd was een geschikte opvolger te vinden, was hij bereid de functie ad interim te vervullen, totdat een nieuwe voorzitter was gevonden. Aan het eind van het verslagjaar diende zich een kandidaat aan

Jaap neemt afscheid met het voorlezen een gedicht - foto: GH

in de persoon van Gab de Croock. Interim-voorzitter Jaap Eisenga werd tijdens de vrijwilligersavond in november bedankt voor zijn voorzitterschap, waarin de viering van het vijftigjarig jubileum in 2016 het hoogtepunt vormde. Het bestuur nam tijdens de jaarvergadering in maart ook afscheid van Anneke Swanen, die na negen jaar haar taken overdroeg aan Annelies Marijnis. Anneke werd door scheidend voorzitter Jaap Eisenga bedankt voor haar jarenlange inzet. Petra Sonius stelde zich herkiesbaar voor een periode van drie jaar.
De samenstelling van het bestuur:

- vacature	voorzitter
- George Hageman	secretaris
- Robert Sluijs	penningmeester, ledenadministratie
- Sam van der Meij	lezingen
- Petra Sonius	audio en video, educatieve ontwikkeling
- Annet de Willigen	educatieve werkgroep
- Annelies Marijnis	PR, contactpersoon bibliotheek

Ontwikkeling ledenbestand

Het ledenbestand groeide in 2018 naar 650 leden, het hoogste aantal in de historie van de vereniging. Met name de vogelcursussen in voor- en najaar zorgen voor een aanwas van nieuwe leden.

Personalia

De vereniging verloor drie gewaardeerde leden. Op 4 januari overleed zeer onverwachts Jopie Erkelens-Duijndam, de vrouw van Kees Erkelens, de man van website en Strandloper. Na een lange ziekteperiode overleed op 5 augustus Willem Dieleman, kort na zijn tachtigste verjaardag. In de Strandloper van september schreef Jelle van Dijk een mooi In memoriam. In september overleed Cilia van Geldre, vrijwilliger en trouw bezoeker van lezingen en deelnemer aan excursies.
Op 23 november heeft het bestuur Nel Nooijen tot erelid benoemd. Ze heeft zich vele jaren verdienstelijk gemaakt als bestuurslid en vrijwilliger op allerlei terreinen, vooral voor de jeugdeducatie.
Hein Verkade is namens District 9 (Zuid-Holland Noord) toegetreden tot de Sovon-ledenraad.
Hij hoopt vanuit zijn achterban gevoed te worden met ideeën over vogelonderzoek en –bescherming.

Jan Verwey Natuurcentrum en educatie

Het beheer van het Jan Verwey Natuurcentrum is in handen van Wim Plaatzer. De coördinatie van de agenda van het Jan Verwey Natuurcentrum en de afstemming hierover met de bibliotheek, ligt bij Annelies Marijnis, ondersteund door Annet de Willigen en Petra Sonius.
De inloopochtenden op elke eerste zaterdag van de maand worden goed bezocht. Leden komen langs om waarnemingen uit te wisselen en een kopje koffie te drinken. Er zijn vrijwilligers aanwezig om informatie te geven aan bezoekers.
Ook de inloopmiddagen op zaterdag voor ouders en kinderen lopen goed. In september werd de inloopmiddag gevuld met een workshop “schelpen”, in november met “herfstmateriaal”, wat met veel enthousiasme werd ontvangen. De inloopmiddagen bieden leerkrachten tevens de gelegenheid contact te leggen met de educatieve werkgroepleden.

De Educatieve werkgroep ontving verschillende scholen; 250 kinderen bezochten het Jan Verwey Natuurcentrum. De schoolkinderen leren zo spelenderwijs over de natuur. Het traditionele Herfstnatuurspel in het Leeuwenhorstbos was ook dit jaar weer een succes. Ruim 200 kinderen, vergezeld door ouders of grootouders, volgden een speurtocht met 25 natuurvragen en opdrachten. Aan de hand van het thema “Kringloop der natuur” werd het een speelse en leerzame middag.
Met dank aan gastheer Zuid-Hollands Landschap en de Stichting Baalbergenfonds en natuurlijk alle vrijwilligers.

Vrijwilligers Herfstnatuurspel 2018 - foto: Mariska de Graaff

De Jeugdnatuurclub richt zich op kinderen in de leeftijdscategorie 6-12 jaar die interesse hebben in de natuur. En dat zijn er aardig wat. Er waren excursies met als thema: fossielen, braakballen uitpluizen, zeediertjes, paddenstoelen, vleermuizen, bezoek aan de Sterrenwacht Foucault en de jaarlijkse slootjesexcursie bij het landgoed Offem.

In voor- en najaar is er weer een vogelcursus gegeven door Dineke Kistemaker. In het voorjaar was er een cursus Vogelzang", bestaande uit drie theorieavonden en drie buitenexcursies. In het najaar was er een cursus "Vogels in de winter en vogeltrek". Dineke wordt bijgestaan door een aantal zeer ervaren vogelaars, zowel bij de theorie als tijdens de excursies. Ook dit jaar was er weer veel animo. Cursisten melden zich vaak tevens aan als nieuw lid en nemen deel aan de vogelexcursies van de vereniging. Een tiental enthousiaste oud-cursisten doet inmiddels mee als BMP-teller bij de broedvogelinventarisaties. Voor 2019 heeft Dineke aangekondigd een sabbatical te nemen wat betreft de vogelcursussen.

Lezingen en excursies

In 2018 werden zes reguliere lezingen georganiseerd. De lezingen werden voorbereid en georganiseerd door Jaap Eisenga en Sam van der Meij. Er was één extra lezing vanwege het verschijnen van de nieuwe Flora van de Duin- en Bollenstreek. Auteurs Jelle van Dijk en Hans van Stijn vertelden op 12 oktober in geuren en kleuren over het boek "van Aardaker tot Zwanenbloem", een prachtig boek dat zeker meer aandacht verdient. De reguliere lezingen op de 4e vrijdag van de maanden januari/februari/maart en september/oktober/november werden weer goed bezocht. In januari hield Jos Blakenburg een lezing over de Slechtvalk, in februari wist florist Rogier van Vugt ons te boeien met de echte natuur van Tenerife en Madeira. In maart verzorgden onze "buren" Gerrit van Ommering en Gijsbert van der Bent een mooie duopresentatie over Bijzonder Berkheide, naar aanleiding van het boek over dit prachtige natuurgebied tussen Katwijk en Wassenaar. In september wist Ruben Fijn de zaal te boeien met zijn lezing over de Grote Stern. De oktoberlezing ging over de natuur op Spitsbergen en de ontberingen die expedities met zich meebrengen, met bijzondere aandacht voor de paddenstoelen in dat gebied. Leo Jalink was een boeiend verteller. Eind november vertelde Petra de Goeij over het langjarige onderzoek aan gekleurringde Lepelaars. Ze bleek een bevlogen onderzoeker met een mooi verhaal.

In 2018 werden de lezingen redelijk goed bezocht, met gemiddeld 40-60 bezoekers. Nooit was de zaal "uitverkocht". Meestal waren er slechts enkele betalende bezoekers (niet-leden). Het is de vraag of de financiële drempel van €5,- mensen ervan weerhoudt een lezing te bezoeken. Voor 2019 heeft het bestuur aangekondigd de toegang weer gratis te maken, in de hoop op een uitverkocht huis.

In 2018 werden dertien excursies georganiseerd, waarvan vijf wandelexcursies en twee meerdaagse excursies. Ervaren vogelaars en plantenkenners delen hun kennis en helpen vogels of planten op naam te brengen. Het is een mooie manier om kennis te maken met andere leden en tegelijk iets over de natuur te leren. Het is verheugend te zien dat diverse cursisten van de voor- en najaarsvogelcursussen enthousiast worden voor de excursies. De excursiecommissie bestaat uit Jelle van Dijk, Frank-Peter Scheenstra, Jos Zonneveld en Gab de Croock . Vogelexcursies hadden als bestemming: Amsterdamse Waterleiding Duinen, Starrevaart en De Wilck, de Zouweboezem, Sophiapolder, Falsterbo, Vlieland, Pier van IJmuiden, Kop van Noord-Holland, Noordelijk Deltagebied. Wandelexcursies gingen naar de Amsterdamse Waterleiding Duinen, Poelgeest (afgelast), Kennemerstrand (ivm afsluiting Pier van IJmuiden), Koningshof, Coepelduynen. Op 19 juni was er een Gierzwaluwenwandeling door Noordwijk-Binnen onder leiding van Hein Verkade. De jaarlijkse Waddenexcursie ging dit jaar naar Vlieland, waar 32 deelnemers genoten van de natuur en het mooie weer. Het streefgetal van 100 soorten werd niet gehaald: "slechts" 85 soorten vogels werden gespot. In september ging een groep van onze vereniging naar Falsterbo om de vogeltrek te observeren. Helaas zat het weer niet mee. Later in september ging een andere groep naar Georgië vanwege de roofvogeltrek. Ze kwamen terug met spectaculaire verhalen, die zullen uitmonden in een lezing in januari 2019.

Excursie Zouweboezem - foto: GH

Jelle van Dijk in de Zeetrekhut - foto: GH

Onderzoek

Onderzoek blijft een belangrijke pijler voor de VNVN. Regelmatig worden tellingen gedaan om data te verkrijgen over de vogelstand in polder, bos, duin en op het strand of over de vogeltrek. Dergelijke waarnemingen worden ter beschikking gesteld aan het landelijk waarnemingennet. In elke Strandloper worden daarnaast opvallende waarnemingen besproken, onder redactie van Peter Spierenburg.
Het inventariseren van de broedvogels in de Amsterdamse Waterleiding Duinen (AWD) door diverse leden is een belangrijke informatiebron voor langlopend vogelonderzoek. Telgegevens kunnen tegenwoordig direct digitaal worden ingevoerd via een smartphone of tablet. Avimap is de app waarmee je in het veld je vogeltelling live invoert. De gegevens worden digitaal ter beschikking gesteld aan SOVON (organisatie voor vogelonderzoek), waardoor landelijke trends kunnen worden gevolgd. Ook gemeentes en provincies maken zo nodig gebruik van deze gegevens, om de natuurwaarden van een bepaald gebied in kaart te krijgen. In de wintermaanden tellen leden van onze vereniging éénmaal per maand de watervogels in onze omgeving en in de AWD. Leo Schaap coördineert de inventarisaties in de AWD en maakt mensen enthousiast voor een introductiecursus.
Behalve de AWD worden nog diverse andere gebieden op broedvogels geïnventariseerd: Nieuw-Leeuwenhorst, terrein van de Noordwijkse Golfclub, het Overbosch in Voorhout, de Blink, de Coepelduynen, Zuid-Hollands Landschap Vogelaardreef, Noordvoort.

Hein Verkade telt al langere tijd de vogels op het strand tussen de strandpalen 81 en 71: tussen de vuurtoren van Noordwijk en de provinciegrens van Noord-Holland. Ook telt hij al vele jaren de watervogels op de vijver van Nieuw-Leeuwenhorst. Daarnaast worden Boerenzwaluwen en Gierzwaluwen in het broedseizoen intensief gevolgd en geteld. In 2018 zijn de Gierzwaluwen in Noordwijk-Binnen geteld. Dit gebeurt in een cyclus van vijf jaar. De tellers waren dit jaar voorzien van duidelijk herkenbare kleding met het opschrift “vogelonderzoek Noordwijk”.
De Gierzwaluwnestkast in de Douzastraat is in 2018 voorzien van een webcam, waardoor de verrichtingen online gevolgd kunnen worden via de website van de vereniging.
Hein Verkade en Peter Spierenburg bestuderen ook de “bollenvogels”, zoals Veldleeuwerik, Gele Kwikstaart en Patrijs. In samenwerking met de Agrarische Natuur- en Landschapsvereniging Geestgrond wordt door leden van onze vereniging de Patrijs in kaart gebracht.
Vanuit een speciale “zeetrekhut” wordt er vrijwel dagelijks door Jelle van Dijk en anderen gekeken naar de vogels die over zee vliegen en vanaf het strand met kijker en telescoop waargenomen kunnen worden. De gegevens worden digitaal vastgelegd in een landelijke database (www.trektellen.nl).
2018 was het jaar van de Huiszwaluw. Met hulp van onze vereniging en financiële steun van Vogelbescherming Nederland en de Nationale Postcodeloterij werd in maart 2018 een zwaluwtil op het Westeinde in Noordwijkerhout geplaatst. En met succes! Er is direct in het eerste jaar al in de til gebroed. In totaal zijn er 86 nesten uitgevlogen; geteld door Adrie Duivenvoorden, de initiatiefneemster van de zwaluwentil.

Zwaluwtil Westeinde - foto: GH

De planten in de regio kregen bijzondere aandacht door het verschijnen van de nieuwe Flora van de Duin- en Bollenstreek. Daarin staan alle planten die tot 31 december 2017 werden aangetroffen in ons gebied. Inmiddels heeft Jelle van Dijk alweer een aanvulling laten verschijnen in de Strandloper van december 2018 met nieuwe en over het hoofd geziene planten. Hij is onvermoeibaar.
Door leden van onze vereniging wordt ook het strand geïnventariseerd (Strandwacht Noordwijk-Katwijk: Ellen van der Niet, Wim Kuijper). Ellen van der Niet leidt regelmatig strandexcursies via IVN.

Presentatie Flora van de Duin- en Bollenstreek
foto: Piet Broekhof

Op 24 november verscheen de nieuwe Sovon Vogelatlas van Nederland. Deze toont de veranderingen en de laatste stand van zaken omtrent de vogelpopulaties in ons land, een naslagwerk met foto's, kaartjes en grafieken, waardoor je inzicht krijgt in de actuele verspreiding van broedvogels en wintergasten. Enkele van onze zeer ervaren vogelaars (Jelle van Dijk, Hein Verkade, Peter Spierenburg) hebben hieraan een belangrijke bijdrage geleverd door een "atlasblok" van 5 x 5km systematisch te inventariseren op broedvogels en wintervogels. Deze gegevens werden aangevuld met de Sovon-telgegevens van andere projecten.

In 2018 werd geprobeerd met inzet van honderden amateur-specialisten de biodiversiteit van het Nationaal Park Hollandse Duinen zichtbaar te maken. Het 5000-soortenjaar zorgde er niet alleen voor dat meer mensen dan ooit naar de natuur in Nationaal Park Hollandse Duinen keken, maar leidde ook tot aandacht voor allerlei 'vergeten' dier- en plantengroepen. Slakken, paddenstoelen en insecten krijgen vaak minder aandacht dan vogels en zoogdieren. De extra aandacht voor deze groepen heeft ervoor gezorgd dat de 5000 soorten ruimschoots gehaald zijn. Het eindtotaal is gekomen op: 6812 soorten.
In januari zorgde onze vereniging weer voor aandacht in de lokale kranten voor de Nationale Tuinvogeltelling. De tuinvogeltelling is een laagdrempelige manier om bij inwoners interesse te wekken voor vogels en vogels tellen.

Publicaties

Hoogtepunt qua publicaties was het verschijnen van de nieuwe Flora van de Duin- en Bollenstreek "van Aardaker tot Zwanenbloem" van de hand van Jelle van Dijk en Hans van Stijn. Op 13 april werd in het Jan Verwey Natuurcentrum feestelijk het eerste exemplaar aan de burgemeesters van Noordwijk en Noordwijkerhout uitgereikt. Voorzitter Jaap Eisenga sprak in zijn inleiding een woord van dank uit aan de auteurs. Een boek waar de vereniging met trots naar kan kijken. Aan de burgemeesters en wethouders deed hij een oproep de natuur (één van de zeven sterren van de gemeente) vooral te laten stralen. We moeten zuinig zijn op de natuur in en rond ons dorp.

Het kwartaalblad de Strandloper verscheen weer viermaal in full color, onder de vertrouwde redactie van Herbert de Bruijn, Kees Erkelens, Wim Kuijper en Kees Verweij. Er is soms een luxeprobleem: te veel kopij! Iets waar veel verenigingen jaloers op zullen zijn. Om die reden worden de verslagen van de broedvogelinventarisaties gespreid over de Strandloper van december en maart. In 2018 was er weer een gevarieerd aanbod aan kopij, waarbij Jelle van Dijk, Hein Verkade en Peter Spierenburg hofleveranciers waren, naast de gebruikelijke mededelingen van het bestuur van de hand van de secretaris.
In de Strandloper verschenen o.a.: artikelen over Gierzwaluwen, BMP (broedvogel)-verslagen, artikelen over strandreservaat Noordvoort, de Huiszwaluwen van het Westeinde, Parel- en Roodkeelduikers in Zweden, natuur in de Ebrodelta, roofvogeltrek in Georgië. Daarnaast de altijd lezenswaardige rubrieken: aanwinsten van de Jan Verwey Bibliotheek en de rubriek Waarnemingen, waarin Peter Spierenburg elk kwartaal een overzicht geeft van de bijzondere vogels die in onze regio zijn waargenomen, geïllustreerd met mooie foto's. Ook zoogdieren, vlinders en libellen komen soms aan bod.

Het sorteren en bezorgen van de Strandloper gebeurde al jaren door een grote groep vrijwilligers, die van Leiden tot Lisse ons verenigingsblad bij de leden aan huis bezorgden. Het bestuur heeft de productie van de Strandloper onder de loupe genomen. Het bleek financieel gunstiger bezorging uit te besteden via Multicopy. De bezorgers werden tijdens de vrijwilligersavond in de bloemen gezet en door interim-voorzitter Jaap Eisenga bedankt voor hun vaak jarenlange trouwe dienst.

Bloemen voor de bezorgers van de Strandloper - foto: GH

In maart 1969 verscheen de eerste Strandloper als een gestencild contactorgaan van de Vereniging. Daarvóór waren er negen exemplaren verschenen van een voorloper van de Strandloper.
In de loop van de jaren is de uitgave steeds verder geprofessionaliseerd. Sinds maart 2012 is het blad volledig in kleur. Vanaf 2005 is de Strandloper ook digitaal te lezen via de website. Sommige leden ontvangen het blad niet meer op papier, maar lezen het online. Een werkgroep binnen de vereniging (Hein Verkade, Gab de Croock, Kees Erkelens) is bezig oude Strandlopers te "digitaliseren", zodat ze ook online te raadplegen zijn. Dat is waardevol voor het historisch archief van de vereniging, maar opent ook de mogelijkheid bepaalde artikelen ter beschikking te stellen aan de website www.natuurtijdschriften.nl die in beheer is bij Naturalis. Inmiddels nadert dit monnikenwerk zijn voltooiing. Alleen de jaargangen 1979 t/m 1984 moeten nog gedaan worden.
De website www.strandloper.nl publiceert dagelijks het laatste nieuws over de natuur in de buurt, foto's van leden, verslagen van excursies en informatie over activiteiten. Kees Erkelens verzorgt al vele jaren de website. Onmisbaar voor het laatste nieuws en de actuele agenda van de vereniging.

De eerste voorkant van de Strandloper JvD

De Facebookpagina, verzorgd door Franciska Faber, groeide van 367 naar 446 fans; dat gaat gestaag door! De populairste berichten van het afgelopen jaar: de IJsvogels die René van Rossum prachtig op de foto zette aan het begin van het jaar (41 likes, 290 mensen bereikt), de Aalscholver die probeert een enorme zeelt naar binnen te werken van Jan Hendriks (37 likes, bereik 265), de bunzing in de tuin van Jantine Westerhof (35 likes, 709 mensen bereikt) en ons nieuwe boek, de Flora van de Duin- en Bollenstreek, dat uitkwam (30 likes, 7x gedeeld en daardoor 834 mensen bereikt). Anneke Swanen en later Annelies Marijnis verzorgden de communicatie met de regionale pers. Berichten over lezingen, Eurobirdwatch, Tuinvogeltelling, excursies en inloopochtenden krijgen ruim aandacht in de regionale en plaatselijke huis-aan-huisbladen. Niet zelden prijkt het bericht op de voorpagina. Een pakkend bericht met een goede foto blijkt wervend te werken.

Natuurbeleid

De vereniging hecht veel belang aan samenwerking met de gemeente Noordwijk. Onze intentie is door samenwerking en overleg meer en meer kwalitatieve natuur te realiseren in en om Noordwijk. Elk kwartaal vindt er met onze vereniging (Robert Sluijs en Jaap Eisenga) overleg plaats over het Natuurbeleidsplan van Noordwijk. Aan het eind van 2018 was nog onduidelijk wat de gevolgen van de fusie van Noordwijk en Noordwijkerhout zullen zijn voor het natuurbeleid.
Natuur houdt zich niet aan gemeentegrenzen, maar is wel afhankelijk van gemeentelijk beleid. Er wordt gewerkt aan een nieuwe omgevingsvisie 2020-2030.

Noordvoort - *Jan Dirk Bol fotografie*

De realisatie van het strandreservaat Noordvoort komt steeds dichterbij. Al in 2006 was het idee van een strandreservaat in het Natuurbeleidsplan opgenomen. In 2013 is het plan door onze vereniging opgepakt om tot uitvoering te komen. In 2018 zijn er diverse bestuurlijke hobbels genomen en de verwachting is dat Noordvoort in het voorjaar van 2019 opgeleverd kan worden. Leo Schaap heeft hier een voortrekkersrol vervuld. Bij het project zijn de gemeenten Noordwijk en Zandvoort betrokken, naast Waternet, het Hoogheemraadschap van Rijnland, Staatsbosbeheer, Rijkswaterstaat, en de Natuur-verenigingen.

Onze vereniging heeft zich in samenwerking met de Gemeente Noordwijk, particulieren, de Noordwijkse Woningstichting, bouwbedrijven en projectontwikkelaars beijverd voor het plaatsen van speciale neststenen voor Gierzwaluwen. De gemeenteraad heeft zich unaniem achter het initiatief geschaard om het aanbrengen van neststenen in nieuwbouw te stimuleren. Een mooi voorbeeld is het nieuwbouwplan aan het Rederijkersplein.

Gierzwaluwstenen Rederijkersplein - foto GH

De Noordwijkse Woning Stichting heeft ervoor gezorgd, in overleg met onze vereniging, dat er 12 gierzwaluw-stenen ingemetseld zijn.
Wat betreft gemeentelijke plannen bestaan er nog grote zorgen over de herinrichting van de voormalige trimbaan, het Natuurmonument Noordrand Noordwijk. Dit gebied maakt deel uit van het Natura-2000 gebied Kennemerland-Zuid. De Stichting Duinbehoud en de Adviesraad voor Natuur, Milieu en natuurlijke hulpbronnen hebben zich uitgesproken tegen de voorgenomen aanleg van een trimbaan in dit gebied. Onze vereniging heeft zich op hetzelfde standpunt gesteld. Het promoten van outdoor-sport staat hier op gespannen voet met het belang van natuurbehoud.
Een ander punt van zorg blijft het plan strandhuisjes toe te staan bij de Langevelder-slag. Onze vereniging heeft zich altijd als volgt uitgesproken: strandrecreatie en drukte ter hoogte van de boulevard, rust en ruimte voor de natuur op de stille delen van het strand.
Als het gaat om natuurzaken die de gemeentegrenzen overschrijden, wordt de vereniging vertegenwoordigd in het MODB (Milieu Overleg Duin- en Bollenstreek) door Jelle van Dijk en Leo Schaap. Jelle van Dijk zal in 2019 zijn voorzitterschap overdragen en afscheid nemen.

Overzicht activiteiten 2018

Jeugdactiviteiten	Excursies	Lezingen
Fossielen workshop (20/1)	Wandeling AWD (28/1)	Comeback van de Slechtvalk – Jos Blakenburg (26/1)
Inloopmiddag jeugd (27/1)	Starrevaart en De Wilck (24/2)	Natuur van Tenerife en Madeira – Rogier van Vugt (28/2)
Uilenballen uitpluizen (17/2)	Poelgeest (18/3) *Afgelast ivm het weer*	Bijzonder Berkheide – Gerrit van Ommering & Gijsbert vd Bent (23/3)
Sterrenwacht Foucault (24/3)	Wandeling Koningshof (14/4)	Wat beweegt de Grote Stern – Ruben Fijn (28/9)
AW-duinen, damhert en meer…. (14/4)	Zouweboezem (12/5)	Nieuwe Flora van de Duin- en Bollenstreek – Jelle van Dijk & Hans van Stijn (12/10)
Vleermuizenexcursie (25/5)	Gierzwaluwen in NW-Binnen (19/6)	Paddenstoelen op de Noordpool – Leo Jalink (26/10)
Inloopmiddag (2/6)	Coepelduynen (6/7)	Lepelaars zoeken de grenzen op – Petra de Goeij (30/11)
Slootjesexcursie (16/6)	Sophiapolder (12/8)	
Op zoek naar zeediertjes (25/8)	Falsterbo (5-9 sept)	
Inloopmiddag: schelpen (22/9)	Waddenweekend Vlieland (5-7 okt.)	
Paddenstoelen (29/9)	Pier van IJmuiden (27/10)	
Herfstnatuurspel (24/10)	Vogels in de Kop van N.Holland (25/11)	
Struinen in de duinen (3/11)	Vogels in het Deltagebied (29/12)	
Inloopmiddag: herfstmateriaal (10/11)		

VERENIGING VOOR NATUUR- EN VOGELBESCHERMING NOORDWIJK

OVERZICHT LEDENBESTAND 2019

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
NOORDWIJK	327	313	308	303	297	299	296	286	304	321	318	323	327	336	341	347	366	366	361
NOORDWIJKERHOUT, DE ZILK	38	38	36	35	38	42	44	45	45	45	47	46	46	47	49	47	49	56	55
KATWIJK	25	28	30	27	28	26	26	26	24	24	25	22	23	23	22	23	28	30	29
RIJNSBURG, VALKENBURG	12	12	12	13	13	17	19	20	20	20	20	19	19	19	20	20	22	20	27
LEIDEN E.O.	38	36	39	40	38	41	44	45	44	43	40	42	40	46	46	48	50	49	48
BOLLENSTREEK	59	62	61	60	64	71	70	73	71	79	83	80	79	76	77	78	83	59	90
ELDERS	38	39	34	34	33	34	40	42	40	41	43	39	36	32	32	30	31	55	40
TOTAAL	537	528	520	512	511	530	539	537	548	573	576	571	570	579	587	593	629	635	650

Ontwikkeling ledenbestand (ledenaantal per 1 januari)

Plannen voor 2019

- Blijven stimuleren van vogel- en natuurvriendelijk beleid van de nieuwe gemeente Noordwijk (Gierzwaluw, Huismus, Vleermuizen, Natuurbeleidsplan)
- Realisatie van Noordvoort, een strandreservaat tussen Noordwijk en Zandvoort, aantrekkelijk voor de Drieteenstrandloper en voor zeehonden om te rusten.
- Renovatie/vervanging zeetrekhut.
- Digitalisering Strandloper-archief en aansluiting bij www.natuurtijdschriften.nl (Naturalis).
- Het plaatsen van informatieborden over natuur en landschap (o.a. Nieuw-Leeuwenhorst).
- Vernieuwing website
- Uitbrengen van een educatief magazine voor kinderen van groep 6 van alle Noordwijkse scholen over de natuur in en rondom Noordwijk (donatie Muzikale Kerstwandeling Oude Dorpskern)
- Ondersteunen Beleef de Lente/Huiszwaluwen door weblogs, publiciteit
- Herziening statuten (verouderd)
- Nieuwe VNVN-folder

George Hageman,
Secretaris

Uitnodiging voor de Jaarvergadering 2019

Graag nodigen wij u uit voor de Jaarvergadering van 2019, die plaats vindt op vrijdag 29 maart om 20.00 uur in het Jan Verwey Natuurcentrum (Zilverschoon 20). De agenda ziet er als volgt uit:

1. Opening
2. Mededelingen
3. Jaarverslag 2018
4. Financieel jaarverslag 2018
5. Verslag Kascommissie
6. Begroting 2019
7. Benoeming kascommissie
8. Bestuursverkiezing
9. Extra mededelingen
10. Rondvraag
11. Sluiting

Het jaarverslag en het financieel jaarverslag leest u elders in deze Strandloper.

De kascommissie 2019 bestaat uit Jan Veefkind en Frank-Peter Scheenstra. Voor 2020 controleren Frank-Peter Scheenstra en Louis van Trigt de jaarrekening 2019. Reservelid voor de kascommissie voor 2020 is Koene Vegter.
In het bestuur is de functie van voorzitter vacant. Bestuurslid Annet de Willigen is aftredend en herkiesbaar. Als kandidaat-voorzitter wordt voorgedragen: Gab de Croock.

De Jaarvergadering gaat vooraf aan de lezing door Vincent Kalkman over het 5000-soortenjaar.
De lezing zal daarom iets later starten. Mocht u vragen hebben voor de jaarvergadering, bijvoorbeeld over het jaarverslag of over de begroting, dan kunt u deze ook vooraf aan ons laten weten. Wij zorgen dan dat deze vragen in de jaarvergadering aan de orde komen. U kunt uw vragen mailen naar secretaris@strandloper.nl
Wij zien u graag op 29 maart.

Namens het bestuur
George Hageman,
Secretaris

Advertentie

Een prachtig boek om te hebben en te geven!

voor leden slechts € 15

Afhaaladressen:

Jaap Eisenga - Bremkant 46 Noordwijk (071-3612274)

George Hageman - van Struykstraat 27 Noordwijk (071-3617510)

Jelle van Dijk - L. Hellenberghof 32 Noordwijk (071-3610833)

Sam van der Mey - Voorhouterweg 75a Rijnsburg (071-4030522)

Annet de Willigen- A. Plesmanlaan 22 Sassenheim (0252-221760)

Annelies Marijnis - Hercules 157 Katwijk (071-4025425)

Of op de inloopochtenden in het Jan Verwey Natuurcentrum

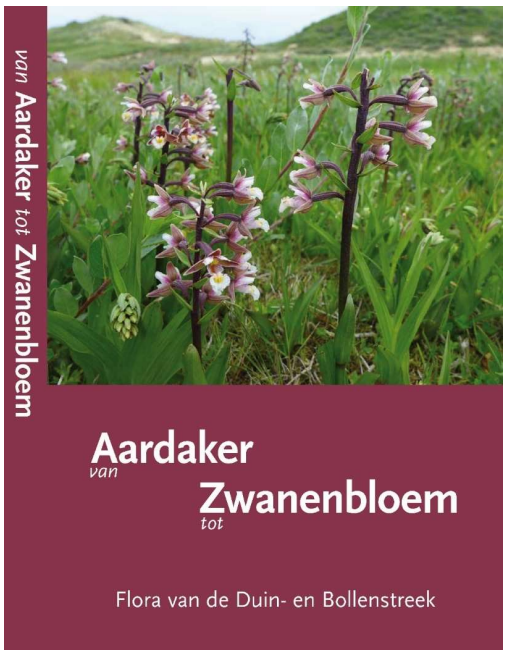

VERENIGING VOOR NATUUR- EN VOGELBESCHERMING NOORDWIJK
JAARREKENING 2018

UITGAVEN	**Begroting 2018**	**Exploitatie 2018**	**Begroting 2019**
Bestuur/Algemeen	1.500	1.280	1.500
Activiteiten/Werkgroepen	5.000	3.928	5.000
Waddenweekend	3.000	4.220	3.000
Contributies derden	300	262	300
Strandloper/Website	9.000	7.692	7.500
Nieuwe Inrichting	2.200	937	2.200
JVN Energie/Onderhoud	6.000	7.605	7.000
JVN Huur	23.966	23.966	25.000
Publicaties		20.289	
Projecten		3.890	
Batig saldo tbv Res. Publicaties	**20.100**		
Batig saldo tbv Res. Projecten	**14.000**		
Batig saldo tbv Res. Onderhoud	**10.000**		
Totaal	95.066	74.069	51.500

INKOMSTEN			
Contributies/Donaties	10.500	11.310	10.950
Diverse Inkomsten/Subsidie	10.000	11.977	10.000
Schenkingen/Legaten	p.m.	400	p.m.
Rente	100	62	50
Waddenweekend	3.000	3.740	3.000
Strandloper Advertenties	200	720	200
JVN Inkomsten divers	800	766	800
Verkoop Flora	5.000	7.833	1.500
JVN Huur	23.966	23.966	25.000
Nadelig saldo tlv Res. Publicaties	**10.000**	**10.000**	
Nadelig saldo tlv Res. Projecten	**21.500**	**3.295**	
Nadelig saldo tlv Res. Onderhoud	**10.000**		
Totaal	95.066	74.069	51.500

BALANS per 1 januari 2018

Activa		**Passiva**	
Voorraad/Bezittingen	p.m.	Algemene reserve	6.990
Banksaldi	69.990	Reserve Inrichting/Apparatuur	8.500
		Reserve Energie/Onderhoud	15.000
		Reserve Speciale Activ/Project	15.000
		Reserve Publicaties	24.500
Totaal	69.990		69.990

BALANS per 31 december 2018

Voorraad/Bezittingen	p.m.	Algemene reserve	5.697
Banksaldi	56.697	Reserve Inrichting/Apparatuur	8.500
		Reserve Energie/Onderhoud	15.000
		Reserve Speciale Activ/Project	17.500
		Reserve Publicaties	10.000
Totaal	56.697		56.697

TOELICHTING

Algemeen

De begroting en exploitatie van 2018 komen aardig overeen. Hieronder daarover meer. Dit jaar is in april het boek "Van Aardaker tot Zwanenbloem" gepresenteerd en in de verkoop gegaan. De vereniging had voor dit boek een reserve opgebouwd. Een gedeelte van die reserve is aangesproken om het verschil in kosten en baten op te vangen.
Qua projecten zijn de zwaluwtil aan het Westeinde en monitoring van gierzwaluwen in de Douzastraat gerealiseerd.
De gemeente Noordwijk heeft de vereniging voor 2018 een algemene subsidie verleend van €33.457 waarvan de gemeente €23.699 als huur intern verrekent.
Van het resterende bedrag van €9.491 is €2.284 bestemd voor de realisering van diverse educatieve activiteiten op natuurgebied en €7.207 voor het gebruik van de gemeenschappelijke ruimte en de kosten van energie, onderhoud en beveiliging.

Exploitatie 2018

In 2018 zijn de belangrijkste inkomsten over het algemeen hoger dan begroot; ondermeer door verschillende leden die gebruik maken van het fiscale voordeel dat een periodieke gift aan een ANBI met zich meebrengt. Daarnaast is het aantal leden in 2018 opnieuw gestegen van 635 tot uiteindelijk 650, waarbij de vogelcursussen zeker een rol hebben gespeeld. De contributiebijdragen zijn met een gemiddeld bedrag van ca. €17 in lijn met de afgelopen jaren. Het opnieuw geven van enkele vogelcursussen heeft ook tot extra inkomsten geleid.
Het Waddenweekend 2018 op Vlieland kende met 34 een hoog aantal deelnemers. De buffer die de afgelopen jaren is opgebouwd is dit jaar gebruikt om de hogere kosten van het verblijf op Vlieland te compenseren.
De verkoop van de nieuwe flora resulteerde in een opbrengst van €7.833. Door achterstallige inning van advertentiegeld, is de post advertenties Strandloper hoger uitgevallen.
De uitgaven voor algemene/bestuurskosten en voor diverse door de vereniging georganiseerde activiteiten zijn dit jaar iets lager dan begroot. De kosten voor energie, beveiliging, onderhoud en dergelijke zijn in 2018 hoger uitgevallen dan begroot, dit vanwege de nakomende kosten uit 2017.
De kosten voor de Strandloper en www.strandloper.nl zijn dit jaar lager dan begroot. De kosten van nieuwe inrichting van het JVN zijn eveneens lager dan begroot.

Begroting 2019

Uitgaven

- Algemene en bestuurskosten: uitgaven bestemd voor onkosten bestuur, vergaderkosten, kosten administratie en contributie-inning, verzekeringen e.d. Verwacht wordt dat deze post in 2019 vergelijkbaar zal zijn met 2018.
- Activiteiten en werkgroepen: uitgaven bestemd voor de educatieve en andere werkgroepen, het organiseren van lezingen, excursies, schoolbezoeken, het Herfstnatuurspel en het op peil houden van de JVN- bibliotheek. Naast deze gebruikelijke uitgaven is de vereniging voornemens op verschillende plaatsen in ons werkterrein informatieborden te plaatsen. Hiervoor wordt €10000 gereserveerd.
- Voor gierzwaluwenonderzoek wordt €2500,- gereserveerd.
- Waddenweekend: in wezen een budgettair neutrale post omdat de kosten over de deelnemers worden omgeslagen.
- Contributies derden: een redelijk vaste post voor een aantal lidmaatschappen van natuurorganisaties en abonnementen op verwante tijdschriften.
- Jan Verwey Natuurcentrum: uitgaven op het gebied van brandveiligheid, energie, onderhoud, beveiliging en schoonmaak zijn naar rato 2018 geraamd.
- Strandloper: de kosten van de uitgave van het verenigingsblad de Strandloper; normaal 4x per jaar in kleur. Deze kosten worden iets lager begroot dan vorig jaar, ivm het nieuwe drukproces.
- Zeetrekhut: € 10.000 voor nieuwbouw in 2019.
- Nieuwe inrichting: in 2019 mogelijk enkele nieuwe dan wel vervangingsuitgaven.
- Om de geplande uitgaven te kunnen realiseren kan samenvattend een beroep worden gedaan op diverse reserveposten. Daar is ook de nodige ruimte voor.

Inkomsten

- Contributies: inkomsten gebaseerd op de bijdragen van ca. 650 leden die gemiddeld ca. €17 betalen (bij een minimumcontributie van € 10).
- Diverse inkomsten en subsidies: bij de gemeente Noordwijk is voor 2019 een subsidie aangevraagd van in totaal €33.959, bestemd voor huur ad €24.326, kosten voor energie, beveiliging, onderhoud en dergelijke ad €7.315 en realisering van diverse educatieve activiteiten ad €2.318.

- Schenkingen/Legaten: pro memorie.
- Rente: hier is sprake van sterk dalende opbrengsten.
- De opbrengsten van het boek de Flora van Duin- en Bollenstreek worden geschat op €1.500. Verkoop overige artikelen blijft een pro memorie post.
- Jan Verwey Natuurcentrum: inkomsten blijven naar verwachting redelijk stabiel.

Balans

Een overzicht van de diverse balansposten:

- Reserve voor inrichting en apparatuur blijft €8.500: biedt in 2019 mogelijkheid voor (extra) vernieuwing en/of vervanging.
- Reserve voor energie en onderhoud €15.000: €10.000 voor in 2019 geplande nieuwbouw van de Zeetrekhut en verder bedoeld voor nakomende energiekosten.
- Reserve voor nieuwe publicaties en publiciteit wordt €10.000.
- Reserve voor speciale activiteiten en projecten wordt €17.500: in 2019 te besteden aan informatieborden en gierzwaluwmonitoring.
- de algemene reserve is door het nadelig saldo in 2018 gedaald met €1.293 tot €5.697

Robert Sluijs, penningmeester
Noordwijk, februari 2019

Cursus Vogelgeluiden voor gevorderden

Als vervolg op de Vroege Vogelzangcursus die Dineke Kistemaker de afgelopen jaren heeft gegeven, wordt er in 2019 een cursus “Vogelgeluiden voor gevorderden” gegeven door Gab de Croock en Annelies Marijnis.
De bedoeling hiervan is dat de mensen die de basiscursus hebben gevolgd en al veel vogelgeluiden onder de knie hebben, nu de mogelijkheid krijgen de geluiden van vogels die tegelijkertijd zingen, van elkaar te leren onderscheiden.

Er worden 2 cursusavonden gegeven in het Jan Verwey Natuurcentrum en de zondagochtend daaropvolgend zal de theorie in praktijk worden gebracht in het Natuurontwikkelingsgebied Het Langeveld, aan de Vogelaardreef, Noordwijk.

Cursusschema:
Cursus do. 25 april
19:30 – 21:30 uur Jan Verwey Natuurcentrum
Excursie zo. 28 april
07:00 - 10:30 uur Langeveld - Vogelaardreef
Cursus vr. 17 mei
19:30 - 21:30 uur Jan Verwey Natuurcentrum
Excursie zo. 19 mei
07:00 - 10:30 uur Langeveld - Vogelaardreef

De kosten van deze cursus bedragen: €20 voor leden, €30 voor niet leden. Het aantal deelnemers is beperkt tot maximaal 30 personen en u kunt zich opgeven bij Gab de Croock, tel nummer, 06-41462765, e-mailadres: g.j.a.de.croock@freeler.nl

Graag opgeven vóór 10 april 2019. Vol=vol.

Zingende Gekraagde Roodstaart - foto: Gab de Croock

Broedvogelontwikkeling in het Langevelderduin en De Blink Inclusief de BMP-resultaten van 2018

Leo Schaap (VNVN) en Mark van Til (Waternet)

Inleiding

In 2017 en 2018 zijn Cilka Maas en Frank-Peter Scheenstra met begeleiding van Annelies Marijnis enthousiast aan de slag gegaan om broedvogels in De Blink te inventariseren. Zij hebben een interessante kartering uitgevoerd die vraagt om een vergelijking met eerdere onderzoeken die in dit gebied zijn gedaan. Er zijn meer redenen om de historische gegevens op een rijtje te zetten. Er is veel kritiek op de manier waarop het terreinbeheer door Waternet in de Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD) wordt uitgevoerd. In het Leidsch Dagblad van 17 november 2017 verscheen zelfs een artikel van 2 pagina's groot met de titel "Kaalslag in duin drama voor vogels". De kritiek komt van meerdere kanten en dikwijls wordt gezegd: "laat de duinen met rust, het tuinieren in het duin levert niets op en is slecht voor de broedvogelstand". Geldt die kritiek ook voor het Zuid-Hollandse deel waar onze vereniging actief is? En als er van een afname sprake is, waarover hebben we het dan? Wat zijn de vermoedelijke oorzaken? Waar zouden we beter kunnen beginnen deze vragen te onderzoeken dan in De Blink. Dit unieke en relatief ongerepte duingebied neemt een bijzonder positie in. Er is nauwelijks beheer uitgevoerd, het is afgesloten, er lopen geen paden dus de natuur heeft er jarenlang zijn gang kunnen gaan.

De Blink ligt binnen de gemeentegrenzen van Noordwijk en maakt deel uit van het Langevelderduin. Daar zijn drie beheerders actief: Zuid-Hollands Landschap (De Blink), Staatsbosbeheer en Waternet. Er vond weliswaar bestrijding van Amerikaanse Vogelkers plaats, maar dat mag geen naam hebben, aangezien deze soort in het Langevelderduin slechts sporadisch voorkwam. Het gebied heeft zich dus door de jaren heen praktisch zonder ingrepen van beheer en zonder recreatiedruk kunnen ontwikkelen. Het verschilt daarmee in hoge mate van alle andere duinpercelen in de AWD die regelmatig door onze vereniging op broedvogels worden onderzocht. De andere percelen zijn bijna allemaal goed toegankelijk en zijn de afgelopen decennia in meer of mindere mate beheerd in de vorm van vogelkersbestrijding, plaggen, maaien, begrazen door koeien en/of schapen. Daarnaast zijn de Damherten explosief in aantal toegenomen, terwijl het aantal in het Langevelderduin beperkt is gebleven.

Foto 1 Joost Bouwmeester en Leen van Duijn verkennen het gebied opnieuw in februari 2018.

Terreinomschrijving

Het Langervelderduin met De Blink wordt omsloten door het fietspad langs het binnenrandduin in het oosten, de Noraweg vanaf de Stayokay naar het strand aan de zuidkant, de oorlogsweg in het westen en de Langevelderslag in het noorden. Het totale gebied blijkt ongeveer 122 ha groot te zijn, waarvan in het zuidoosten 34,3 ha wordt ingenomen door het deelgebied dat De Blink wordt genoemd. Op de luchtfoto's verderop in dit artikel is de begrenzing goed te zien. In de oude verslagen is ten onrechte uitgegaan van een grootte van 80 ha. In dit artikel wordt dit gecorrigeerd.

Nergens anders in de Noordwijkse duinen zijn de toppen zo hoog en de dalen zo diep als in het Langervelderduin. Het terrein kent veel stuifplekken en weinig hoog struweel en bomen. In 2004 schreef Jelle van Dijk hierover: "*Het terrein is zeer geaccidenteerd. In het centrale deel zijn enkele diepe stuifkuilen. De valleien zijn dicht begroeid met soorten als Eenstijlige meidoorn, Egelantier, Kardinaalsmuts, Gewone vlier en Duindoorn. Ook komen Grauwe abeel en Zomereik voor, zowel in struikvorm als in goed ontwikkelde boom. Verrassend zijn een Vederesdoorn en een breed uitgegroeide Taxus is het oostelijk deel. Met name in het westelijk deel komen uitgestrekte, lage ligusterstruwelen voor. Alleen in het noordoosten is in het verleden een bosje met Oostenrijkse dennen aangeplant. Hier zijn ook Gewone esdoorns opgeslagen. In de noordoosthoek, op de plaats waar het fietspad de Randweg verlaat, bevindt zich een bosje van Grauwe abelen."* (Dijk, 2004). Dat de beschreven situatie aan veranderingen onderhevig is, laat het vervolg van dit artikel zien.

In de winter van 2017/2018 zijn in het kader van de PAS (Programmatische Aanpak Stikstof) lokaal enkele struiken en bomen verwijderd (Esdoorn, Abeel, Rimpelroos). Daarnaast is het bosje van Oostenrijkse den gekapt waar, voordat de januaristorm van 2018 het nest vernielde, een Buizerd broedde. Hoewel er in het Langevelderduin ook Damherten voorkomen, is hun aantal een stuk lager dan in andere delen van de zuidelijke AWD.

Het broedvogelonderzoek

Het gebied is door onze vereniging al 44 (!) jaar geleden onderzocht op broedvogels. Verslagen daarvan zijn te vinden in een rapport dat is gemaakt voor de beheerder van de AWD. Dit rapport (Aartse et al., 1985) biedt een schat aan informatie over inventarisaties die vanaf 1974 in de zuidelijke AWD zijn uitgevoerd. Verslagen van inventarisaties na 1985 zijn in verschillende Strandlopers te vinden. Vanaf 2012 zijn de gegevens in de Sovon database opgenomen. De volgende inventarisaties zijn uitgevoerd, waarbij t/m 2003 het gehele Langevelderduin is onderzocht; daarna is alleen deelgebied De Blink bezocht (zie tabel 1):

- In 1974 door Leen van Duijn en Joost Bouwmeester. Hierbij is de zogenaamde KNNV-methode gebruikt en het is zeker dat de gegevens op een behoorlijk aantal bezoeken zijn gebaseerd. Veel meer is niet meer te achterhalen, er is geen verslag bekend, behalve een tabel die als vergelijking bij het verslag van 1975 is verschenen.
- In 1975 door W. van der Niet en Ees Aartse. Na het broedvogelonderzoek werd bovendien de flora door Ees geïnventariseerd en gerapporteerd. Voor het broedvogelonderzoek werd de KNNV-methode gebruikt.
- In 1979 door Jelle van Dijk. Ook hier werd de KNNV-methode gebruikt.
- In 1980 door Ees Aartse. Met gebruik van de KNNV-methode.
- In 1985. Ees Aartse en Rien Sluijs inventariseerden het gehele gebied in 26 uur. Voor het eerst werd de BMP-methode met handclustering van Sovon gebruikt.
- In 1992 door Rien Sluijs, door middel van de BMP met handclustering. Er is een tabel gepubliceerd maar geen verslag (Sluijs, 1993).
- In 2003 onderzocht Jelle van Dijk het Langevelderduin. Hij bezocht het gebied 12 keer in ca. 22 uur. Verwerking doormiddel van de Sovon BMP-methode en handclustering (Dijk, 2004).
- In 2012 werd de inventarisatie uitgevoerd door Leo Schaap (4 bezoeken) en Jelle van Dijk (2 bezoeken) in totaal ca. 12,5 uur. Dit keer is het gebied beperkt tot het deel De Blink van het Zuid-Hollands Landschap, 34,3 ha groot. Uitgevoerd volgens de BMP-methode en autoclustering.
- In 2017 door Cilka Maas en Frank-Peter Scheenstra met ondersteuning van Annelies Marijnis. Zij bezochten De Blink 9 keer in ca. 25 uur. Voor het eerst werd AVI-map en autoclustering gebruikt om de gegevens te verwerken.
- Ook in 2018 inventariseerden Cilka Maas en Frank-Peter Scheenstra De Blink in ca. 20 uur. Zij brachten 8 bezoeken aan het gebied waarvan één avondbezoek. Ook nu werd AVI-map gebruikt.

De KNNV-methode (K.N.N.V., 1973) geeft meer vrijheid aan de onderzoeker om zijn eigen interpretatie toe te passen dan de BMP-methode van Sovon (Dijk en Boele 2011). In tabel 1 zijn de maxima van de gerapporteerde aantallen opgenomen. Ook de twijfelgevallen zijn als territorium aangemerkt. In 1985 zijn beide methoden door Ees Aartse en Rien Sluijs vergeleken voor het Sparrevlak en Marelvlak, gelegen in de AWD. De geconstateerde verschillen bleken toen te verwaarlozen. (Aartse et al 1985, blz. 103.)

Om te inventariseren is het Langevelderduin een moeilijk gebied, niet alleen vanwege de terreinomstandigheden maar ook vanwege de oriëntatie. Het is erg lastig aan de hand van een veldkaart te bepalen waar je precies staat. Zelfs met de beste Google luchtfoto's blijft het lastig die oriëntatie te vinden. Gelukkig zijn er nu betere hulpmiddelen. Met AVI-map dat door Cilka en Frank-Peter is gebruikt, wordt de plek waar je staat exact bepaald en op tablet of telefoon weergegeven. Daarmee worden ook de waarnemingen nauwkeuriger vastgelegd. Om de oudste inventarisatie te bespreken en het terrein in zijn huidige staat te onderzoeken, bezochten Leen van Duin, Joost Bouwmeester en Leo Schaap het gebied in februari 2018.

De twee gebruikte onderzoeksmethoden en de verblijftijd in het veld verschillen onderling. Daarnaast maken ook verschillen in het team en het aantal bezoeken een vergelijking lastig. Het maakt uit of je alleen of met meer personen het onderzoek doet, één paar oren en ogen horen en zien minder dan drie! Bovendien, de laatste drie inventarisaties beperken zich tot De Blink dat misschien niet helemaal vergelijkbaar is met het gehele gebied van 122 ha. Aan de absolute getallen kan dus niet te veel waarde worden toegekend, de vergelijking kan daarom alleen op hoofdlijnen gebeuren.

In de Strandloper doet Jelle van Dijk (Dijk, 2004) uitgebreid verslag van zijn onderzoek in 2003 en maakt een vergelijking met de tot dan toe bekende inventarisaties. Bovendien geeft hij een schets van de vegetatieontwikkeling. Hij schrijft hierover:
"De broedvogelstand wordt beïnvloed door veranderingen in het terrein zelf en door ontwikkelingen op grotere schaal die hun invloed ook in het terrein doen gelden. Wat het terrein zelf betreft kunnen we vaststellen dat het gebied dichter begroeid is geraakt met bomen en struiken. In 1979 en 1980 heb ik dit gebied ook onderzocht. In die jaren kon men zich veel sneller door het gebied bewegen dan heden ten dage. Nu komt het vaak voor dat men volkomen vastloopt in dichte struwelen, iets dat ruim twintig jaar geleden zelden gebeurde. Niet alleen zijn de struwelen dichter en hoger geworden, ook de oppervlakte die hiermee is bedekt, is toegenomen. Dit houdt tevens in dat de delen met een lage begroeiing in oppervlakte zijn afgenomen. Verder kreeg ik de indruk dat de oppervlakte met stuifplekken eerder kleiner dan groter geworden is. Wellicht is deze bewering met luchtfoto's te onderbouwen."

BMP	Langevelderduin / 100ha							De Blink / 100 ha			
soort	1974 Ld	1975 Ld	1979 Ld	1980 Ld	1985 Ld	1992 Ld	2003 Ld	2003 DB	2012 DB	2017 DB	2018 DB
Diverse biotopen											
Koekoek	2	1	2	2	2	2	1	3		3	3
Huismus									3	12	
Patrijs		1	1	1							
Veldleeuwerik	25	29	2	2							
Wilde eend	2	2	3	4							
Subtotaal	**28**	**33**	**8**	**8**	**2**	**2**	**1**	**3**	**3**	**15**	**3**
Open bos en randen											
Boomleeuwerik		2	1	1			2	3	3	20	12
Boompieper	5	4					2		3	15	
Gekraagde Roodst.	1				1					3	
Ekster	3	2	8	9	8	4	2	3			
Zwarte Kraai			1	1	1		1		3	3	3
Groenling		1	1	1							3
Putter										3	
Subtotaal	**9**	**8**	**11**	**11**	**10**	**4**	**7**	**6**	**9**	**44**	**17**
Opgaand gesloten bos											
Houtsnip										3	
Houtduif	4	7	7	10	12	15	2	3	12	6	3
Grote B. Specht									3		
Grote Lijster										3	
Tjiftjaf						2	2	6	3	6	3
Pimpelmees						1			6	3	6
Koolmees		1		1	2	2	2	3	9	23	12
Gaai						1	2			6	6
Ringmus		1			1						
Vink						1			3	9	12
Subtotaal	**4**	**8**	**7**	**11**	**16**	**21**	**9**	**12**	**35**	**58**	**41**
Pionier vegetaties											
Fazant	**2**	2	2	7	2	1	1	3			
Scholekster	**2**	5		1	1						
Kievit	**2**	2	1	2							
Wulp	3	3	3	3	3						
Stormmeeuw	1				1						
Zilvermeeuw	1				1						
Kuifleeuwerik	1										
Graspieper	6	3	1	2		3	3	3	6	12	6
Witte Kwikstaart										3	
Tapuit	12	7	8	10	14	2					
Subtotaal	**29**	**22**	**15**	**24**	**22**	**6**	**4**	**6**	**6**	**15**	**6**
Struiken en struwelen											
Zomertortel	1	1	1	1	2	1					
Winterkoning	7	7	1	2		4	3	6	6	6	9
Heggenmus	18	16	10	11	34	25	25	23	20	32	32
Roodborst	2	2		2		2			3	3	
Nachtegaal	2	4	3	4	16	23	20	20	32	35	35
Roodborsttapuit	2	2	2	2	1	2	4	3	12	15	15
Merel	5	4	3	4	6	3	11	12	20	15	20
Zanglijster	1	1							3	3	12
Sprinkhaanzanger		1	1	1	2		2	3		9	9
Bosrietzanger		1			1						
Braamsluiper			2	2	3	5	2	6	6	15	6
Grasmus	10	7	8	7	15	34	20	20	26	26	29
Tuinfluiter							2	3	9	6	
Zwartkop		1			1				6	3	6
Fitis	15	20	10	12	33	15	15	15	35	44	20
Staartmees											3
Kneu	37	41	12	10	16	10	12	17	12	12	12
Goudvink	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Subtotaal	**99**	**108**	**52**	**57**	**129**	**123**	**115**	**128**	**190**	**222**	**210**
Totaal soorten	**27**	**31**	**25**	**28**	**25**	**22**	**22**	**19**	**24**	**31**	**25**
Totaal territoria	**169**	**180**	**93**	**111**	**179**	**156**	**135**	**155**	**242**	**353**	**277**

Tabel 1 De broedvogels van het Langevelderduin (122 ha) en De Blink (34 ha) omgerekend aantal per 100ha.

Jelle van Dijk heeft de moeite genomen de resultaten van het broedvogelonderzoek op te delen naar grondeigenaren. Daarmee is voor De Blink de eerste aparte telling bekend geworden die het mogelijk maakt een vergelijking met vervolgtellingen te maken. Daaruit blijkt (tabel 1) dat de aantallen/100ha tussen de twee gebieden behoorlijk op elkaar lijken. Jelle kon in 2004 nog niet vermoeden dat het gebied er in 2016 geheel anders zou uitzien en dat het stuivende duin in zo'n belangrijke mate zou terugkeren.

Het stuivend duin is terug

Het zal menigeen, fietsend van Noordwijk naar Zandvoort, al zijn opgevallen dat de paraboolduinen niet alleen zichtbaarder maar ook groter zijn geworden. Deze ontwikkeling staat niet op zichzelf. Overal in de duinen wordt geplagd en worden struiken geruimd om het stuivende zand terug te krijgen zoals dat door de gemeente Noordwijk is gedaan op de oude golfvelden. Zo maakt het boek "Tussen Tulpen en de Zee"
(Dijk et al. 2011) er melding van dat sinds begin jaren negentig het Langervelderduin met rust werd gelaten. Er wordt geen helm meer geplant om het zand vast te leggen, zodat de wind er weer vat op kon krijgen. Ook elders in de duinen worden struiken verwijderd of wordt geplagd om de dynamiek in het duin terug te brengen. Bekende plaatsen zijn te vinden in Berkheide en de Zeereep van de Luchterduinen (Noordvoort).

Luchtfoto's laten zien dat de verstuiving in het Langevelderduin, ondanks de nog steeds hoge stikstofdepositie, op natuurlijke wijze belangrijk is toegenomen. Via Google Earth kan men zich een goed beeld vormen van de ontwikkeling van stuifplekken in het Langevelderduin.

Deze foto's laten, ondanks kleurverschillen, heel goed zien waar de duinen in de zuidelijke AWD en het Langervelderduin onbegroeid zijn. Kleine lichte plekken duiden op natuurlijke verstuiving. Het eerste deel van het voormalige Van Limburg Stirumkanaal is in 1995 gedempt; het terrein is in 2003 nauwelijks nog begroeid. Via de in Google Earth beschikbare luchtfoto's van april 2003, eind 2005, mei 2013, april 2014 en mei 2016 is de ontwikkeling van het Langevelderduin goed te volgen. Eind 2005 is het struweel nog toegenomen maar er zijn al wat meer witte plekjes zichtbaar. Daarna neemt de verstuiving steeds meer toe tot de laatste foto van mei 2016. In andere duingebieden bijvoorbeeld in de Coepelduynen is de verstuiving ook sterk toegenomen, zelfs zo sterk dat men bang is dat de bloemrijke noordhellingen ondergestoven zullen worden. Ook elders in het zuidwestelijke deel van de AWD zijn de natuurlijke verstuivingen gegroeid. Het lijkt er op dat het proces van natuurlijke verstuiving na 2005 / 2006 goed op gang is gekomen. Uit onderzoek blijkt (Aggenbach et al. 2018) dat in grote lijnen m.n. in ZH deel van de vastelandsduinen sprake is van een grote toename van de verstuivingsdynamiek tussen 2000 en 2015. Veel meer dan in het NH deel, waar net als op de Waddeneilanden en in het Deltagebied sprake is van weinig verandering.

Luchtfoto 1 Langevelderduin op 1 april 2003
Bron: Google Earth

Luchtfoto 2 Langevelderduin op 1 mei 2016
Bron: Google Earth

In 2006/2007 is in opdracht van Waternet door Ecologisch onderzoeks- en adviesbureau Van der Goes en Groot een eerste vegetatiekartering uitgevoerd van het Langevelderduin aan de hand van luchtfoto's (Oosterbaan et al. 2010). Momenteel wordt een nieuwe kartering uitgevoerd, waarvoor op basis van luchtfoto's van 2016, een kaart van de vegetatiestructuur is gemaakt. Grafiek 1 laat de oppervlakteverdeling zien van vegetatiestructuurtypen in 2006 en 2016. In grote lijnen is het terrein na 2006 veel opener geworden, met in 2016 veel meer zand en kortgrazig (mosrijk) duingrasland, en minder (vooral liguster)struweel. Hoog struweel van meidoorn en vlier komt slechts in geringe mate voor, maar is in oppervlakte wel verdubbeld. Dezelfde ontwikkelingen zagen we ook aan de andere kant van de Langevelderslag in het zuidwestelijke deel van de AWD (Arens en Neijmeijer 2014; luchtfoto's 1 en 2)

De vegetatie is zich kennelijk in omgekeerde richting gaan ontwikkelen. Schetste Jelle van Dijk nog een toename van struiken en struwelen en afname van stuifkuilen, nu is sprake van een toename van zand en duingrasland en een sterke afname van ligusterstruweel. Er is daarnaast sprake van een toename van hoge struiken (m.n. Meidoorn). In het kader van het landelijke onderzoek is gekeken wat de oorzaken van de toename van de verstuivingen zijn. Er is niet één specifieke oorzaak aan te wijzen, maar waarschijnlijk speelt een aantal factoren een rol (Aggenbach et al. 2018). Zo is na een lange periode van afname, na 2003 in korte tijd het aantal konijnen enorm toegenomen (zie grafiek 2). Daarnaast is sprake van meer langdurige droogteperioden en een hogere neerslagintensiteit (meer neerslag, zwaardere buien). Beide veranderingen werken verstoring van het vegetatiedek en erosie in de hand, waardoor de verstuiving kan toenemen. Ook de geleidelijk afgenomen stikstofdepositie kan een

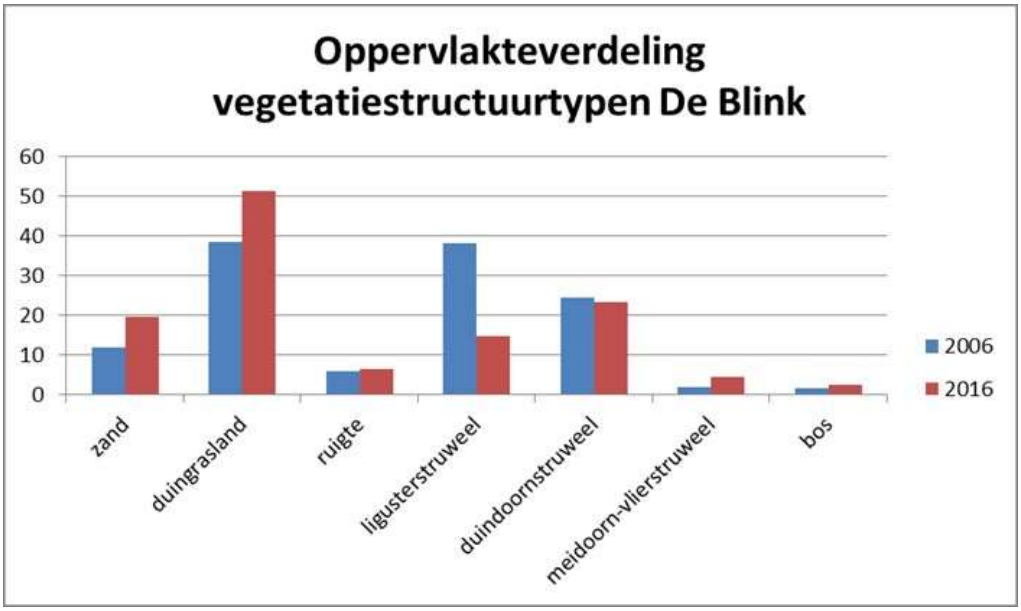

Grafiek 1 Resultaat vegetatiekartering van het Langevelderduin vergeleken

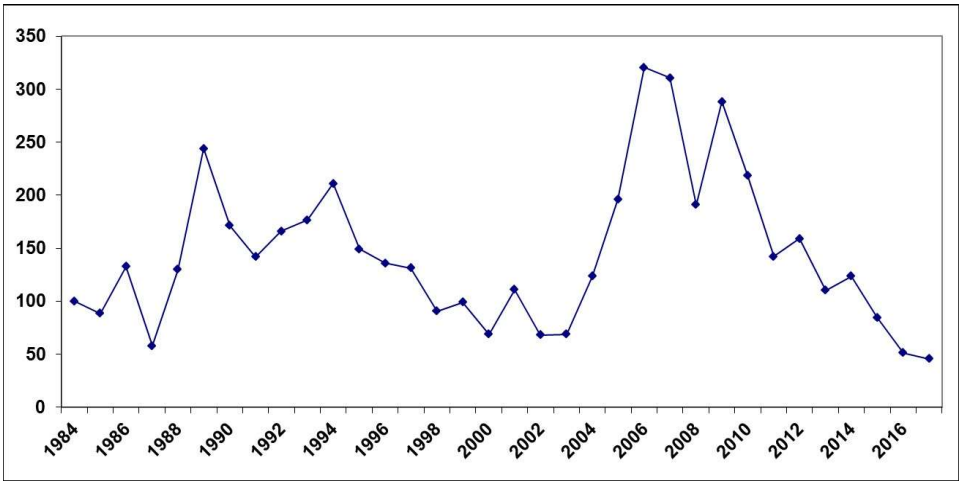

Grafiek 2 Index van de konijnenstand in de AWD. 1982 = 100

rol spelen, doordat kaal zand mogelijk minder gemakkelijk wordt vastgelegd door algen. De afname van ligusterstruweel is een ontwikkeling die ook op grote schaal zichtbaar is in de AWD en wordt veroorzaakt door de toegenomen graasdruk van damherten. Ook de toename van meidoornstruiken, zichtbaar in veel duingebieden, is toe te schrijven aan de afname van de konijnen in de jaren 90 van de vorige eeuw. De fluctuatie van de konijnenstand in de AWD als gevolg van verschillende ziekten is goed af te leiden van de index in grafiek 2. Hun aantal is drastisch afgenomen en speelt geen rol van betekenis meer bij het open houden van de duinen vooral als men bedenkt dat de stand in de tachtiger jaren nog maar een fractie was van de stand in de jaren vijftig en zestig.

Ontwikkeling van de broedvogelstand

De gegevens van de verschillende onderzoeken zijn bekend. Als ze naast elkaar worden gezet en ingedeeld naar voorkeursbiotoop(Sierdsema 1999), dan ontstaat de verdeling zoals weergegeven in tabel 1. Deze tabel geeft zowel de aantallen van het Langevelderduin (122 ha) als die van De Blink (34,3 ha) per 100 ha. Dankzij het onderzoek van Jelle van Dijk komt het jaar 2003 twee keer voor, zowel voor het Langevelderduin als De Blink. Daar kan van afgeleid worden dat de verhoudingen tussen het Langevelderduin en De Blink ongeveer hetzelfde zijn. De Blink heeft in vergelijking met de rest van het gebied meer bomen vanwege de begroeide rand langs het fietspad in het oosten, zodat de kans op soorten uit deze biotoop groter is. Diagram 1 laat het aantal territoria/100ha zien voor alle onderzochte jaren van het Langevelderduin. Wat direct opvalt is dat de jaren 1979 en 1980 duidelijk het laagst en die van 2017 en 2018 het hoogst scoren. Tussen verschillende BMP onderzoeken van een gebied komen om allerlei redenen behoorlijke variaties voor, maar hier zijn de verschillen erg groot. Voor de lage totalen in de jaren 1979 en 1980 zijn mogelijk de extreme droogte van 1976 en de strenge winter van 1979 verantwoordelijk. Hiertegen pleit weer dat ook 1985 een strenge winter kende. De broeddichtheid en onderverdeling in 2003 van De Blink en het gehele Langevelderduin lijken sterk op elkaar zodat een onderlinge vergelijking mogelijk wordt.

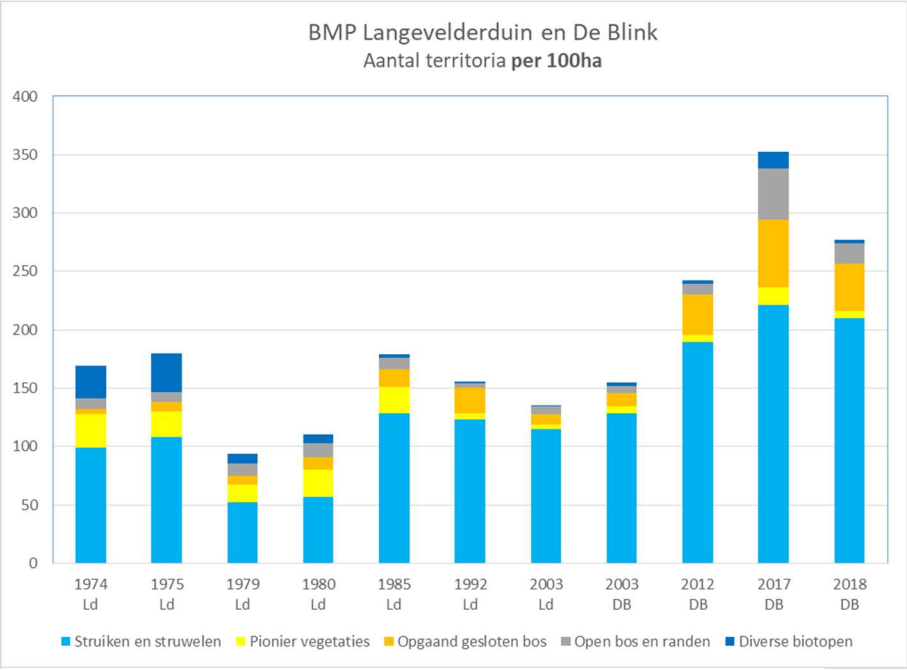

Diagram 1 Aantal territoria in het Langevelderduin en De Blink per 100 ha verdeeld naar biotopen

De totalen van de jaren 2012, 2017 en 2018 liggen veel hoger dan van de jaren ervoor. Het gemiddelde verdubbelt van 146 naar 291 territoria/100ha. Het jaar 2017 wijkt extreem af en lijkt niet op het vergelijkbare gebied Gijskokkieshoek aan de andere kant van de Langevelderslag. Het jaar 2018 komt hiermee echter wel goed overeen. De hoge aantallen sinds 2012 zijn mogelijk te verklaren door twee factoren: ze zijn doormiddel van autoclustering berekend en de verblijftijd in het veld en daarmee de trefkans ligt aanmerkelijk hoger dan de jaren ervoor.

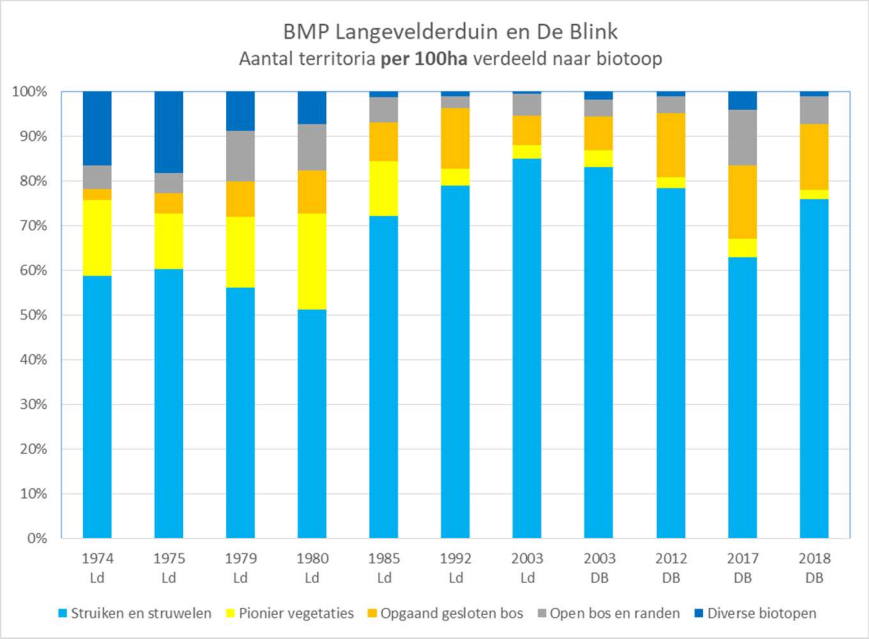

Diagram 2 Relatieve verdeling van het aantal territoria verdeeld naar biotopen.

Een andere manier om naar de inventarisaties te kijken, is het 100% diagram (diagram 2), waarmee goed zichtbaar is in welke mate de broedvogels van verschillende biotopen vertegenwoordigd zijn. Dit diagram toont niet de absolute aantallen, die door allerlei oorzaken kunnen variëren (ander team, weersomstandigheden, verblijftijd in het veld, onderzoeksmethodiek, etc.), maar de percentages per biotoop, waardoor dit type diagram een goede mogelijkheid biedt de ontwikkelingen op gebiedsniveau te onderzoeken. Uit dit diagram valt direct op te maken dat de 'pionier vogels' en 'diverse vogels' sterk afgenomen zijn en dat de vogels van 'struiken en struwelen' vanaf 1985 de neiging hebben, in verhouding tot het totaal, toe te nemen om vervolgens vanaf 2003 weer af te nemen. Dit past goed bij de beschikbare Google luchtfoto's die eerst een toename laten zien (tot 2005) van begroeiing en vervolgens de afname als gevolg van het ontstaan van veel meer stuifplekken (2016). Het past ook bij de ontwikkelingen die aan de hand van de vegetatiekartering zijn geconstateerd.

Discussie

De grote vraag is of de inventarisaties goed kunnen worden vergeleken. Vooral de laatste inventarisaties, die met AVI-map, vallen hoger uit. Een mogelijke oorzaak is de verblijftijd in het veld die aanmerkelijk hoger is dan in de jaren daarvoor. Voorzichtigheid is dus geboden als de getallen worden vergeleken. De inventarisaties geven geen antwoord op de vraag of grootschalig beheer invloed heeft op de broedvogelstand, dat is er immers nooit uitgevoerd. Daarentegen lijkt diagram 2 te bevestigen dat de broedvogelstand van met name de vogels van struweel en bos de natuurlijke veranderingen in het terrein volgen. Deze ontwikkelingen lijken sterk op de plots elders in de zuidelijke AWD, waar wél beheer is uitgevoerd (Schaap 2017).

Tabel 1 en diagram 2 laten heel duidelijk zien dat de neergang voor een aantal soorten al vroeg is begonnen. Kunt u het zich nog voorstellen: 30 tot 35 Veldleeuweriken en rond de 15 Tapuiten in het Langervelderduin? En de jodelende Wulpen die jarenlang 4 territoria bezet hielden? Patrijs, Kievit, Veldleeuwerik en Wilde Eend komen na 1980 niet meer voor. De Fazant, Scholekster, Tapuit en Zomertortel hielden het iets langer vol maar vóór 2003 zijn ook deze soorten verdwenen. Een belangrijke oorzaak van het verdwijnen van de grotere grondbroeders is ongetwijfeld de Vos die omstreeks 1976 in het duin verscheen. De achteruitgang van de Houtduif en Ekster is waarschijnlijk een direct gevolg van de komst van de Havik die zich omstreeks het jaar 2000 in de omgeving vestigde. Voor het verdwijnen van de Veldleeuwerik en Tapuit zijn naast predatie ook andere oorzaken aan te wijzen die mogelijk te maken hebben met het voedselaanbod (Oosten et al. 2011). Ook deze twee soorten zijn onderdeel van landelijke trends, ze zijn landelijk sterk achteruit gegaan en zijn ook uit veel andere duinterreinen verdwenen.

Uit de tabel wordt ook duidelijk dat in vergelijking met jaren voor 2003 de rode lijst soorten Graspieper en Nachtegaal het niet slecht doen, tenminste, als De Blink met zijn 34,3 ha model kan staan voor het grotere Langevelderduin. Er is in ieder geval geen aanwijzing dat ze het slechter zijn gaan doen. Dat geldt ook voor de andere broeders van struweel die het, ondanks toegenomen verstuiving, goed blijven doen. De Roodborsttapuit springt er als grondbroeder positief uit terwijl de Kneu zich in een neergaande lijn lijkt te bewegen. Voor de verdwenen grondbroeders zijn geen andere grondbroeders teruggekomen behalve de Boomleeuwerik die zich als regelmatige broedvogel heeft gevestigd en zich goed heeft ontwikkeld. In de onderzochte periode hebben we dus het verlies van negen regelmatige broedvogels moeten incasseren, een beeld dat zich ook elders heeft voorgedaan. Dit zijn Patrijs, Veldleeuwerik, Wilde eend, Fazant, Scholekster, Kievit, Wulp, Tapuit en Zomertortel. Er lijkt ook winst te zijn behaald in de vorm van zeven algemene aan bos gerelateerde soorten die zich als regelmatige broedvogel hebben gevestigd: Vink, Tjiftjaf, Pimpelmees, Koolmees, Tuinfluiter/Zwartkop en Zanglijster. Ook met deze ontwikkeling onderscheidt het Langevelderduin zich niet van andere kale duinterreinen in onze omgeving. In grote lijnen komt dit ook overeen met de resultaten van 30 jaar BMP-onderzoek in de gehele AWD (Spek et al. 2019).
De waarde van het Langevelderduin schuilt vooral in het feit dat het een relatief onaangetast open duingebied is, afhankelijk van vooral natuurlijke ontwikkelingen. Het verdient aanbeveling dat zo te laten, zo min mogelijk actief te beheren en het gebied niet open te stellen voor recreanten, zodat goede vergelijkingsmogelijkheden voor onderzoek naar de ontwikkeling van flora en fauna behouden blijven.

Foto 2: Zicht op stuivende toppen in het Langevelderduin met Zandvoort in de verte.

Dank

Dank is verschuldigd aan Joost Bouwmeester en Leen van Duijn die zich hebben ingezet om in het gebied herinneringen op te halen. Vincent van der Spek en Frank-Peter Scheenstra worden bedankt voor de opmerkingen die zij bij een eerdere versie van dit artikel hebben gemaakt. We mogen vooral ook de vrijwillige onderzoekers van het Langevelderduin niet vergeten, die vele uren hebben besteed om de broedvogelontwikkeling in kaart te brengen.

Referenties

Aartse, E., W. Baalbergen, F. van der Berg F, B. Heethuis, H.J. van Emmerik, B.C. Punt, J. van Saase, Q. Sluijs en H. Veefkind-Lieneman, 1985. Broedvogelinventarisatie Amsterdamse Waterleidingduinen 1978 t/m 1985. Rapport voor de Amsterdamse Waterleidingduinen. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, Noordwijk.

Aggenbach, C., S. Arens, Y. Fujita, A. Kooijman, T. Neijmeijer, M. Nijssen, P. Stuyfzand, M. van Til, J. van Boxel en L. Cammeraat, 2018. Herstel Grijze duinen door reactiveren kleinschalige dynamiek. OBN223-DK. VBNE, Driebergen.

Arens, S.M. en T. Neijmeijer, 2014. Ontwikkeling van stuifkuilen in de Amsterdamse Waterleidingduinen – Zuidwestkern, 2001-2013. Arens Bureau voor Strand- en Duinonderzoek, rapportnummer RAP2014.02.

Dijk, J. van, 2004. Broedvogels van De Blink 2003. De Strandloper 36 (1): 18-20. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, Noordwijk.

Dijk, J. van, P.J. Spierenburg en H.J. van Stijn, 2011. Tussen tulpen en de zee. Vogels van de Duin- en Bollenstreek. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, Noordwijk.

Dijk, A.J. van en A. Boele, 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

K.N.V.V., 1973. Handleiding voor het inventariseren van broedvogels in Nederland. Wetenschappelijke mededelingen K.N.N.V., nr. 96, april 1973. Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Hoogwoud NH.

Oosten, H. van, F. Majoor, R. Versluijs en C. van Turnhout, 2011. Ecologie en kustdynamiek van Tapuiten in de kustduinen. In: Reisen J. van (ed); Vogels in een veranderend duin: Broedvogelmonitoring in Berkheide van 1984 tot 2010. pp 182-184. Coastal en Marine (EUCC) / Kust & Zee (2011), Leiden.

Oosterbaan, B.W.J., M. van Til en J. Mourik, 2010. Habitatkaart Amsterdamse Waterleidingduinen. Werkwijze en vergelijking 1997 en 2007. Van der Goes en Groot, Ecologische Onderzoeks- en Adviesbureau, G&G-rapport 2010-65.

Schaap, L., 2017. Broedvogel Monitoring Project 1986 t/m 2017. Verslag en analyse van kavels in de zuidelijke AWD-duinen De Strandloper 50 (1): 22-31. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, Noordwijk.

Sierdsema, H., 1999. Broedvogels en Beheer. Het gebruik van broedvogelgegevens in het beheer van bos- en natuurterreinen. SBB rapport 1995-1. Sovon onderzoeksrapport 1995/04. Staatsbosbeheer/SOVON, Driebergen/Beek-Ubbergen.

Sluijs, Q., 1993. Broedvogelinventarisatie De Blink/Langevelderduin. De Strandloper 25 (1): 20. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, Noordwijk.

Spek, V. van der, L.H.J. Schaap & A. Ehrenburg, 2019. Dertig jaar broedvogelmonitoring in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Limosa 91:3, 108-122

Boeveld-west BMP 2018

BMP Plot 489, grootte 27,1 ha
Willem Baalbergen, Jan Veefkind en Tineke de Bruijn.

Willem en Jan hebben, met assistentie van Tineke, tussen 21 maart en 11 juni 12 bezoeken aan het gebied gebracht. Het avondbezoek was op 11 juni. Daarmee is het aantal bezoeken 2 stuks hoger dan in 2017 toen 10 bezoeken en geen avondbezoek werden gebracht.
Het gebied wordt in het noorden begrensd door het Finnlayweggetje, in het oosten door de Houtweg, in het zuiden door het raster van de Langevelderslag en in het westen door de Van Limburg Stirumvallei. Het betreft een vrij kaal duinterrein, met toppen tot 18 m. De totale oppervlakte bedraagt ongeveer 27,1 ha. Vanwege de ligging is de recreatiedruk redelijk groot. Langs de Houtweg vinden we begroeiing met struweel, terwijl in het noordelijk stuk het Verbrande Vlak ligt. Deze duinvallei is dicht begroeid met onder meer Ratelpopulier en is slecht toegankelijk.
Willem Baalbergen heeft het gebied in 1978 voor het eerst geïnventariseerd. Sindsdien zijn er veranderingen in het terrein aangebracht. Zo is het Van Limburg Stirum kanaal in 1995 gedempt. Daarbij is de hogere opslag van het Verbrande vlak in het noorden verwijderd. In 2014 is dit vlak in het kader van het terugbrengen van de zogenaamde grijze duinen voor een deel geplagd. Het verbrande vlak is nu het beste stuk van de inventarisatie. Ter vergelijking is 1978 in de tabel opgenomen.
De laatste jaren is sprake van enig herstel voor wat betreft het aantal territoria dat vooral op het conto komt van de aan bomen gerelateerde soorten. De Nachtegaal en ook de Fitis zijn kennelijk vooral de laatste jaren achteruitgegaan maar zijn nu redelijk stabiel. Andere soorten zoals Rietzanger, Blauwborst, Tuinfluiter, Pimpelmees, Goudvink en Rietgors kunnen kennelijk geen vaste plek in het gebied veroveren, waarschijnlijk mede als gevolg van verlies aan broedgelegenheid. Het jaar 2018 is in dit opzichte echter een tegenslag geweest. Nieuw is de Buizerd die vele malen werd waargenomen op de grens met de Van Limburg Stirum vallei. Waarschijnlijk is dit hetzelfde paartje dat in Gijskokkieshoek en ZHL Langeveld werd aangetroffen en dat vroeger in het Langevelderduin broedde. In 2018 liep het aantal broedvogels behoorlijk terug en is mogelijk te wijten aan de grote droogte in dit gebied tijdens voorjaar en zomer.

.

Boeveld-West op de Waternetkaart van de AW Duinen

BMP Boeveld-west vergelijking met 1978									
Soort / Jaar	1978	2016	2017	2018		1978	2016	2017	2018
Blauwborst	0	0	0	1	Merel	3	2	4	3
Boomleeuwerik	0	3	4	3	Nachtegaal	8	4	4	3
Boompieper	1	2	3	2	Patrijs	1	0	0	0
Bosrietzanger	0	1	0	0	Pimpelmees	0	0	1	1
Braamsluiper	1	1	2	2	Ringmus	2	0	0	0
Buizerd	0	0	0	1	Roodborst	1	1	1	0
Ekster	2	1	0	0	Roodborsttapuit	0	4	3	2
Fazant	2	0	0	0	Slobeend	1	0	0	0
Fitis	13	8	13	7	Tapuit	4	0	0	0
Gaai	0	1	0	0	Tjiftjaf	0	2	1	1
Gekraagde Roodstaart	2	2	3	2	Torteluif	2	0	0	0
Grasmus	5	10	8	7	Veldleeuwerik	1	0	0	0
Graspieper	1	2	2	3	Vink	0	3	8	5
Grote Bonte Specht	0	1	0	0	Winterkoning	8	1	2	1
Heggenmus	10	5	3	4	Wulp	2	0	0	0
Houtduif	2	2	1	1	Zanglijster	1	2	0	0
Kievit	2	0	0	0	Zwarte Kraai	0	1	2	1
Kneu	0	2	3	2	Zwartkop	0	2	1	2
Koekoek	1	1	1	1					
Koolmees	0	3	4	4	**Totaal territoria**	**79**	**67**	**74**	**59**
Meerkoet	3	0	0	0	**Totaal soorten**	**25**	**26**	**22**	**23**

Buizerd foto: Jan Hendriks

BMP-verslag Gijs Kokkieshoek 2018

Geïnventariseerd door Marinka Onderwater, Edgar de Vries en Jan Jacobs

Gijs Kokkieshoek (Sovon plot nr. 318) heeft een oppervlakte van 47,6 ha, waarvan ca. 7 ha gemengd bos met voornamelijk Berk, Populier en Abeel. De kavel telt ca. 7 ha struweel van Duindoorn en Kruipwilg en een toenemend oppervlak kaal zand en stuifplekken. Verder bestaat het uit ca. 20 ha met Duinriet, Zandzegge en Helm, waarin solitaire Meidoorns en Vlieren staan. Paden ontbreken. Het terrein wordt sterk begraasd door Damherten. We zien er ook regelmatig konijnen en soms een vos. In het gebied heeft het AWD-beheer weinig ingrepen gedaan, het is een van de weinige onaangetaste gebieden.

Het terrein werd in 2018 tussen 10 maart en 15 juni in totaal 11 keer bezocht. Er werd één avondbezoek gedaan op 1 juni, voornamelijk om de Houtsnip te zien. Op 10 maart werd gestart in een nieuwe bezetting, waarbij Marinka Onderwater en Edgar de Vries voor het eerst aan de telling deelnamen. Het was toen nog tamelijk koud weer; er waren nog niet veel actieve vogels. Het was dan ook hartverwarmend om op de eerste teldag al 8 zingende Boomleeuweriken te kunnen horen en zien. In april en mei hebben we prima omstandigheden gehad om de tellingen uit te voeren.

Boomleeuwerik - foto: Edgar de Vries

Nieuw in het terrein was een paartje Appelvinken in de hoge bomen nabij de entree aan het rijwielpad. Deze vogels hebben waarschijnlijk in het aangrenzende bos van het Zuid-Hollands Landschap Langeveld gebroed en hadden hun territorium kennelijk ook in de Gijs Kokkieshoek.
We hebben tijdens 5 bezoeken aan het terrein een of twee Buizerden gezien. De bekende nestplaats in het dennenbosje in De Blink langs de Langevelderslag was afgelopen winter gekapt. Mogelijk hebben de vogels in het Rozendel in Gijs Kokkieshoek een nieuwe broedplek gezocht. Hoewel wij geen nestplaats in ons terrein hebben gevonden, resulteerden de vijf waarnemingen wel tot één territorium.

De Boomleeuwerik was weer vroeg en volop aanwezig. Met 10 territoria zat deze soort weer aan de top. Een groot deel van de toename van territoria kwam voor rekening van de Kneu, met een stijging van 3 naar 12 territoria. Het blijft een lastige soort om te tellen. Vooral de interpretatie van waarnemingen naar territoria blijft discutabel.
De Houtsnip hebben we op ons avondbezoek op 1 juni niet vast kunnen stellen. Wel stootten we al op 25 maart een Houtsnip op in het Rozendel. Op 5 en 25 mei hebben we ook Tapuiten in ons terrein gezien, maar geen daarvan resulteerde in een broedgeval. Ook de waargenomen Torenvalken, Eksters en Zwarte Kraaien leverden geen broedgevallen op.

Een aantal soorten heeft het dit jaar veel beter gedaan dan voorheen. Het zijn Koolmees, Pimpelmees, Roodborsttapuit, Zanglijster, Houtduif en Vink. Nieuw in de kavel was dit jaar de Glanskop met één territorium. Verliezers waren vooral de Fitis, van 21 naar 11 territoria en de Nachtegaal van 11 naar 7 territoria. De Roodborst is zelfs als broedvogel helemaal verdwenen. Incidentele waarnemingen waren dit jaar van de Havik, Boomkruiper en Patrijs. Vooral deze laatste soort was voor ons een verrassing. Deze soorten zijn door Sovon niet als broedvogel geaccepteerd. Eigenlijk hoort daar de Appelvink ook bij, maar Sovon heeft deze waarneming wel als broedgeval geteld.

Braamsluiper. De 'bril' van deze soort is goed in beeld gebracht.
Foto: Edgar de Vries

Conclusie:

het herstel van de broedvogelpopulatie heeft zich in 2018 voortgezet. Er werden dit jaar 28 soorten broedvogels vastgesteld. Hiermee is het gebied weer op het niveau van het langjarig gemiddelde, na een dip van 24, resp. 25 soorten in 2016 en 2017. Ook het aantal territoria heeft zich van 114 naar 135 hersteld.
We hebben een succesrijk en plezierig jaar achter de rug. We hopen voor volgend jaar weer op een mooie inventarisatie.

Marinka en Jan kijken uit over het Rozendel. Foto: Edgar de Vries

BMP resultaten 2014 t/m 2018 van AWD Gijs Kokkieshoek											
Jaar	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**Jaar**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**
Appelvink	0	0	0	0	1	Koekoek	1	1	1	1	1
Boomleeuwerik	7	8	9	8	10	Koolmees	11	8	7	9	11
Boompieper	6	2	1	1	2	Merel	8	6	5	7	9
Braamsluiper	2	5	1	3	4	Nachtegaal	17	14	14	11	7
Buizerd	0	0	0	0	1	Pimpelmees	3	3	4	1	4
Ekster	1	1	0	0	0	Putter	0	1	0	1	0
Fazant	0	0	0	0	0	Roodborst	0	1	2	2	0
Fitis	32	22	12	21	11	Roodborsttapuit	3	4	4	1	4
Gaai	2	3	2	1	2	Staartmees	1	0	0	0	0
Gekr. Roodstaart	6	2	5	5	4	Tjiftjaf	4	3	2	2	2
Glanskop	0	0	0	0	1	Tuinfluiter	1	0	0	0	0
Goudvink	0	0	0	0	0	Vink	5	4	2	5	8
Grasmus	21	16	17	12	13	Winterkoning	2	3	1	1	2
Graspieper	4	4	2	4	2	Witte Kwikstaart	2	2	0	0	1
Groenling	1	0	0	0	0	Zanglijster	0	1	1	0	3
Grote Bonte Specht	1	1	0	1	3	Zwarte Kraai	1	1	1	1	2
Heggenmus	16	18	21	10	10	Zwartkop	1	1	4	2	2
Houtduif	2	0	1	1	3						
Houtsnip	1	0	0	0	0	**Totaal territoria**	**168**	**139**	**124**	**114**	**135**
Kneu	6	4	5	3	12	**Aantal soorten**	**29**	**27**	**24**	**25**	**28**

Tabel BMP gegevens van 2014 t/m 2018

Broedvogelinventarisatie AWD Hoekgatterduin 2018

George Hageman
BMP plot 326. Grootte 49,1 hectare
Geïnventariseerd door Leo Schaap, George Hageman en Jaap Deelder.

Het perceel bevindt zich direct bij de ingang van De Zilk. Het is een interessant gebied met stuifkuilen, grijs duin, eikenbos en velden met varens. Daarnaast is er veel struweel, zoals duindoorn, vlier en kardinaalsmuts; er zijn mooie grote bomen zoals eik, es en grove den, kortom een zeer afwisselend gebied. Het Oosterkanaal begrenst het gebied aan de westkant en is er onderdeel van, zodat ook watervogels tot de inventarisatie behoren.

Fitis - foto: George Hageman

Dit perceel wordt al meer dan 30 jaar aaneengesloten geïnventariseerd, de laatste 10 jaar door dezelfde mensen. In de Strandloper van maart 2018 is door Leo Schaap beschreven hoe het gebied en de vogelpopulatie in de loop der jaren is veranderd. Door bestrijding van Amerikaanse vogelkers en door begrazing (schapen, later damherten) is de biotoop voor de vogels van "struiken en struwelen" achteruitgegaan, wat heeft geleid tot een halvering van het aantal territoria van deze groep vogels, met name van Nachtegaal, Fitis en Grasmus. Zie tabel 1.

Hoekgatterduin	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Winterkoning	6	6	3	3	0	0	6	5	5	6	4
Heggenmus	8	8	7	8	7	4	7	7	6	9	6
Roodborst	3	4	4	1	0	0	1	1	4	5	0
Nachtegaal	11	11	14	13	8	6	5	4	3	2	2
Roodborsttapuit	4	2	3	2	3	4	2	2	4	3	3
Merel	9	9	7	8	6	7	6	7	6	4	4
Zanglijster	0	0	1	3	2	1	1	3	1	2	0
Braamsluiper	7	2	6	6	3	3	4	5	3	2	3
Grasmus	21	21	17	15	12	13	12	8	8	11	9
Tuinfluiter	1	4	5	7	7	8	3	3	3	6	3
Zwartkop	5	3	5	4	5	3	3	3	0	2	3
Fitis	38	38	37	36	31	31	27	32	24	23	21
Staartmees	2	3	3	2	1	3	2	1	2	2	1
Goudvink	1	0	2	1	2	0	0	0	0	0	0
Kneu	3	2	3	4	5	4	3	2	3	3	2
aantal territoria	**119**	**113**	**117**	**113**	**92**	**87**	**82**	**83**	**72**	**80**	**61**

Tabel 1: Ontwikkeling van aantal territoria van vogels van struiken en struwelen 2008-2018

In totaal werden tien bezoeken afgelegd tussen 24 maart en 28 juni, waarvan één avondbezoek, gericht op het ontdekken van de Houtsnip en met succes. Het gaat goed met de Boomleeuwerik, de Boompieper, de Gekraagde Roodstaart en de Vink, terwijl de Roodborst en de Zanglijster dit jaar verstek lieten gaan. De Grote Lijster, die vorig jaar debuteerde, kon dit jaar niet geteld worden. Ook de Wielewaal werd niet gehoord in het Hoekgatterduin. In Schrama, aan de overkant van het Oosterkanaal, werden Wielewaal, Grote Lijster en Zanglijster wel waargenomen. (Zie aldaar). De veronderstelling dat de Ekster verdwenen was uit het gebied (door de Havik?) kwam niet uit.

Jaap Deelder en Leo Schaap aan de koffie in Hoekgatterduin - foto: George Hageman

Opvallend is dat het aantal soorten en het aantal territoria fors is afgenomen. Het aantal van 29 soorten en 147 territoria was de afgelopen 10 jaar niet eerder zo laag.

Hoekgatterduin	2018 (2017)
Krakeend	0 (1)
Wilde Eend	2 (3)
Meerkoet	0 (1)
Houtsnip	1 (0)
Holenduif	1 (1)
Houtduif	4 (4)
Grote Bonte Specht	4 (5)
Wielewaal	0 (1)
Gaai	4 (2)
Ekster	1 (0)
Zwarte Kraai	3 (4)
Pimpelmees	9 (10)
Koolmees	11 (14)
Boomleeuwerik	9 (8)
Staartmees	1 (2)
Fitis	21 (23)
Tjiftjaf	1 (3)
Zwartkop	3 (2)
Tuinfluiter	3 (6)
Braamsluiper	3 (2)
Grasmus	9 (11)
Winterkoning	4 (6)
Boomkruiper	2 (2)
Merel	4 (4)
Zanglijster	0 (2)
Grote Lijster	0 (1)
Roodborst	0 (5)
Nachtegaal	2 (2)
Gekraagde Roodstaart	8 (9)
Roodborsttapuit	3 (3)
Heggenmus	6 (9)
Witte Kwikstaart	1 (2)
Boompieper	11 (13)
Vink	14 (14)
Kneu	2 (3)
Putter	0 (1)
aantal territoria	**147 (179)**
aantal soorten	**29 (34)**

Tabel 2 aantallen van dit jaar en vorig jaar (tussen haakjes).

Broedvogelinventarisatie AWD Schrama 2018

George Hageman
BMP plot 1202. Grootte 30,7 hectare
Geïnventariseerd door Leo Schaap, George Hageman en Jaap Deelder.

Het gebied grenst aan de oostkant aan het Hoekgatterduin. Het Oosterkanaal vormt de scheiding. Na een incidentele inventarisatie in 1994 door Rien Sluijs, heeft Leo Schaap vorig jaar het initiatief genomen om dit gebied weer te inventariseren. In 2018 is dat wederom gedaan. Van 29 maart tot half juni werden acht ochtendbezoeken gedaan. Geen avondbezoek.

Schrama is een afwisselend en interessant gebied en kent vooral bos, veel loofhout zoals Eik en hoge populieren, naast naaldbos. De perceelgrenzen omsluiten een groot deel van het Vogelenveld, een vergraste vlakte waarop veel Damherten grazen. Vanwege het zeer afwisselende oude bos en de vele randen is het een vogelrijk gebied met verrassende waarnemingen.

Jonge Havik op het nest - foto: George Hageman

Heel bijzonder is de kolonie Spreeuwen die er ook in 1994 al onderdak vond in populieren met oude spechtengaten. Het betrouwbaar tellen van de aantallen vogels in een kolonie is lastig. De Spreeuwen zitten hoog en houden zich vaak schuil als je staat te kijken. Nog een andere (beginnende) kolonie trok de aandacht, die van de Halsbandparkieten. Ook zij broeden in oude spechtennesten.

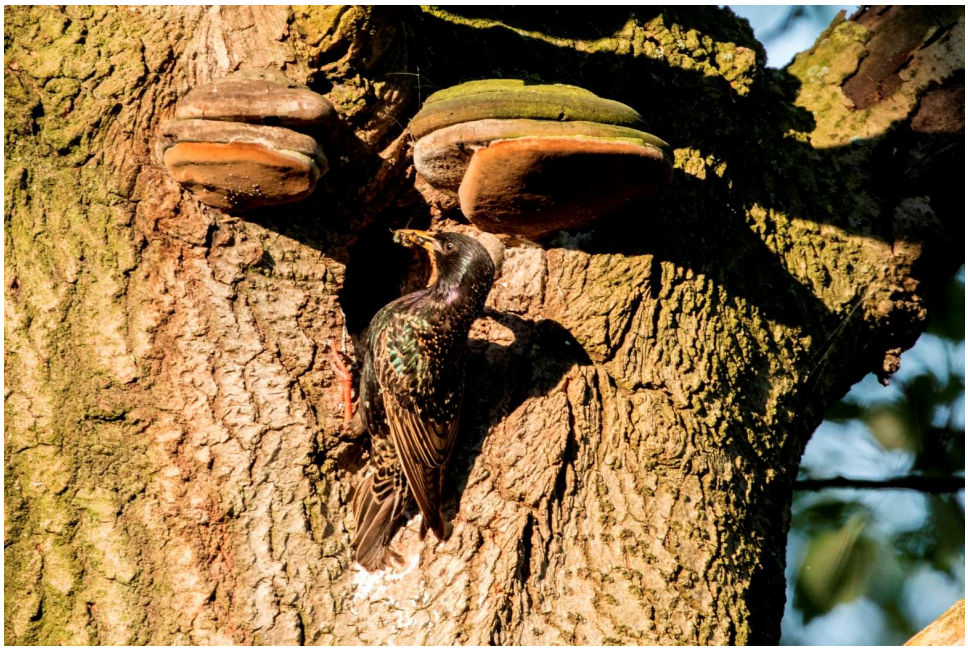

Spreeuw - foto: George Hageman

In het gebied broeden drie soorten spechten: Grote en Kleine Bonte Specht en Groene Specht. De vorig jaar getelde Fluiter werd op 8 mei weer waargenomen (en gefotografeerd), maar na de datumgrens van 15 mei niet meer gezien of gehoord. Verrassend was ook de waarneming van een Grauwe Vliegenvanger op 12 juni. De Havik, die vorig jaar door Nijlganzen van het nest verjaagd werd, slaagde er ditmaal wel in om te broeden en twee jongen groot te brengen, die werden geringd. Een Bosuil werd tweemaal gehoord en ook de Wielewaal zong in het gebied. Voor de volledige aantallen van de jaren 1994-2017-2018 zie de tabel.

Schrama	1994	2017	2018
Nijlgans	0	1	1
Wilde Eend	4	0	0
Fazant	3	0	0
Havik	0	1	1
Buizerd	0	1	0
Holenduif	0	1	2
Houtduif	7	4	4
Koekoek	1	1	0
Bosuil	1	0	1
Kleine Bonte Specht	0	1	1
Grote Bonte Specht	3	5	5
Zwarte Specht	1	0	0
Groene Specht	3	1	1
Halsbandparkiet	0	1	3
Wielewaal	1	1	1
Gaai	3	1	2
Ekster	2	0	0
Kauw	15	0	0
Zwarte Kraai	2	2	1
Glanskop	5	0	0
Pimpelmees	13	8	8
Koolmees	20	10	12
Boomleeuwerik	0	1	6
Staartmees	3	2	1

Fitis	24	8	7
Tjiftjaf	14	9	8
Fluiter	0	1	0
Zwartkop	2	3	9
Tuinfluiter	2	4	3
Braamsluiper	2	2	0
Grasmus	6	5	3
Winterkoning	10	8	10
Boomkruiper	3	5	6
Spreeuw	28	20	42
Merel	5	5	5
Zanglijster	0	4	1
Grote Lijster	0	0	1
Grauwe Vliegenvanger	0	0	1
Roodborst	6	5	6
Nachtegaal	9	2	5
Gekraagde Roodstaart	2	9	6
Heggenmus	4	2	4
Graspieper	3	0	0
Boompieper	7	6	5
Vink	3	22	21
Putter	0	1	0
aantal territoria	217	163	193
aantal soorten	34	36	34

Halsbandparkiet in een oud spechtennest - foto: George Hageman

Broedvogelinventarisatie AWD Westhoek 2018

Hanneke Oltheten

Geïnventariseerd door Hugo Langezaal, Dini Thibaudier en Hanneke Oltheten, gecoached door Gab de Croock en Jos Zonneveld en gesupporterd door Cees Langezaal

Gekraagde Roodstaart - foto: Hugo Langezaal

Terreinomschrijving/algemeen

De Westhoek is een gebied van 53.1 hectare in de AWD, ten westen van het Oosterkanaal. Het wordt begrensd door het pad langs het Oosterkanaal, de Houtweg en de nieuwe Haasvelderweg. Het is een afwisselend terrein bestaande uit Meidoorn, Duindoorn en Vlierstruweel. Open duin en hier en daar wat Eik, Berk en Abeel en een eenzame Vliegden. In de noordwesthoek is een wat natter gebied met voormalig landbouwgebied en sloten en een kleine poel. Tenminste, normaal gesproken is het wat natter, maar dit jaar was het zoals overal behoorlijk droog.

Toelichting op de inventarisatie 2018

Voor ons, Hugo en Hanneke, was het de eerste keer dat wij gingen inventariseren. Dini, al de nodige ervaring opgedaan in haar plot in Meijendel, is ons komen versterken. Gelukkig hadden wij de allereerste keer hulp van Gab en Jos. Voor Jos was het, nog geen 6 weken na zijn hartoperatie, toch wat te zwaar. Want na 7 km duin op duin af moest hij helaas afhaken. Gab heeft ons een paar keer op sleeptouw genomen en de kneepjes van het vak geleerd (onder andere de regenroep van de Vink, de nestjes van de Gekraagde Roodstaarten en de koffiedrinkplaatsen). Cees ging regelmatig als trouwe supporter mee.

Het weer is eigenlijk altijd goed geweest. In het begin veel wind, maar nauwelijks regen. In totaal hebben wij 11 bezoeken gebracht, van eind maart tot begin juni, waarvan 1 avondbezoek.

De score: In SOVON staat dat wij 25 soorten hebben geteld, maar aan 2 soorten twijfelden wij toch achteraf. In ons jeugdig enthousiasme scoorden wij 2 Nijlgansen in een boom als “waarschijnlijk broedgeval” en zijn we vergeten dit te verwijderen. En ook over de Tapuiten twijfelen wij. Alhoewel de Tapuiten een tijdlang in onze plot verbleven, steeds op dezelfde plek en Dini en ik een tapuit echt hebben zien en horen zingen, waren zij toch begin juni verdwenen. Dus: 23 broedsoorten met 177 territoria. In 2017 was de score (door Gab en Jos) 26 soorten en 157 territoria, dus een afname van het aantal soorten, maar een toename van het aantal territoria. Maar misschien komt de toename van het aantal territoria ook wel door de goede oren van Dini en Hugo.

Boomleeuwerik - foto: Hugo Langezaal

Per soort de aantallen territoria met tussen haakjes het verschil met vorig jaar:
Boomleeuwerik 13 (+2), Boompieper 13 (+2), Braamsluiper 4 (+3), Fitis 20 (-3), Gaai 2 (0), Gekraagde Roodstaart 12 (-3), Grasmus 18 (0), Graspieper 2 (+2), Bonte Specht 1 (+1), Heggenmus 9 (+7), Houtduif 0 (-1), Kievit 1 (0), Kleine Plevier 1 (0), Kneu 7 (+2), Koolmees 15 (+1), Merel 7 (+3), Nachtegaal 1 (0), Pimpelmees 9 (+6), Roodborst 0 (-1), Roodborst Tapuit 13 (+4) Staartmees 1 (0), Vink 25 (+1), Winterkoning 1 (0),Kraai 1 (0), Zwartkop 1 (1).

nestje Kleine Plevier - foto: Hanneke Oltheten

Opvallende toename: Braamsluiper (hebben wij ook een paar keer mooi kunnen zien), Heggenmus, Merel, Pimpelmees en Roodborsttapuit. Dalers: Fitis en de Gekraagde Roodstaart.

Leuke waarnemingen: 3 nesten met azuurblauwe eitjes en later jongen van de Gekraagde Roodstaart, een Pimpelmezen nest, het nestje van de Kleine Plevier met 4 eitjes waar wij bijna bovenop stonden. Eind maart begin april vlogen er nog regelmatig Watersnippen op. Verder bezocht de Koekoek zeer regelmatig onze plot en hebben wij hem van dichtbij kunnen bewonderen, en natuurlijk de tapuiten waarvan wij maar hoopten dat zij zouden gaan broeden. Een trouwe bezoeker was ook de Torenvalk, die vrijwel altijd aan het jagen was. Begin juni gebeurde het bij herhaling dat wij bijna struikelden over de jonge Boomleeuweriken. Mooie overvliegende waarnemingen: Beflijsters, Lepelaars, 2 Raven en 2 Bijeneters.
Wij hebben genoten van de bloeiende Meidoorns, de baltsvluchten van de Boomleeuweriken en de Boompiepers die met hangende pootjes naar beneden kwamen, een sloot vol bloeiende Waterviolieren en de prachtige zonsopgangen! Wat betreft de zoogdieren: de Damherten hebben wij niet geteld en wij hebben 2 keer de Vos gezien.

Volgend jaar gaan wij zeker weer! Hopelijk beschikken wij dan over een eigen SOVON-inlogcode. Dit jaar hebben wij alles onder Jos zijn code ingevoerd.

BROEDVOGELINVENTARISATIE AWD WOLFSVELD-WEST 2018

Geïnventariseerd door Jaap Eisenga, Wim Plaatzer en Koene Vegter (verslag/foto's)

Terreinomschrijving/algemeen

Het Wolfsveld ligt met zijn 35 hectare langs het voormalige Van Limburg Stirumkanaal en wordt verder begrensd door het Finleyweggetje aan de zuidoostkant en de Ruigenhoeker Schulpweg in het noorden. Het is een afwisselend geaccidenteerd terrein met een vijftal dellen, waaronder het Abelendel, het Spejendel, het Biezenvlak en het Ronde Vlak. Het kent een variatie aan begroeiing van Meidoorn, Berk, Duinliguster, Vlier, Ratelpopulier en oprukkende Duindoorn.
De basisbegroeiing van lage struiken en riet is enkele jaren geleden in diverse dellen grondig verwijderd. Dit is nog steeds goed waarneembaar.

Toelichting op de inventarisatie 2018

Het lopende inventarisatiejaar vertoont de eerste keren een kouder en de laatste keren juist een warmer weerbeeld dan in 2017. Over het algemeen is er 's ochtends weinig of geen bewolking en ook de regen ontbreekt gelukkig geheel dit jaar. Wel waait er een aantal malen een stevige wind uit North by Northwest om met Hitchcock te spreken.
In totaal hebben wij in de periode medio maart tot eind mei 2018 10 bezoeken gebracht aan dit afwisselende duingebied: 9 keer van ca. 7 tot 10 uur in de ochtend en 1 keer – na vele jaren – weer eens in de avonduren van 20 tot 22 uur.
Uiteindelijk leidt dit in 2018 tot in totaal 24 soorten met 122 territoria, waarmee in vergelijking met 2017 sprake is van een zekere daling in aantal territoria.
In 2017 waren er nog 128 territoria met 23 soorten.
Zoals elk jaar weer zijn het In het begin van de inventarisatierondes vooral de Heggenmus met 10 broedgevallen (13 in 2017), de Koolmees met 10 (11 in 2017) en de Vink met 15 (13 in 2017) die zich laten horen en zien. De Vink scoort hiermee hoger dan vorig jaar en de Heggenmus duidelijk lager.
Later in het broedseizoen bestaat de gebruikelijke top drie voor deze biotoop opnieuw uit Nachtegaal, Fitis en Grasmus met resp. 13, 17 en 11 broedgevallen, versus 15, 21 en 13 in 2017.
Bij alle drie deze soorten is sprake vaneen daling - vooral bij de Fitis - die ook aansluit bij de al langer bestaande daling voor Nachtegaal en Grasmus.
Hoger scoren dit jaar de Boompieper met 3 (+1), de Gekraagde Roodstaart met 3 (+2), de Merel met 9 (+2), de Tjiftjaf met 3 (+1), de Zwarte Kraai met 2 (+1) en de Vlaamse Gaai met 2 (+1).
Lager dit jaar het resultaat voor de Boomleeuwerik met 4 (-1), de Pimpelmees met 2 (-1) en de Kneu met 3 (-2).

Idem als vorig jaar scoren de Winterkoning met 4, de Braamsluiper met 3, de Roodborsttapuit met 2, de Sprinkhaanzanger met 1 en de Zwartkop met 1.
Wel gezien maar buiten de datumgrenzen of criteria vallend zijn waargenomen de Roodborst, de Tapuit en de Ekster (alle drie 1x). Opnieuw – soms na geruime tijd – zijn waargenomen: de Houtsnip (1x in 2004), de Grote Bonte Specht (1x in 2011), de Koekoek en de Zanglijster. Uit het lijstje van vorig jaar verdwenen tenslotte de Nijlgans en de Houtduif

Overvliegend zijn in deze periode waargenomen: Zilvermeeuw, Aalscholver, Blauwe Reiger, Grauwe Gans, Nijlgans, Boomvalk, Buizerd, Torenvalk, Visdief, Kauw, Boeren- en Gierzwaluw.
De totalen van gespotte zoogdieren zijn in 2018 als volgt: ca. 45 Konijnen, ca. 200 Damherten en
5 Vossen met tot slot nog een dode Egel. Die telt niet meer mee. Wij hopelijk wel weer volgend jaar - na een mooi 10-jarig teljubileum in 2018!

In maart toont het Wolfsveld zich nog berijpt met hier en daar een laagje ijs

BMP 2018 ZHL-Langeveld-Vogelaardreef

BMP Plot 6893, grootte 30,6 ha
Geïnventariseerd door Gab de Croock en Jos Zonneveld

In 2018 zijn tussen 12 maart en 9 juni 8 bezoeken aan het gebied gebracht. Daar zitten geen avond- of nachtbezoeken bij.
Het bos van de Stichting het Zuid-Hollands Landschap in het Langeveld is een bijzonder gebied. Het maakt geen deel uit van de Zuidelijke AWD. Het grenst in het westen aan de Gijs Kokkieshoek en in het oosten aan de Vogelaardreef. Het stuk bos is gecreëerd na de afgravingen ten behoeve van de bollenvelden in het Langeveld. Meer recent heeft het Zuid-Holland Landschap het gebied aangepakt o.a. door het plaatsen van bodemschermen om het water in het reservaat te houden. Daardoor werd het mogelijk om een aantal plasjes te vormen en een beek in het gebied te maken.
Het is er nu erg vochtig. Hierdoor is een aan vogels zeer rijk biotoop ontstaan. Het gebied is in 2018 voor de zesde keer geïnventariseerd. Zie bijgaande tabel. De vogelstand in dit gebied lijkt erg stabiel te zijn maar er treden veranderingen op. De Nachtegaal lijkt duidelijk een veertje te laten en dat geldt ook voor de Fitis. Dit jaar werd voor het eerst een Boomleeuwerik als territorium geboekt maar Boompieper en Grasmus laten dit jaar verstek gaan. Roodborst en Zwartkop doen het daarentegen erg goed net als de Boomkruiper. Dit jaar was ook weer de Appelvink present en dit is waarschijnlijk dezelfde die in de Gijskokkieshoek is gezien. De waarnemingen ervan liggen ruim binnen de fusieafstand van 300 meter. Dat geldt waarschijnlijk ook voor de Buizerd. Deze werd ook in het Gijskokkieshoek frequent (5x) gezien, had zich daar ook territoriaal gedragen en werd daarom ook als territorium aangemerkt.
In het ZHL-gebied werd ook een nest gevonden. Een Bosuil kon dit jaar niet worden vastgesteld. Bijzonder is ook dat de Grote Lijster van 3 paar vorig jaar nu naar 0 territoria is gegaan.

Zwartkop - foto: Jos Zonneveld

BMP per jaar - ZHL Langeveld-Vogelaarsdreef						
Soort / Jaar	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Appelvink	1	1	1	1	0	1
Boomklever	0	0	0	1	1	2
Boomkruiper	2	2	3	5	9	8
Boomleeuwerik	0	0	0	0	0	1
Boompieper	5	3	5	5	2	0
Bosuil	1	1	0	1	1	0
Braamsluiper	1	4	0	0	1	0
Buizerd	0	0	0	0	0	1
Dodaars	1	1	1	1	1	1
Ekster	2	1	0	0	0	0
Fitis	20	10	15	14	13	11
Fluiter	0	0	0	0	0	0
Gaai	4	5	2	3	3	3
Gekraagde Roodstaart	4	4	3	7	9	6
Glanskop	3	3	1	4	2	1
Goudhaan	2	0	0	1	1	0
Grasmus	3	3	3	1	2	0
Graspieper	0	1	0	0	0	0
Grauwe Gans	0	0	1	2	4	4
Grauwe Vliegenvanger	0	1	1	0	1	0
Groene Specht	0	1	0	1	0	0
Groenling	2	2	4	2	2	2
Grote Bonte Specht	5	5	4	6	8	6
Grote Canadese Gans	0	0	0	0	1	0
Grote Lijster	3	1	0	1	3	0
Halsbandparkiet	0	0	0	0	0	1
Havik	0	0	0	0	0	0
Heggenmus	7	9	9	11	7	4
Holenduif	2	2	2	2	3	3
Houtduif	11	9	9	13	8	10
Houtsnip	0	1	1	0	0	0
Huismus	1	1	0	0	0	0
Kauw	1	0	0	0	0	0
Kleine Bonte Specht	0	2	1	1	1	1
Kleine Karekiet	3	4	6	4	4	5
Koekoek	1	0	1	0	0	0
Koolmees	17	19	19	21	18	17
Krakeend	0	0	0	0	0	0
Meerkoet	6	6	7	4	6	6
Merel	16	22	19	18	19	16
Nachtegaal	8	7	6	7	5	4
Nijlgans	1	1	1	0	0	1
Pimpelmees	9	10	11	10	13	12
Putter	0	0	0	1	2	0
Rietgors	2	0	0	0	0	0
Roodborst	7	13	12	12	10	14
Roodborsttapuit	0	0	0	0	1	0
Spreeuw	0	0	0	2	1	0
Sprinkhaanzanger	0	0	1	0	0	0
Staartmees	2	3	3	2	1	1
Tjiftjaf	17	18	16	15	13	12
Tuinfluiter	2	4	1	2	3	4
Turkse Tortel	1	1	1	1	0	1
Vink	15	19	19	14	18	18
Waterhoen	1	0	2	1	1	1
Wilde Eend	3	4	2	2	1	2
Winterkoning	13	22	20	27	25	20
Witte Kwikstaart	1	1	3	2	3	4
Zanglijster	6	7	7	9	8	8
Zwarte Kraai	2	3	3	3	3	3
Zwartkop	9	10	13	11	13	15
Aantal territoria	**223**	**247**	**239**	**251**	**251**	**230**
Aantal soorten	**43**	**43**	**40**	**42**	**43**	**38**

Samenvattend verslag van de broedvogelinventarisaties 2018

Leo Schaap

Elders in deze Strandloper en die van december jl. zijn verslagen te vinden van verschillende inventarisaties. In de verslagen zijn de bijzonderheden beschreven en vergeleken met andere jaren. Daarbij valt op dat de ene inventarisatie wat beter uitvalt dan de andere. Boeveld-west, het Hoekgatterduin en De Blink komen er in 2018 slechter van af dan in 2017. Het aantal territoria in deze percelen is gedaald en ook het aantal soorten is kleiner. Daarentegen laten de inventarisaties van Gijs Kokkieshoek en De Westhoek positieve resultaten zien. Wolfsveld-west laat een doorsnee resultaat zien terwijl Schrama er mede door de kolonievogels positief uitspringt. Bijzondere inventarisaties werden gedaan in Nieuw-Leeuwenhorst en op het terrein van de Noordwijkse Golfclub. Nieuw Leeuwenhorst werd voor het laatst in 2008 geïnventariseerd. De Golfclub was in 2016 voor het laatst onderzocht. De verslagen van deze onderzoeken en de inventarisatie van het Overbosch (Voorhout) verschenen in De Strandloper van december 2018.

Eerder uitgesproken zorgen over de broedvogelstand van de Fitis, Grasmus en Nachtegaal kunnen op basis van het resultaat 2018 niet worden weggenomen. In tegendeel: voor Fitis en Nachtegaal is een verdere afname genoteerd, terwijl de Grasmus min of meer op het niveau blijft van 2017. De Boomleeuwerik blijft het goed doen terwijl de Kneu tekenen van herstel laat zien.

Bijzondere broedvogels

In verschillende plots zijn mooie territoria gevonden zoals van de Havik in Schrama en Nieuw Leeuwenhorst waarvan ook de nesten ontdekt werden. Op de Noordwijkse Golfclub werden een Torenvalk, drie stuks Grote Lijster een Appelvink en drie stuks Fluiter gevonden. De Appelvink was present in meerdere plots: naast de Noordwijkse Golfclub ook in ZHL Langeveld-Vogelaarsdreef, Gijs Kokkieshoek en twee in Nieuw Leeuwenhorst. De waarneming van Gijs Kokkieshoek hoort duidelijk thuis bij de plot van ZHL Langeveld en is eigenlijk een dubbele waarneming van hetzelfde territorium.

Houtsnippen werden in verschillende plots waargenomen, hetgeen erop duidt dat deze soort nog is vertegenwoordigd. De Halsbandparkiet komt nu als broedvogel in twee plots voor: Nieuw Leeuwenhorst en Schrama. In Schrama werden verder de waarnemingen van een Wielewaal en Bosuil als territorium aangemerkt. Uit het inventarisatieonderzoek van Fred Koning weten we dat de Bosuilen het slecht doen in de AWD; van het paartje dat in Schrama werd gehoord, werd geen bezette nestkast gevonden. De Fluiter die vorig jaar daar wel is erkend, werd ook in 2018 waargenomen en gehoord maar te vroeg om dit als territoriaal aan te merken. In Schrama werd een Grauwe Vliegenvanger aangemerkt als territoriaal; deze soort liet dit jaar verstek gaan in ZHL Langeveld. In drie percelen werd een Buizerd aangemerkt als territoriaal. Naar alle waarschijnlijkheid gaat het hier om hetzelfde paartje waarvan een nest in ZHL-Langeveld werd gevonden. Het blijft echter mogelijk dat er ook een Buizerd in Boeveld-west of Gijs Kokkieshoek thuishoort. Een nest kan heel goed verstopt zijn en hoeft beslist niet in een hoge boom te zitten. Het paartje dat in het gekapte dennenbos van het Langevelderduin broedde, is waarschijnlijk verhuisd naar een van deze plots.

Tapuiten in De Westhoek

De Westhoek toont ook dit jaar tekenen van herstel en er werden bijzondere waarnemingen gedaan. De Kleine Plevier en een Kievit waren voor het derde jaar op een rij present en dit jaar werd ook een Tapuit als territoriaal aangemerkt. Het valt op dat in De Westhoek relatief veel waarnemingen van de Tapuit worden gedaan. Kennelijk is het gebied na de natuurherstelprojecten aantrekkelijker geworden voor doortrekkende Tapuiten. Van het territoriale paartje, gebaseerd op 5 waarnemingen dicht bij elkaar, kon geen nest of broedresultaat worden bevestigd; begin juni was het paartje vertrokken. De hernieuwde interesse van de Tapuit voor De Westhoek is zeer interessant. Wordt in de andere percelen maar een enkele doortrekkende Tapuit waargenomen, in De Westhoek is dat aanmerkelijk meer; 8 stuks in 2016, 11 stuks in 2017 en 17 stuks in 2018, waarvan regelmatig een paartje. Van de bekende Tapuiten onderzoeker Herman van Oosten weten we dat de Roodborsttapuit op hetzelfde voedsel foerageert en we zien dan ook een spectaculaire toename van deze soort in De Westhoek van 7 (2016), 9 (2017) naar 13 territoria in 2018.

Tapuit - foto: Jos Zonneveld

Broedvogeldichtheid vergeleken

Veel meer vogelaars vinden het leuk een gebied te inventariseren, waardoor het aantal plots waarvan regelmatig verslag wordt gedaan, groter wordt. De moderne hulpmiddelen zoals de AVI-map app en de AVI-map website maken het ook veel gemakkelijker dan voorheen, zodat de onderzoeker zich kan concentreren op het waarnemen in het veld. Daarnaast wordt het belang van broedvogelonderzoek door natuurbeheerders onderkend en wordt het door veel organisaties gestimuleerd. Het blijft echter moeilijk historische onderzoeken van een kavel met elkaar te vergelijken, zoals het onderzoek van het Langevelderduin en De Blink (zie elders in dit nummer) laat zien. Er zijn veel variabelen die de uitkomst van een BMP-onderzoek kunnen beïnvloeden. Hoe meer er volgens een standaard wordt gewerkt des te beter de resultaten worden. AVI-map zal daartoe bijdragen.

Alle BMP plots broedvogeldichtheid per 100 ha

	Oppervlakte	2017		2018		Dichtheid
	ha	Territoria	Soorten	Territoria	Soorten	Per 100ha
AWD Noordvoort Zeereep	58	94	12	100	16	172
AWD Boeveld-west	27,1	74	22	59	23	218
Noordwijkse Golfclub	72,4			166	40	229
SBB Coepelduynen C1	55,3	129	28			233
SBB Coepelduynen C2	55,1	148	24			269
SBB Coepelduynen C3	50,4	136	27			270
ZHL De Blink	34,7			95	25	274
AWD Gijskokkieshoek	47,6			135	28	284
AWD Hoekgatterduin	49,1			147	29	299
AWD De Westhoek	53,1			179	25	337
AWD Wolfsveld-west	34,6			122	24	353
AWD Schrama	30,7			193	34	629
Calorama-Everwijn	22	164	32			745
ZHL Langeveld-Vogelaarsdreef	30,6			230	38	752
ZHL Nieuw-Leeuwenhorst	15,7			139	30	885
Calorama	6	62	24			1.033
Overbosch	2,5			65	19	2.600

Broedvogeldichtheid van 17 BMP plots

Een andere manier om eens naar de onderzochte kavels te kijken, is de broedvogeldichtheid per 100 ha. Als we de laatst bekende gegevens op een rijtje zetten dan zien we opmerkelijke verschillen. Zie bijgaande grafiek en tabel waarin ze op volgorde zijn gezet. Historisch komen per plot behoorlijke variaties voor maar in de rangorde komen minder verschillen voor. We zien dat de zeereep de laagste broedvogeldichtheid heeft en bosrijke percelen de hoogste. De hoogste dichtheden worden gemeten in kleine bospercelen zoals Calorama en Overbosch. Dat Overbosch een dichtheid van 2.600 territoria/100 ha zou hebben lijkt sterk te zijn 'uitvergroot' door de geringe omvang van dit perceel van 2,5 ha dat in geen verhouding staat tot de andere geïnventariseerde percelen. Dit uitvergroten zie je ook bij Calorama. Niettemin zijn de aantallen in kleine bossen groot en onderschrijven het belang ervan in een stedelijke omgeving. De rijkdom van Nieuw-Leeuwenhorst is al langer bekend, maar er is iets aan de hand. Dit perceel wordt al sinds 1984 volgens de BMP-normen onderzocht en kende in de begin jaren 80 meer dan de dubbele broedvogeldichtheid, die door de jaren heen langzaam is gedaald. Dit komt deels door de toen aanwezige kolonievogels zoals Kauw en Spreeuw, maar het verschil blijft ook zonder deze vogels zeer opmerkelijk en reden voor nader onderzoek! Een ander opmerkelijk feit is de plaats van het Hoekgatterduin in deze rij. Dit perceel wordt gekenmerkt door open duin maar ook door open bos, bosranden en water. Zelfs de percelen De Westhoek en Wolfsveld-west met veel open duin scoren nu beter. Het verslag van het Hoekgatterduin laat zien dat deze neergang vooral komt door de afname van vogels van struiken en struwelen. Dit proces is ingezet na het rigoureus ruimen van de Vogelkers in de winter van 2011/2012.

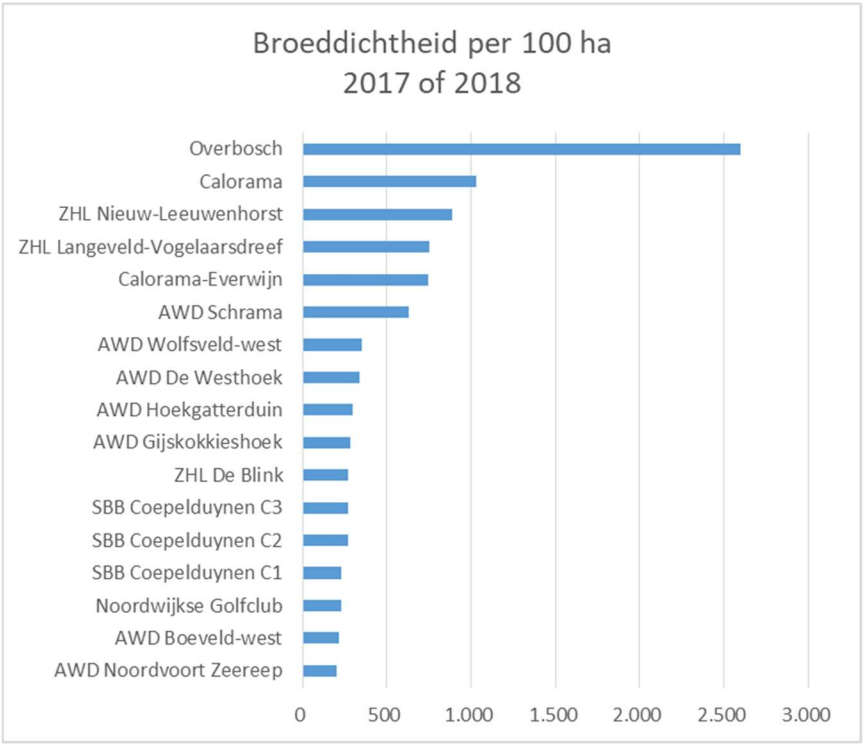

Broedvogeldichtheid vergeleken per 100 ha

Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek

Henny Ketelaar e.a. 2018. ***Planten van hier. Praktijkboek voor een duurzame leefomgeving met inheemse flora.*** *KNNV Uitgeverij Zeist. 264 pagina's. Prijs € 27,95.*

Jelle van Dijk

In 1979 verscheen het boek *De bonte berm,* geschreven door Piet Zonderwijk. In het *Woord vooraf* schrijft Zonderwijk: "Er vindt een verheugende omslag in het bermbeheer plaats. De aantasting van het landschap door wegen kan enigszins gecompenseerd worden door de aanleg van bloemrijke bermen waar vlinders en andere insecten kunnen leven. Ook in dorpen en steden is op dit gebied veel mogelijk".
Voor genoemde omslag had Zonderwijk veel werk verzet. Stad en land had hij afgereisd om vooral gemeentelijke groendiensten voor zijn ideeën te winnen. Het leverde hem een eredoctoraat aan de Universiteit van Utrecht op. Ook binnen onze vereniging kregen zijn denkbeelden veel belangstelling. Een speciale Groengroep ging zich bezighouden met natuur in de bebouwde kom. Dit leidde onder andere tot een plan voor een (niet gerealiseerde) heemtuin. Bij Gemeentewerken Noordwijk was halverwege de jaren tachtig een beleidsmedewerker aangesteld, die gecharmeerd was van de denkbeelden van Zonderwijk. Hij kwam naar het Jan Verwey Natuurcentrum met grote kaarten van Noordwijk aan Zee en Noordwijk Binnen. Met viltstiften gaven wij de wegen aan waar volgens ons ruimte was voor bloeiende bermen.
Helaas was deze ambtenaar hierna spoedig verdwenen en kwam er van het door ons gewenste bermbeheer weinig tot niets terecht. Ook in andere gemeenten bleek het door Zonderwijk bepleitte bermbeheer geheel afhankelijk te zijn van een enthousiaste ambtenaar bij de groendienst.
Dat bloeiende bermen ook van belang zijn voor insecten wordt al jaren bepleit door de Vlinderstichting. Bij de in 2013 gerapporteerde bijensterfte werd ook gewezen op het belang van bloeiende bermen voor de solitair levende wilde bijen. De belangstelling voor bloemrijke bermen leefde op na het verschijnen van een Duits onderzoeksrapport in 2017. Hierin werd aangetoond dat in 63 natuurgebieden de biomassa van vliegende insecten sinds 1989 met 75% was afgenomen. Een jaar later verscheen een rapport van Wageningse deskundigen, waarin gesteld werd dat dit ook voor Nederland geldt. Het belang van bloemrijke bermen inspireerde FLORON in 2017 tot het lanceren van de actie "Mijn berm bloeit!" In 2018 werd de stichting "Nederland bloeit!" opgericht.

Het boek van Henny Ketelaar sluit naadloos aan op wat er de laatste jaren is losgemaakt op het gebied van wilde planten in onze woonomgeving. Evenals in het boek van Zonderwijk wordt een belangrijk deel van het boek, ruim 100 pagina's, ingenomen door teksten en foto's van inheemse planten. De eerste is de Aardaker, de laatste is de Zwanenbloem. Die 'planten van hier' zijn van groot belang voor allerlei insecten. Bij elk van de 50 besproken plantensoorten gaan de schrijvers uitvoerig in op de insecten, die op die plant leven en die van belang zijn voor de bestuiving.
Aanplant van planten en bomen, die hier niet thuishoren (exoten), levert doorgaans geen enkele bijdrage aan de biodiversiteit wat insecten betreft. Zo worden de kleurrijke, exotische bloemenmengsels, die hier en daar (Voorhout) worden uitgestrooid, in dit boek betiteld als 'carnavalsmengsels'. Ook de aanplant van bomen, die hier niet thuishoren (bijv. Steeneiken in de Huis ter Duinstraat), leveren geen bijdrage aan de biodiversiteit.
Een inspirerend hoofdstuk gaat over de aanpak in Nijmegen, in 2018 uitgeroepen tot *European Green Capital*. Bij allerlei projecten worden scholen ingeschakeld. Het Waterschap heeft de maaischema's aangepast wat betreft het onderhoud van bermen en dijken langs watergangen. Hier wordt niet meer geklepeld, maar vindt na het maaien altijd afvoer van het maaisel plaats. Ook wordt gefaseerd gemaaid, waardoor insecten in het overstaande gewas kunnen overleven. Verder is er in Nijmegen aandacht voor groene daken, groene parkeerplaatsen en bloemrijke rotondes. Braakliggende terreinen worden ingericht als tijdelijke natuurgebieden. Plukweides met wilde bloemen zijn vooral bij kinderen in trek.
Het moge duidelijk zijn, dat dit inspirerende boek eigenlijk bij iedereen die zich met groenbeheer bezighoudt, onder handbereik moet liggen.

Rob Chrispijn 2018. ***Paddenstoelengeluk. Van Vliegenzwam tot Toverchampignon****. Uitgever Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam. 248 pagina's. Prijs € 20,99.*

Arie Dwarswaard

Paddenstoelengeluk: vaak hilarisch, soms drammerig

Ze zijn zeldzaam en daardoor zo waardevol: mensen die zeer deskundig zijn op hun vakgebied en de gave hebben van een vlotte pen of een prima voordracht. In de paddenstoelenwereld behoort Rob Chrispijn tot die categorie. De lezers van het kwartaalblad *Coolia* kennen hem als columnist, die regelmatig op originele wijze de lezer trakteert op zijn ervaringen met paddenstoelen. Een aantal van deze columns komen terug in het vorig najaar verschenen boek *Paddenstoelengeluk, van Vliegenzwam tot Toverchampignon.*
Hierin neemt Chrispijn de lezer mee om de bijzondere wereld van de paddenstoelen te verkennen. Hij doet dat door in de eerste hoofdstukken gewoon maar eens uit te leggen wat een paddenstoel eigenlijk is, hoe het zit met de zwamvlok, de sporen en de plaatjes. Ook een ingewikkeld begrip als symbiose legt hij op een hele heldere manier uit: de paddenstoel vormt een kousje om de wortels van een plant of boom en op die manier wisselen ze voedingsstoffen uit. Wie een beetje in beelden kan denken, ziet het gebeuren.
Dertig jaar geleden wist Chrispijn nog niets van paddenstoelen. Hij leerde snel en had het geluk om mensen tegen te komen, die hun kennis met hem wilden delen. In alle eerlijkheid legt hij uit hoe ingewikkeld het voor hem was om soorten uit elkaar te houden. Het fotoboek van Phillips met 900 afbeeldingen is mooi, maar als je een paddenstoel met een bruingrijze of grijsbruine (wat is het verschil?) vindt, dan kom je er met zo'n boek echt niet uit. Gaandeweg groeit de kennis van Chrispijn.
Hij gaat mee op excursies en bezoekt plaatsen waarvan hij verwacht dat er veel of bijzondere soorten staan. De ene keer met meer succes dan de andere keer. Zo rijdt hij op de terugweg van Holwerd langs Hogebeintum, waar de kerk op een hoge terp staat. Ideaal voor specifieke kleibossoorten. Door een gesprek met de koster kwam Chrispijn heel veel te weten, maar paddenstoelen vond hij niet.
Korte verhalen worden afgewisseld door langere teksten, waarbij de ene keer een top-10 van de meest favoriete soorten wordt beschreven en een andere keer een excursie naar Siberië. Door de goede schrijfstijl lezen al deze verhalen gemakkelijk weg.
Wat soms irriteert, is de opvatting van Chrispijn, dat grote delen van Nederland op paddenstoelengebied niet interessant zijn.
Dit betreft met name de landbouwgebieden, waar boosaardige boeren geen enkele vorm van leven anders dan gras of aardappelen toelaten. Ik begrijp dat standpunt, maar na een keer of vier, vijf dit te hebben gelezen weet ik dat wel. En inderdaad is er in een productieweiland voor gras weinig te vinden, maar als u zich realiseert dat er op dit moment ruim 5300 verschillende soorten paddenstoelen in Nederland voorkomen, dan kun je toch niet spreken van een leven in de woestijn voor mycologen. Wie zijn ogen een beetje de kost geeft, kan ook in bewoond gebied of aan de rand ervan, zomaar een handvol Gekraagde aardsterren, Zwarte kluifzwammen of Kortsteelveldridderzwammen vinden.
Wat blijft, is een boek waarin je blijft lezen.
Waarin de lezer veel soorten aangereikt krijgt. En ook daar zit wel een minpuntje. Ik snap, dat dit geen paddenstoelengids is met afbeeldingen en begeleidende tekst, maar een boek met verhalen over paddenstoelen. Maar in dit boek zijn de afbeeldingen in twee kleurenkaternen gestopt, waarbij de bijschriften geen verwijzing geven naar de pagina waarop de afgebeelde soorten worden behandeld.

Tenslotte wordt er wel een lijstje boeken opgenomen als aanbevolen literatuur, maar daarbij ontbreekt de aanduiding wat geschikt is voor beginners en waar gevorderden mee uit de voeten kunnen.

Vrijwilligersvacature duinconsulent Noordwijk

Stichting Duinbehoud

Stichting Duinbehoud komt al ruim 40 jaar op voor de belangen van mens en natuur in de duinen. We doen dit door te overleggen met organisaties die invloed hebben op de duinen en door hun gevraagd en ongevraagd advies te geven. Het gaat daarbij om overheden, terreinbeheerders, projectontwikkelaars en brancheorganisaties uit de recreatiesector. Op lokaal niveau worden onze belangen behartigd door een netwerk van lokale vrijwilligers (duinconsulenten) en werkgroepen, met een grote lokale kennis en expertise. We nemen samen met andere natuurorganisaties deel aan campagnes, zoals de campagne 'Bescherm de kust' die tot het Kustpact heeft geleid. In vervolg op deze campagne willen we ons in het project 'Kustbescherming' de komende jaren nog intensiever bezighouden met de bescherming van het kustlandschap op lokaal niveau.

Duinbehoud ontwikkelt zich in dit project verder als de centrale, deskundige, gezaghebbende en invloedrijke beschermer van natuur en landschap en de behartiger van
de belangen van de duurzame recreant aan de Nederlandse kust. Daarvoor investeren we de komende jaren in de versterking en uitbreiding van ons netwerk van duinconsulenten en lokale werkgroepen.

De duinconsulent

Stichting Duinbehoud onderhoudt een netwerk van actieve vrijwilligers, die elk in eerste instantie op lokaal niveau actief zijn. De duinconsulent houdt voor Duinbehoud alle ontwikkelingen in het gebied bij. De informatie die belangrijk is, wordt gedeeld met de kantoormedewerkers van Duinbehoud. In overleg met de consulent wordt gezocht naar oplossingen en compromissen of wordt besproken op welke wijze een bepaalde ontwikkeling kan worden gestimuleerd of tegengegaan.

Het is van belang dat duinconsulenten op de hoogte zijn van zaken die in hun gebied spelen. Enerzijds gebeurt dat doordat overheden Duinbehoud inlichten over plannen die invloed kunnen hebben op de duingebieden. Anderzijds put de duinconsulent uit zijn of haar eigen netwerk aan contactpersonen.

Taken

- Vervullen van een brugfunctie tussen lokale bewoners en toeristen en Stichting Duinbehoud (zorgen dat zij elkaar verstaan, draagvlak creëren, lokale ontwikkelingen delen en er op inspelen met een zo groot mogelijk draagvlak);
- Aanwezigheid bij regiobijeenkomsten en andere vormen van overleg en bereidheid kennis en ervaring te delen met (nieuwe) vrijwilligers van Stichting Duinbehoud;
- Deelname aan lokale bijeenkomsten die van belang zijn voor het beschermen van het duinlandschap;
- Op de hoogte blijven van lokale ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op het duinlandschap;
- (Nieuwe) verbindingen leggen met lokale natuur- en bewonersorganisaties en kustbeschermers en bestaande verbindingen versterken;
- Samen met Stichting Duinbehoud een lokale werkgroep opzetten en aansluiting zoeken bij bestaande werkgroepen;
- Ambassadeur zijn voor Stichting Duinbehoud.

Profiel

- Heeft een groot netwerk, is gewend op professioneel niveau te werken, weet mensen te verbinden en kan altijd benaderd worden voor bemiddeling of verwijzing;
- Heeft kennis van het duinlandschap en kan meepraten op het niveau van overheden, ecologen en ondernemers;
- Heeft affiniteit met het duinlandschap;
- Is slagvaardig en kan zowel zelfstandig als in teamverband werken;
- Heeft een breed netwerk binnen het gebied;
- Heeft een goede mondelinge en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid;
- Heeft een enthousiasmerende houding.

DUINBEHOUD
SAMEN VOOR DE KUST

Wat bieden wij

Duinbehoud is een kleine, ambitieuze natuurbeschermingsorganisatie met lef, waar natuur én de mens centraal staan. De werksfeer is prettig en informeel. Je werkt samen met zeer actieve en deskundige vrijwilligers, bestuursleden en medewerkers. Mocht je interesse hebben in een ander gebied, neem contact met ons op. Heb je interesse in de functie? Neem contact op met Kaja van Rhijn via kaja@duinbehoud.nl of 071-5143719.

Duik in de boeiende wereld van paddenstoelen

De Noordwijkse natuurvereniging heeft al heel lang een werkgroep Paddenstoelen. De werkgroep bekijkt elke tweede zaterdag van de maand één van de vele natuurgebieden in de omgeving van Noordwijk voor zover het gaat om paddenstoelen. Dat doen we het hele jaar, en we vinden ook het hele jaar paddenstoelen. Natuurlijk ligt de nadruk op de periode september tot en met januari, maar ook in de tussenliggende maanden is er genoeg te vinden. Bij twijfel over de juiste soort hebben we enkele leden in de werkgroep die via microscopisch onderzoek kunnen vaststellen om welke soort het gaat. De gegevens sturen we door naar het Landelijke Meetnet. Daarmee leveren we een essentiële bijdrage aan de ontwikkelingen op het gebied van paddenstoelen.
We kunnen als werkgroep terecht in heel uiteenlopende gebieden. De ene keer bekijken we Klein Leeuwenhorst, de andere keer de Noordduinen. Regelmatig voegen we nieuwe gebieden toe aan ons gebied. Zo zijn we al enkele keren in Berkheide geweest, dat juist in januari veel te bieden heeft, zoals de Peperbus of dit jaar de Baretarrdster. Ook gaan we soms wat verder weg, zoals Woest- en Leyduin, waar de beheerder erg enthousiast is over het werk dat wij in zijn gebied uitvoeren. Als werkgroep verwelkomen we graag nieuwe leden. Geen probleem als u een keer wilt meelopen om de sfeer te proeven. Hieronder treft u het programma aan voor het hele jaar. De wandelingen starten om 10.00 uur en duren tot 12.00 uur.

Wellicht tot ziens,

Arie Dwarswaard
Telefoon 0252 233 466

9 maart Keukenhofbos, parkeren bij begraafplaats Duinhof, hoek Spekkelaan-Van Lyndenweg, Lisse
13 april Leyduin-Woestduin, Vogelenzang, Manpadslaan, linker zijweg van Leidsevaart voorbij Bennebroek
11 mei Berkheide, ingang Wassenaarse Slag
8 juni Hollands Duin, Oude Manege Northgodreef in de bocht, Noordwijk
13 juli Panbos, Katwijk
10 augustus Klein Leeuwenhorst, de huisjes, parkeren Gooweg rechts vanaf Noordwijk
14 september Duindamse Slag, Noordwijkerhout
12 oktober Leyduin-Woestduin, Vogelenzang, Manpadslaan, linker zijweg van Leidsevaart voorbij Bennebroek
9 november Huys te Warmont, Warmond
14 december Coepelduinen, Noordwijk, parkeren Het Laantje nabij paardenstal

Baretaardster met Duinroos - foto: Arie Dwarswaard

Marker Wadden

Jelle van Dijk

Op 3 november 2006 was Mennobart van Eerden, ecoloog bij Rijkswaterstaat, te gast in het Jan Verwey Natuurcentrum voor een lezing over de Oostvaardersplassen. De dia's die hij liet zien, vertoonden nog geen boomloze vlakten met grote kuddes Edelherten en Konikpaarden. Het ging vooral over vogels: Aalscholver, Grote Zilverreiger en Zeearend. Aan het eind van de lezing begon Van Eerden over een nog niet gepubliceerd plan van Rijkswaterstaat voor het Markermeer. Hij liet ons een schets zien, waarop langs de dijk van Lelystad naar Enkhuizen slingerende dijken met grote bassins waren te zien. Deze bassins zouden gevuld worden met slib uit het troebele Markermeer. Een geweldig natuurgebied werd ons in het vooruitzicht gesteld.
Acht jaar later werd begonnen dit plan, dat inmiddels Marker Wadden was gaan heten, uit te voeren. In 2017 organiseerde Natuurmonumenten, de beheerder van dit nieuwe gebied, een speciale dagtocht voor de eigen leden naar een deel van dit gebied. Op 24 september van dat jaar meldden wij ons bij de haven van Bataviastad bij Lelystad. Vanwege dichte mist in de ochtenduren vertrokken we ruim een uur later dan gepland. Natuurmonumenten had voor deze dag twee boten van Rederij Tisset gecharterd, de Mary King en de Mary Queen. Een half uur later zetten we voet aan wal in dit nieuwe gebied. De mist was ondertussen geheel verdwenen en de honderden passagiers verspreidden zich snel over de vele dijkjes die voor bezoek waren opengesteld.
De dijkjes omsluiten bassins die zijn gevuld met bodemslib uit het Markermeer. Na de aanleg van de dijk Lelystad - Enkhuizen in 1975 was dit meer een zeer vogelrijk gebied. Vooral viseters wisten dit water te vinden. Legendarisch waren de groepen van honderden Nonnetjes die simultaan doken en weer bovenkwamen. Ook duikeenden die leven van Driehoeksmossels waren hier zeer talrijk. In de loop der jaren werd het water steeds troebeler omdat doorstroming naar het IJsselmeer vanwege de dijk niet meer mogelijk was. Als gevolg hiervan verdwenen de 'oogjagers' steeds meer uit het gebied. Met de aanleg van de Marker Wadden wordt broedgebied voor kustvogels gecreëerd, terwijl door de opslag van het bodemslib beter viswater voor vogels in het Markermeer ontstaat. Bovendien vormen de 'modderbassins' goede foerageergebieden voor eenden en steltlopers.
Van dat laatste profiteerden we tijdens ons bezoek op 24 september. Het opgespoten slik was nog grotendeels onbegroeid en ondanks de honderden wandelaars over de dijkjes konden we, op gepaste afstand weliswaar, nog heel wat steltlopers onderscheiden. Hierbij waren soorten als Kluut, Bontbekplevier, Bonte Strandloper, Kleine Strandloper, Rosse Grutto en Steenloper. Enkele bassins waren nog niet met modder gevuld en hier waren groepjes eenden te zien. Het ging daarbij om Wilde Een, Wintertaling, Pijlstaart, Smient en Slobeend. Verrassend was het om hier een IJseend aan te treffen. Eigenlijk hadden we ook flink wat meeuwen verwacht, maar dat viel tegen. Naast 14 Kokmeeuwen bleef de oogst beperkt tot enkele Zilvermeeuwen, Grote Mantelmeeuwen en een Zwartkopmeeuw.
Dat vogels een nieuw gebied snel vinden is niet zo verwonderlijk. Op enige hoogte vliegend zien ze al snel nieuwe zandbanken en slikvlakten liggen. Anders is het gesteld met de vestiging van planten. In het opgespoten bodemslib zit geen enkel zaadje. Alle planten die hier opduiken, zijn opgeslagen uit zaad dat is ingewaaid of is meegekomen met de zware voertuigen (vrachtwagens en bulldozers), die hier aan wal zijn gezet. Het was verrassend om zo snel na de aanleg van dit gebied hier al 58 soorten planten te vinden. Veruit de talrijkste soort was de Moerasandijvie.

Moerasandijvie - Marker Wadden foto: Jelle van Dijk

Deze pioniersoort haalde eind jaren vijftig alle dagbladen toen tot in Zuid-Limburg wolken zaadpluis vanuit Oost-Flevoland neerdwarrelden. Deze polder was in 1956 drooggevallen en kleurde binnen enkele jaren geheel geel vanwege massale bloei van Moerasandijvie. Op de Marker Wadden zal deze soort de komende jaren ongetwijfeld ook zeer talrijk blijven.
Het vormen van zaad met zaadpluis is kenmerkend voor de familie der Composieten. Het was dan ook niet zo vreemd

Gekroesde melkdistel - Marker Wadden foto: Jelle van Dijk

dat we ook Akkerdistel, Gekroesde melkdistel, Klein kruiskruid, Klein hoefblad en Bleekgele droogbloem vonden. Een bijzonderheid was het Klein vlooienkruid, een tot voor kort zeldzame composiet, die de laatste jaren sterk is toegenomen in de nieuwe natuurgebieden langs de rivieren.
Op de soortenlijst stonden ook nogal wat ruigtekruiden zoals Grote brandnetel, Kleine brandnetel, Herderstasje, Bijvoet en Melganzenvoet. Ze zijn vermoedelijk meegelift met de voertuigen die hier aan land werden gezet. Dat geldt misschien ook voor soorten als Gewone ossentong, Driebloemige nachtschade, Witte klaver en Haagwinde.

Klein vlooienkruid -Marker Wadden foto: Jelle van Dijk

In december was op de website van Natuurmonumenten te lezen dat de Marker Wadden waren opengesteld voor publiek. Voor dit publiek was ook een grote vogelhut gebouwd, bereikbaar via een lang vlonderpad. Verder werd meegedeeld, dat je met je eigen boot kon aanleggen in het haventje na je gemeld te hebben op het aangegeven telefoonnummer. Ook werden op de website enkele bedrijven genoemd, die wel eens een vaartocht naar de Marker Wadden organiseren. Na dit gelezen te hebben, verstuurde ik een e-mail naar Natuurmonumenten, waarin ik aangaf dat deze openstelling wel erg beperkt bleef tot de 'happy few'. Kort daarna verscheen een mededeling op de pagina over de Marker Wadden, dat Natuurmonumenten zal onderzoeken of er zoiets al een veerdienst vanuit Enkhuizen of Lelystad georganiseerd kan worden.
Deze gang van zaken kwam weer in herinnering toen deze week (begin februari) bekend werd gemaakt dat het nieuwe vogeleiland De Bliek in het Haringvliet is opengesteld. Door de sluizen van de Haringvlietdam op een kier te zetten, verwacht men een sterke toename van de

Vogelkijkhut - Marker Wadden foto:PR

natuurwaarden in het achterliggende gebied. Ook bij dit nieuwe eiland is een haventje aangelegd, uiteraard in combinatie met een mooie kijkhut. En ook hier alleen opengesteld voor natuurliefhebbers, die in het bezit zijn van een eigen boot. Wel wordt meegedeeld dat er in het voorjaar van 2019 excursies georganiseerd zullen worden.
Wat de Marker Wadden betreft heb ik de websites bezocht, die Natuurmonumenten noemt om de Marker Wadden te bereiken als je geen eigen bootje hebt. De enige instantie die een vaarprogramma voor de Marker Wadden heeft opgesteld is de stichting FOGOL. De tocht begint in Enkhuizen en er wordt gevaren met het motorschip Friesland, bij veel toeristen bekend als de oude veerboot van Rederij Doeksen naar Terschelling. Tijdens de overtocht geven deskundigen lezingen over het nieuwe natuurgebied en ook een kommetje soep is bij de prijs inbegrepen. Die prijs varieert van € 51 tot € 55. Van de negen geplande excursies waren er op 8 februari al vijf volgeboekt (alle in de broedtijd). Wil je dus in 2019 nog naar de Marker Wadden, dan moet je er snel bij zijn!
Het bovenstaande steekt schril af tegen de openstelling van het nieuwe natuurgebied Sophiapolder bij Hendrik-Ido-Ambacht. De overtocht naar dit eiland is gratis en wordt verzorgd door vrijwilligers van het Zuid-Hollands Landschap. Op 12 augustus 2018 maakten tien leden van onze verenging een excursie naar dit interessante gebied. Toen de 'schipper' merkte, dat hij echte vogelvrienden in de boot had, maakte hij een extra toertje om ons te plezieren. Zo'n service is voorlopig ondenkbaar bij een poging de Marker Wadden of vogeleiland De Bliek te bezoeken.

Waddenweekend 2018

Met een gezelschap van 32 mensen werd Vlieland van 5 tot 7 oktober bezocht. Een bont gezelschap van notoire waddengangers, debutanten, herintreders en Georgiëgangers heeft met elkaar een erg gezellig en daarmee geslaagd weekend gehad.
Het avontuur begon meteen na aankomst van de veerboot omdat nu eens niet naar het Westend gefietst moest worden, maar in het pikkedonker naar Vliehorst. Deze achter het dorp in het bos gelegen accommodatie werd echter door iedereen gevonden en bleek prima geschikt om de hele groep ruim onder te brengen. Nadat kwartier was gemaakt werd er nog gezellig met elkaar kennis gemaakt en verhalen uitgewisseld.
Zaterdagochtend werd er koers gezet naar de Kroonspolders. Het was prachtig windstil weer en onderweg werd enige malen gestopt om waarnemingen te doen. De enige twee Tapuiten van het weekend bevonden zich in de laatste paardenweidjes langs de Waddendijk. Onderweg werd al duidelijk dat de vogeltrek flink aan de gang was. Bij de Kroonspolders aangekomen bleek het getij ons niet gunstig gezind. Het was echt flink eb, dit deed de aantallen vogels in de Kroonspolders geen goed, maar de soortenvariatie was prima. Baardmannetjes en Waterral werden onder andere gezien, evenals een vreemde Casarca, wat een Kaapse variant betrof, een escape dus.
Na een lunch op 'de punt' werd via het bos en via camping De Paal teruggefietst naar ons onderkomen. De vogeltrek bleef maar doorgaan, letterlijk duizenden, voornamelijk Vinken, trokken over. Terwijl de voorbereidingen voor het diner in volle gang waren vloog een Boomvalk luid roepend rondjes boven ons hoofd. Een aantal deelnemers fietste nog naar de Noord-Oost hoek waar een Aziatische Roodborsttapuit eerste kleurjaar vrouwtje was gespot door één van de vele vogelaars die dit weekend het eiland onveilig maakte.
Na de overheerlijke macaronimaaltijd was het al snel tijd voor de quiz. Anja, Theo, Inge, Dirk en Marian hadden er veel werk van gemaakt. Theo als oud onderwijzer, loodste ons door de rondes heen, waarbij het uitbeelden van een plant met een dierennaam uiteraard voor de meeste hilariteit zorgde. De terechte, en met gemengde gevoelens ook blije winnaars, zullen de quiz van komend jaar organiseren.
Zondag was het opnieuw een mooie dag. Er werd zonder tussenstops, snel doorgefietst naar de Kroonspolders om bij gunstiger getij aan te komen. Er was zeker beter zicht op de wadvogels maar een jagende Slechtvalk stal de show. Hierna viel de groep uiteen in subgroepjes en werd het eiland verder verkend. Op de camping kwam een Beflijster over in het spoor van een groep Kramsvogels. Nadat iedereen zich had verzameld op de boot kwamen Sam en Fietje nog met de waarneming van een Strandleeuwerik, nota bene naast de veerhaven. Over de reling kijkend van de langzaam afvarende boot, zagen we een groepje achtergebleven vogelaars de bewuste vogel van dichtbij bekijken.
We hebben met elkaar een leuk weekend gehad. Komend jaar wordt Terschelling bezocht. De Wierschuur is reeds vastgelegd voor het weekend van 13 tot 15 september 2019. Bent u enthousiast geworden over bovenstaand verhaal en wilt u ook eens mee. Hou dan de Strandlopers later dit jaar in de gaten. Wilt u nu vast meer informatie neem dan contact op via r.eisenga@gmail.com .

Waddenweekend 2018 foto: Johan Passchier

Waarnemingen oktober, november, december 2018

Peter Spierenburg

Waarnemingen zijn overgenomen van www.waarneming.nl. Hier is een volledig overzicht te vinden van de vogels en andere soorten die deze maanden in ons waarnemingsgebied zijn waargenomen.

Bultrug!

Een walvis zien vanaf het Noordzeestrand, hoe onverwacht is dat? We weten niet anders of met walvissen in Noordzee loopt het slecht af. Jonge Potvissen die hun einde vinden op het strand nadat ze door een verkeerde afslag in de zuidelijke Noordzee terecht zijn gekomen. Of een karkas van een vinvis dat aanspoelt. De ondiepe Noordzee lijkt een plek die walvissen beter kunnen mijden. Toch doet de Bultrug sinds 2001 met enige regelmaat de zuidelijke Noordzee aan. Na de eerste stranding in 2001 doken er in 2003 levende Bultruggen voor de kust op. Dat was een vrouw met een kalf bij Scheveningen. Helaas liep het toen met het kalf slecht af: verstrikt geraakt in vissersgerei kwam hij aan zijn eind. De drukke Noordzee met de scheepvaart en visserij blijft een gevaarlijk leefgebied. Maar ondanks dat blijven Bultruggen de Noordzee opzoeken. Bijzonder is dat de soort hier historisch niet voorkwam. Op oude schilderijen van gestrande walvissen zit er nooit één tussen. De stand van de Bultrug is wereldwijd aan het herstellen sinds de jacht is gestopt. En nu ontdekken ze de Noordzee. Wat hen hier aantrekt is de voedselrijkdom. In de kustzone houden zich tegenwoordig dichte scholen Sprot en Haring op. De grote aantallen Roodkeelduikers, Futen, Zeekoeten en Bruinvissen die daardoor worden aangetrokken zijn, daar zijn we aan gewend geraakt. Maar een Bultrug die vlak onder de kust op scholen vis aan het jagen is, dat is een uniek beeld. Zeker als dat gepaard gaat met een grote sliert meeuwen en Jan-van-Genten er achter aan die ook een graantje mee willen pikken. Vooral rond Scheveningen was de Bultrug regelmatig te zien, van 4 november tot 1 december zelfs dagelijks. Het lijkt gewaagd voor een reus van rond de 15 meter lang om zich te wagen in water van maar een paar meter diep. Maar dat hij hier op zijn plek is en in goede conditie is, blijkt uit de sprongen die hij af en toe maakt.

Grote vraag was: gaan we de Scheveningse Bultrug ook rond Noordwijk zien? Op 9 november was de eerste waarschijnlijke waarneming. Op 18 november volgde zekerheid. Rond 10:00u zag Hein Verkade de Bultrug vanuit de zeetrekhut op zo'n 1500 m uit de kust zwemmen. Waarschijnlijk ging het dier richting noord. Een paar uur later was hij opnieuw te zien, langzaam zwemmend naar zuid, terug naar Scheveningen. Rond 13:00u passeerde hij Katwijk. Wat verwarrend was dat hij tussendoor ook in Scheveningen was gezien. Zwom hij zo snel heen en weer in zijn voedselgebied? Of was er misschien een tweede aanwezig? Begin januari werd duidelijk dat dat wellicht het geval is geweest. Op 10 januari zwommen er met zekerheid twee Bultruggen voor de kust: bij Scheveningen en Bergen werd er vrijwel gelijktijdig één gezien. De Bultruggen lijken onze kustzone opportunistisch te exploiteren: na de serie waarnemingen rond Scheveningen en een poosje afwezigheid verscheen er op 30 november weer één bij IJmuiden. Gaan we meer zien van deze reuzen in de komende jaren? Het is spannend hoe zich dit gaat ontwikkelen en of de Noordzee een thuis gaat worden voor de Bultrug.

Rode Wouw - 31-10- 2018 Noordwijk - Noordzijderpolder - Duinweg © Joost van der Sluijs

Rode wouwen

Een Rode Wouw zien is altijd een hoogtepunt. In de herfst trekken ze mondjesmaat door Nederland, met de piek in oktober. In het zuidoosten van het land zien trektellers er dan soms meerdere op een dag. Ze zitten daar nog net in de trekbaan die de wouwen van Scandinavië naar hun overwinteringsgebied in Zuid-Frankrijk en Spanje voert. De Rode Wouw heeft het op veel plaatsen in zijn verspreidingsgebied moeilijk, maar zit in Scandinavië in de lift. Passeerden er begin jaren tachtig zo'n 100 Rode Wouwen per jaar Falsterbö, tegenwoordig is dat opgelopen naar ruim 4000. In ons waarnemingsgebied merken we dat met een lichte groei in het aantal wouwen dat we elk jaar zien. Ook

zien we af en toe zwervende vogels buiten de trektijd. Wat daar wellicht bij helpt is dat ze dichterbij broeden dan ooit. In de afgelopen 5 jaar heeft hij zich voorzichtig in Oost-Nederland gevestigd.

Op 29 oktober werd duidelijk dat er wat bijzonders aan de hand was. In het midden van het land verschenen ineens, veel westelijker dan anders, Rode Wouwen. En veel ook. Groepen van meerdere vogels, met uitschieters naar 17 en 30 wouwen. De volgende dag dreven ze nog verder af uit hun trekbaan. Boven Berkheide, Katwijk, verscheen daar ineens een groep met het voor onze regio onvoorstelbare aantal van 10 Rode Wouwen (CZ). Over ons waarnemingsgebied vloog er die dag één over de Elsgeesterpolder (SM). De volgende dag ging het verder los, met rond 10:00u een groep van 9 vogels die vanaf de Duindamse Slag (MW) tot Den Haag gevolgd kon worden. Daarna volgden in de loop van de dag nog groepen van 2, 2 en 4, zodat het dagtotaal eindigde op 17 wouwen. De volgende dag passeerde over de Elsgeesterpolder nog een laatste hekkensluiter. Wat de vogels er toe bracht zo ver van hun trekroute af te wijken is niet helemaal duidelijk. Mogelijk hebben ze, met een noordoostenwind in de rug, geprobeerd om de depressie te omzeilen die de 29e en 30e met veel regen van de Alpen over ons land trok. Hoe dan ook een onverwacht en uniek spektakel!

Vale Gierzwaluwen over de Puinhoop

Het waarnemingsgebied van Noordwijk overlapt vanouds met dat van de vogelwerkgroep Katwijk. Het loopt tot aan de Binnenwatering Katwijk en daarmee ligt ook trektelpost de Puinhoop erin. Op 15 november zag Gijsbert Twigt hier een nieuwe soort voor ons waarnemingsgebied: de Vale Gierzwaluw. De Vale Gierzwaluw broedt in het Middellandse Zeegebied. In Noordwest-Europa is het een dwaalgast. Bijzonder genoeg is dat bij uitstek in het late najaar, in de periode van 20 oktober tot half november. Hij broedt tot laat in het najaar en enkele vogels overwinteren ook ten noorden van de Middellandse Zee. Maar dat ze juist zo laat in het seizoen onze kant op zwerven blijft opmerkelijk. In die periode zijn onze eigen Gierzwaluwen allang vertrokken. De hoofdmoot gaat al eind juli en in september trekt er nog een enkeling door. Landelijk gezien zijn er af en toe waarnemingen tot in november, maar bij een late gierzwaluw gaan altijd meteen de alarmbellen af: is het een Vale? Het lastige is om zekerheid te krijgen. Hij lijkt erg op de Gierzwaluw, dus foto's zijn een must. Dat is makkelijker gezegd dan gedaan: zie maar eens een gierzwaluw die met hoge snelheid langs schiet te fotograferen en als het tegen zit ook nog met slecht licht. Tot 2017 zijn er dan ook maar 12 gedocumenteerde gevallen van Vale Gierzwaluw in Nederland. Dit jaar waren er relatief veel meldingen. Zoals gebruikelijk voor deze soort kwamen die grotendeels uit de kuststreek. Vanaf 13 oktober tot 15 november doken er op 9 plekken goede kandidaten op. Gab de Croock en Jos Zonneveld fotografeerden er één in IJmuiden op 4 november. Op Texel en Walcheren waren van 11 tot 13 november er twee vogels aanwezig. De trektellers op de Puinhoop stonden dan ook op scherp. Dat nam niet weg dat Gijsbert er op 15 november alleen stond. Nog even gebleven nadat iedereen het na een mooie ochtend het voor gezien hield, zag hij om 12:00u een gierzwaluw aankomen. Al gauw vlogen er twee rond. De twee minuten dat ze in beeld bleven lukte het de nodige foto's te maken. Nu is het spannend of de documentatie voldoende is om hem officieel geaccepteerd te krijgen door de CDNA. Een nieuwe soort voor ons waarnemingsgebied in de pijplijn!

Vale Gierzwaluw – 15-11-2018 Katwijk aan Zee - De Puinhoop © Gijsbert Twigt

Maandoverzicht

oktober
De maand oktober voelde bijna zomers aan, met een periode van warme dagen rond het midden van de maand. Vanaf de 18e draaide de wind van overwegend zuid naar noord en daalden de temperaturen. De droogte van afgelopen zomer zette nog even door. Pas in de laatste week bracht een westelijke stroming flink wat regen. Rond de 4e en de 24e trok de wind wat meer aan tot west 6.

Bij afwezigheid van echte stormen verschenen er weinig zeevogels voor de zeetrekhut. Op 2 oktober vlogen een **Grauwe Pijlstormvogel** en een **Vaal Stormvogeltje** langs (JD). Ook op 24 en 26 oktober passeerde er één (JD CZ). Op 26 oktober vloog er een **Noordse Stormvogel** langs (CZ). Op 31 oktober passeerde nog een late **Noordse Pijlstormvogel** (JD). Ook jagers waren schaars, met als maximum 5 **Grote Jagers** op 18 oktober (JD). Op 14 oktober vloog een **Kleinste Jager** over zee langs de Puinhoop (RR ea). Groepjes overtrekkende **Grote Zilverreigers** zijn inmiddels een normaal beeld geworden op de Puinhoop, met o.a. van 13 tot 15 oktober dagtotalen van resp. 18, 19 en 21 (RR). Topdag op de Puinhoop was 14 oktober met 125.000 **Vinken**, 7000 **Zanglijsters,** 8700 **Koperwieken** en 1400 **Aalscholvers (**RR). Opvallend talrijk waren ook **Kneuen** (829 op 5 oktober RR) en **Sijs** (1040 op 8 oktober RR). Bijzondere soorten ware o.a. **IJsgors** (4 op 6 oktober RR), een **Roodkeelpieper** op 8, 13 en 15 oktober (RR), een **Europese Kanarie** op 15 oktober, 2 **Strandleeuweriken** op 28 oktober (RR) een **Velduil** op 6, 10 en 11 oktober (RR). Op 25 oktober verbleef er een Velduil in de Coepelduynen (FK). In totaal vlogen er in de maand 9 **Grote Piepers** over de Puinhoop een de duinen (RR MW ea). Op 15 oktober vlogen kort na elkaar 4 **Siberische Boompiepers** over de Noordduinen (MW). Drie van de vogels werden kort daarna ook opgepikt bij Katwijk. Ook op 12 en 28 oktober vloog er één over de Puinhoop (RR). Op 14 oktober was er één aanwezig op 's Gravendijck (CZ). Op 28 oktober vloog een **Pestvogel** over de Noordduinen (MW). **Bladkoningen** zitten nog steeds in de lift. Ze werden de hele maand gevonden, tussen 5 en 17 oktober zelfs dagelijks. Op 6 en 7 oktober zaten er op verschillende plekken in ons waarnemingsgebied minimaal 9 resp. 11 (CZ JS JF ea). Met het warme weer waren er late waarnemingen van **Paapjes**, op 6, 7 en 10 oktober in de Coepelduynen (AM ea) en 17 oktober bij de Noordwijkse Golfclub (CZ). Ook laat was een **Tuinfluiter** op 10 oktober bij de Puinhoop (RR GT). Van 15 t/m 17 oktober scharrelde er

Velduil – 10-10-2018 Coepelduyn C1 © Joost van der Sluijs

Grote Pieper – 11-10-2018 Katwijk aan Zee - De Puinhoop © René van Rossum

Roze Spreeuw - (eerste kalenderjaar): 15-10-2018 Noordwijk-Binnen - wijk Vinkeveld © Noël Aarts

een **Sperwergrasmus** rond de Puinhoop (GT). Op 15 en 16 oktober trok een **Roze Spreeuw** op met Spreeuwen in de wijk Vinkeveld (NA). Op verschillende plekken zaten grote familiegroepen **Patrijzen**, zoals in de Bronsgeest (JWe) en in de Elsgeesterpolder (MG SM). In het Langeveld liep op 17 oktober een **Kemphaan** en op 25 oktober een **Bokje** (RG). Op 12 en 21 oktober zwierf er een **Klapekster** door de zuidelijke AWD (MK ea). Op 28 oktober trokken nog 4 zeer late **Purperreigers** over het strand naar zuid (JE). Dezelfde dag streek een **Rosse Franjepoot** neer in de branding voor de zeetrekhut (JD).

Patrijs – 10-10-2018 Voorhout - Elsgeesterpolder © Rob Floor

november
In november kwam de wind overheersend uit het zuidoosten. Dit bracht opnieuw relatief warm en droog weer. Voor de eerste week was dat het geval. Vanaf de 10e werd de oostelijke stroming af en toe afgewisseld met westenwind, met een paar wisselvallige dagen.

Op 1 en 2 november zat er nog een **Bladkoning** in resp. de Noordduinen en in Noordwijk aan Zee (CZ). Op 2 november zat er een **Pestvogel** in Noordwijk aan Zee (CZ) en op 3 november één in de Noordwijkerhoutse Geest (GS). Daar vlogen er op

6 november 5 over (RG). In de Elsgeesterpolder zat van 1 tot 4 november een leucistische **Tapuit** (JW HE). Op 4 november zat er een man **Zwarte Roodstaart** in De Zuid (CZ). Op 18 en 20 november verbleef een **Kleine Zilverreiger** in de Elsgeesterpolder (JD JW). Op 6 november was nog een late eerstejaars **Visdief** aanwezig in de Binnenwatering (AM). Op de Puinhoop was er in de eerste dagen van november een sterke doorkomst van **Kepen**, met bijna 7000 op 3 november (RR). Op 1 november trok een **Ruigpootbuizerd** over (RR). Op 4 en 5 november passeerde een groepje **Witkopstaartmezen**, van resp. 6 en 8 vogels (JE RR). Een **Dwerggors** was op 4 november even aanwezig in de zeereep van de Coepelduynen (CZ). Over de Puinhoop trokken die dag een **Grote Pieper**, een **Velduil** en 32 **Sperwers** (RR). Op 8 november passeerde over zee een **Vorkstaartmeeuw** (RR). Op de Algemene Begraafplaats zat die dag een **Siberische Boompieper** (CZ). De laatste **Boerenzwaluw** van het seizoen passeerde op 9 november (RR). De dag van 15 november was gevarieerd op de Puinhoop, met een **Koereiger**, 2 late **Lepelaars**, een late **Bruine Kiekendief** en een **Europese Kanarie** (RR) en met als klap op de vuurpijl 2 **Vale Gierzwaluwen** (GT). Op 18 november vloog een **Kleine Zilverreiger** over zee langs de Coepelduynen (AMe). In de zuidelijke AWD verbleef die dag een **Klapekster** (EJ). Op 22 november zat er één in op de Noordwijkse Golfclub (MW). In de Elsgeesterpolder zat half november een grote groep **Witte Kwikstaarten**, met 42 op 16 november (JW AB). Een **Smelleken** was op 18 november aan het jagen in de Noordzijderpolder (RM). Een **Rode Wouw** vloog op 21 november over het Langeveld (RG). Op 23 november liep een **Kluut** op strand bij de Uitwatering Katwijk (AM). Bij de Oosterduinse Sloten en in de Zwetterpolder zat een wintergroep van 10 **Patrijzen** (CM JRu). Op 6 november vloog een **Kleine Jager** langs de zeetrekhut en op 7 november een **Middelste Jager** (JD). Op 14 november kwamen er 80 **Jan-van-Genten** langs (JD). Een grote groep van 17 **Grote Zee-eenden** vloog op 15 november langs. Op 19 november passeerde een **IJseend** (JD). Op 26 november vloog er een **Kleine Alk** (JD) en op 29 november een **Kuifduiker** (JD). **Grote Mantelmeeuwen** waren talrijk, met 160 op het strand van de Coepelduynen op 12 november (AM).Vanaf 19 november waren er regelmatig één of meer **Sneeuwgorzen** te zien bij de Uitwatering Katwijk (JZw ea). Op 27 november zat er zelfs een groep van 10 (GT) en op 30 november streek er even een groep van 15 neer (CO). Op 30 november verbleven er 52 **Wintertalingen** in de Hogeveense Polder (JB).

Sneeuwgors – 19-11-2018 Katwijk aan Zee - Buitenwatering
© Johnny van der Zwaag

Met het zachte weer bleven dagvlinders lang actief. Op 14 november vloog er nog een **Atalanta** over de Puinhoop (RR) en was er een **Kleine Vuurvlinder** aanwezig in de AWD (SB). Het hele kwartaal lagen er regelmatig, onder grote belangstelling, één of twee **Gewone Zeehonden** te rusten langs de Uitwatering van Katwijk (JZw ea).

december
De maand december was de eerste sinds de zomer dat er weer veel regen viel. Dat kwam door een zuidwestelijke stroming die ook zorgde voor relatief hoge temperaturen. Tussen de 11e en de 16e en na de 24e werd het met een oostelijke stroming wat kouder, maar van winter was de hele maand nog geen sprake. Rond de 10e trok de noordwestenwind aan tot windkracht 6 en ook later in de maand waren er dagen met hardere wind tot windkracht 5.

Humes Bladkoning – 28-12-2018 Katwijk aan Zee – Rijnsoever
© Johnny van der Zwaag

Op 12 en 22 december verbleef een **Europese Kanarie** op de St Bavo (MW ea). Op 27 december ontdekte Arnold Meijer een **Humes Bladkoning** in Rijnsoever Katwijk (AMe). Deze bleef tot in januari aanwezig. Regelmatig zat er ook **Tjiftjaf** (AMe). Op 5 december zaten er nog steeds 25 **Witte Kwikstaarten** in de Elsgeesterpolder (JW). Op 19 december zaten er 25 in Polder Hoogeweg bij Noordwijkerhoek (JW). Het hele kwartaal zwierven er 1-2 **Raven** over de zuidelijke AWD (MK ea). De **IJsvogel** herstelt zich van de vorige winter en dook weer op meerdere plaatsen op: Binnenwatering Katwijk, Rijnsoever, Offem, Nieuw-Leeuwenhorst, St Bavo, Zilkerpolder (JZ ea). Op 20 december vloog een **IJsgors** over het Langeveld (RG). Groepjes overwinterende **Ringmussen** zijn schaars geworden. Op 28 december zaten er 15 bij Noordwijkerhout (SP). Op 24 en 25 december zat er een **Wilde Zwaan** op het grasland bij Sancta Maria (JD). Op 31 december vlogen er 4 over de Elsgeesterpolder (JSt). Op 30 december vloog een **Roerdomp** op bij het Oosterduinse Meer (FS). Op 9 december kwam er een **Grauwe Pijlstormvogel** langs de zeetrekhut (PS). Aan het eind van de maand waren er veel viseters aanwezig in zee voor de zeetrekhut.

Drieteenmeeuwen piekten met 538 vogels op 22 december (JD) Op 27 december vlogen 1069 **Roodkeelduikers** en 433 **Jan-van-genten** langs (JD). Op 28 december hingen er ruim 500 **Aalscholvers** rond (JD HV). Op 27 december was een **Kleine Jager** aan het jagen boven zee bij de AWD (ML). Op 28, 29 en 30 december vloog er een **Kuifduiker** langs (JD HV PS).

Waarnemers

AB	Aad Bijl	HV	Hein Verkade	MK	Marc Kolkman
AM	Annelies Marijnis	JB	Joost Bouwmeester	ML	Merijn van Leeuwen
AMe	Arnold Meijer	JD	Jelle van Dijk	MW	Maarten Wielstra
CO	Cees van den Oever	JF	Jaap Faber	NA	Noël Aarts
CM	C. Maas	JE	Jaap Engberts	PS	Peter Spierenburg
CZ	Casper Zuyderduyn	JS	Joost van der Sluijs	RG	Reinder Genuït
EJ	Esther de Jong	JSt	John Stigters	RM	Rob de Mooij
FK	Fred Klootwijk	JW	Jan Wierda	RR	René van Rossum
FS	Frank-Peter Scheenstra	JWe	Johan Westra	SB	Sander Bos
GS	Gijs Smit	JZ	Jos Zonneveld	SM	Sam van der Meij
GT	Gijsbert Twigt	JZw	John van der Zwaag	SR	Sjac van Ruiten
HE	Henk Eldering	MG	Mariska de Graaff	SP	Sven Pekel

bron: www.waarneming.nl

IJsvogel – 01-10-2018 Noordwijk - Willem v.d. Bergh (Stichting) © Peter van Duijn

Uw grafisch dienstverlener

...zowel particulier als zakelijk

Multicopy Katwijk/Noordwijk
De Scheysloot 3, 2201 GN Noordwijk
T 071 408 10 03
E katwijk@multicopy.nl
I www.multicopy.nl/katwijk

Multicopy Den Haag Forepark
Oder 18, 2491 DC Den Haag
T 070 301 301 0
E forepark@multicopy.nl
I www.multicopy.nl/forepark

multicopy the communication company

Joop Faase b.v.

TELEVISIE- EN RADIO SPECIAALZAAK
KOELKASTEN EN WASAUTOMATEN

Joop Faase BV
Prins Bernhardstraat 90
2202 LR NOORDWIJK

T 071 - 361 35 58
F 071 / 362 03 92
E joopfaase@wanadoo.nl

bedden SPECIALIST.NL

beddenspecialist
VERKADE
V. Limburg-Stirumstraat 38 2201 JP Noordwijk 071 3612661
www.beddenspecialist.nl/verkade

LinoLux

ANTIQUARIAAT

Moby Dick

gespecialiseerd
in natuurboeken

Schoolstraat 31
2202 HD Noordwijk
Tel. (071) 361 94 98
www.mobydicknoordwijk.nl

BESCHERM DE DUINEN

Stichting Duinbehoud geeft 4x per jaar het magazine DUIN uit, met foto's, artikelen en wetenswaardigheden over de duinen. Actuele duinberichten worden regelmatig op de website geplaatst. Hier kunt u zich ook aanmelden als donateur en onder andere gratis een digitaal nummer van DUIN downloaden.

WWW.DUINBEHOUD.NL

www.strandloper.nl

Online boeken bestellen?

Sta achter je Noordwijkse boekhandel en ga naar onze webshop

www.boekhandelvandermeer.nl

Vandaag besteld en morgen overal in Nederland thuis bezorgd.

Boekhandel van der Meer
Libris Noordwijk > www.boekhandelvandermeer.nl